

eul_wid: quy-aa

Κέλσος ὁ Πλατωνικός · Celsus the Platonist

True Discourse

Ἀληθὲς λόγος

Period: Ῥωμαϊκή [Roman](#)
Dialect: Κοινή φιλοσοφική [Philosophical Koine](#)
Domain: Φιλοσοφία [Philosophy](#)
Format: Πραγματεία [Treatise](#)
Affiliation: [Platonist](#)

- ^{1 1} Πρῶτον τῷ Κέλσῳ κεφάλαιόν ἐστι βουλομένῳ διαβαλεῖν χριστιανισμόν ὡς συνθήκας κρύβδην πρὸς ἀλλήλους ποιουμένων Χριστιανῶν παρὰ τὰ νενομισμένα, ὅτι τῶν συνθηκῶν αἱ μὲν εἰσι φανεραί, ὅσαι κατὰ νόμους γίνονται, αἱ δὲ ἀφανεῖς, ὅσαι παρὰ τὰ νενομισμένα συντελοῦνται. καὶ βούλεται διαβαλεῖν τὴν καλουμένην ἀγάπην Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τοῦ κοινοῦ κινδύνου ὑφισταμένην καὶ δυναμένην ὑπερόρκια. ἐπεὶ οὖν τὸν κοινὸν νόμον θρυλεῖ παρὰ τοῦτον λέγων Χριστιανοῖς τὰς συνθήκας, λεκτέον πρὸς τοῦτο κτλ. Ἐξῆς βάρβαρόν φησιν ἄνωθεν εἶναι τὸ δόγμα, δηλονότι τὸν ἰουδαϊσμόν, οὗ χριστιανισμὸς ἥρτηται. ^[5]
- ^{1 2} καὶ εὐγνωμόνως γε οὐκ ὀνειδίζει ἐπὶ τῇ ἀπὸ βαρβάρων ἀρχῇ τῷ λόγῳ ἐπαινῶν ὡς ἱκανοὺς εὐρεῖν δόγματα τοὺς βαρβάρους προστίθῃσι δὲ τούτοις ὅτι κρίναι καὶ βεβαιώσασθαι καὶ ἀσκήσαι πρὸς ἀρετὴν τὰ ὑπὸ βαρβάρων εὐρεθέντα ἀμείνονές εἰσιν Ἕλληνες. Μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ κρύφα Χριστιανοὺς τὰ ἀρέσκοντα ἑαυτοῖς ποιεῖν καὶ διδάσκειν εἰπὼν, καὶ ὅτι οὐ μάτην τοῦτο ποιοῦσιν ἅτε διωθόμενοι τὴν ἐπηρτημένην αὐτοῖς δίκην τοῦ θανάτου, ὅμοιοι τὸν κίνδυνον κινδύνους τοῖς συμβεβηκόσιν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ ὡς Σωκράτει. ^[5]
- ^{1 4} Ἴδωμεν καὶ ὡς τὸν ἠθικὸν τόπον οἶεται διαβαλεῖν τῷ κοινὸν εἶναι καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους φιλοσόφους ὡς οὐ σεμνόν τι καὶ καινὸν μάθημα. Τὰ δὲ περὶ τῆς εἰδωλολατρείας ὡς ἴδια τῶν ἀπὸ τοῦ λόγου ἐκτιθέμενος καὶ ὑποκατασκευάζει λέγων αὐτοὺς διὰ τοῦτο μὴ νομίζειν ἂν τοὺς χειροποιήτους θεοὺς, ἐπεὶ μὴ εὐλογόν ἐστι τὰ ὑπὸ φαυλοτάτων δημιουργῶν καὶ μοχθηρῶν τὸ ἦθος εἰργασμένα εἶναι θεοὺς πολλάκις καὶ ὑπὸ ἀδίκων ἀνθρώπων κατασκευασθέντα. ^[5]
- ^{1 5a} ἐν τοῖς ἐξῆς οὖν θέλων αὐτὸ κοινοποιῆσαι ὡς οὐ πρῶτον ὑπὸ τοῦ λόγου εὐρεθὲν ἐκτίθεται Ἡρακλείτου λέξιν τὴν λέγουσαν· „ὅμοια, ὡς εἴ τις τοῖς δόμοις λεσχηνεύοιτο, ποιεῖν τοὺς προσιόντας ὡς θεοῖς τοῖς ἀψύχοις.“ ἐκτίθεται γὰρ καὶ Πέρσας τοῦτο φρονοῦντας παρατιθέμενος Ἡρόδοτον ἱστοροῦντα αὐτό.
- ^{1 6a} Μετὰ ταῦτα οὐκ οἶδα πόθεν κινούμενος ὁ Κέλσος φησὶ δαιμόνων τινῶν ὀνόμασι καὶ κατακλήσεσι δοκεῖν ἰσχύειν Χριστιανούς, ὡς οἶμαι αἰνισσόμενος τὰ περὶ τῶν κατεπαδόντων τοὺς δαίμονας καὶ ἐξελαυνόντων. κατηγορεῖ δ' ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ τοῦ σωτῆρος ὡς γοητεία δυνηθέντος ἃ ἔδοξε παράδοξα πεποιηκέναι καὶ προῖδόντος, ὅτι μέλλουσι καὶ ἄλλοι τὰ αὐτὰ μαθήματα ἐγνωκότες ποιεῖν τὸ αὐτὸ σεμνυνόμενοι τῷ θεοῦ δυνάμει ποιεῖν· οὕστινας ἀπελαύνει τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας ὁ Ἰησοῦς. ^[5]

- 1 6b καὶ κατηγορεῖ αὐτοῦ ὅτι, εἰ δικαίως ἀπελαύνει καὶ αὐτὸς ἔνοχος ὢν τοῖς αὐτοῖς, φαῦλός ἐστιν· εἰ δ' αὐτὸς οὐ φαῦλος ταῦτα ποιήσας, οὐδ' οἱ ὁμοίως αὐτῷ πράττοντες. Εἴτ' ἐπεὶ πολλάκις ὀνομάζει κρύφιον τὸ δόγμα, καὶ ἐν τούτῳ αὐτὸν ἐλεγκτέον .
- 1 7 .. Ἔοικε δὲ μετὰ δεινότητος συναγορεύειν πῶς τοῖς μαρτυροῦσι τῷ χριστιανισμῷ μέχρι θανάτου λέγων· καὶ οὐ τοῦτο λέγω, ὡς χρὴ τὸν ἀγαθοῦ δόγματος περιεχόμενον, εἰ μέλλει δι' αὐτὸ κινδυνεύειν παρ' ἀνθρώποις, ἀποστῆναι τοῦ δόγματος ἢ πλάσασθαι ὡς ἀφέστηκεν ἢ ἑξαρνον γενέσθαι. ^[5]
- 1 8b ... προσποιεῖται κρεῖττόν τι τοῦ γηϊνίου εἶναι ἐν ἀνθρώπῳ συγγενὲς θεοῦ καὶ φησιν ὅτι οἷς τοῦτο εὖ ἔχει, τουτέστιν ἡ ψυχὴ, πάντῃ ἐφίενται τοῦ συγγενοῦς, λέγει δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκούειν ἀεὶ τι καὶ ἀναμιμνήσκεσθαι περὶ ἐκείνου ποθοῦσιν. Μετὰ ταῦτα προτρέπει ἐπὶ τὸ λόγῳ ἀκολουθοῦντας καὶ λογικῷ ὁδηγῷ παραδέχεσθαι δόγματα ὡς πάντως ἀπάτης γιγνομένης τῷ μὴ οὕτω συγκατατιθεμένῳ τισί· καὶ ἐξομοιοῖ τοὺς ἀλόγως πιστεύοντας μητραγύρταις καὶ τερατοσκόποις, Μίθραις τε καὶ Σαβαδίσις, καὶ ὅτῳ τις προσέτυχεν, Ἐκάτης ἢ ἄλλης δαίμονος ἢ δαιμόνων φάσμασιν. ^[5]
- 1 9 ὡς γὰρ ἐν ἐκείνοις πολλάκις μοχθηροὶ ἄνθρωποι ἐπιβαίνοντες τῇ ἰδιωτεῖᾳ τῶν εὐεξαπατήτων ἄγουσιν αὐτοὺς ἢ βούλονται, οὕτω φησὶ καὶ ἐν τοῖς Χριστιανοῖς γίνεσθαι. φησὶ δὲ τινὰς μηδὲ βουλομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιστεύουσι χρῆσθαι τῷ 'μὴ ἐξέταζε ἀλλὰ πίστευσον' καὶ 'ἡ πίστις σου σώσει σε'. καὶ φησιν αὐτοὺς λέγειν· 'κακὸν ἢ ἐν τῷ βίῳ σοφία ἀγαθὸν δ' ἡ μωρία'. Εἴτ' ἐπεὶ φησιν ὁ Κέλσος αὐταῖς λέξεσιν· εἰ μὲν δὴ θελήσουσιν ἀποκρίνεσθαι μοι ὡς οὐ διαπειρωμένῳ—πάντα γὰρ οἶδα— ἀλλ' ὡς ἐξ Ἰσοῦ πάντων κηδομένῳ, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δ' οὐκ ἐθελήσουσιν, ἀλλ' ἐροῦσιν, ὥσπερ εἰώθασιν, 'μὴ ἐξέταζε' καὶ τὰ ἐξῆς, ἀνάγκη αὐτοὺς ταῦτά γε, φησί, διδάξαι, ὅποι' ἄττα ἐστίν, ἃ λέγουσι, καὶ ὁπόθεν ἐρρήκε. ^[5]
- 1 14a Συγγένειαν παρὰ πολλοῖς τῶν ἐθνῶν νομίζων εἶναι ὁ Κέλσος τοῦ αὐτοῦ λόγου πάντα μὲν ὀνομάζει τὰ ἔθνη ὡς ἀρξάμενα τοῦ τοιοῦδε δόγματος· οὐκ οἶδα δ' ὅπως μόνους Ἰουδαίους συκοφαντεῖ οὐ συγκαταλέγων αὐτῶν τὸ ἔθνος τοῖς λοιποῖς ὡς εἴτε συμφιλοπονήσαν ἐκείνοις καὶ ὁμοφρονήσαν εἴτε παραπλήσια ἐν πολλοῖς δογματίσαν. εἰ δὲ κεχαρισμένως Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται τῷ ἑαυτῶν λόγῳ πολλὰ ἀνέγραψαν περὶ τῶν παρὰ σφίσιν αὐτοῖς, διὰ τί τὸ παραπλήσιον οὐκ ἐροῦμεν καὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι συγγραφέων; ἢ Αἰγύπτιοι μὲν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἱστορίαις Ἰουδαίους κακολογοῦντες πιστοὶ εἰσι περὶ Ἰουδαίων· ταῦτα δὲ λέγοντες Ἰουδαῖοι περὶ Αἰγυπτίων πολλὰ ἀδίκως πεπονθέναι ἀναγράφοντες ἑαυτοὺς καὶ διὰ τοῦτο λέγοντες αὐτοὺς κεκολάσθαι ὑπὸ θεοῦ ψεύδονται; ὅρα οὖν εὐθέως τὸ φίλαυτον τοῦ τοιοῦδε μὲν τισὶ πιστεύοντος ὡς σοφοῖς ἔθνεσι, τῶνδε δὲ καταγινώσκοντος ὡς πάντῃ ἀνοήτων. ^[5]
- 1 14c ἄκουε γὰρ λέγοντος τοῦ Κέλσου ὅτι ἔστιν ἀρχαῖος ἄνωθεν λόγος, περὶ ὃν δὴ ἀεὶ καὶ τὰ ἔθνη τὰ σοφώτατα καὶ πόλεις καὶ ἄνδρες σοφοὶ κατεγέροντο. καὶ οὐκ ἐβουλήθη ἔθνος σοφώτατον εἰπεῖν κἂν παραπλησίως Αἰγυπτίοις καὶ Ἀσσυρίοις καὶ Ἰνδοῖς καὶ Πέρσαις καὶ Ὀδρύσαις καὶ Σαμόθραξι καὶ Ἐλευσινίοις τοὺς Ἰουδαίους. Θαυμάζω δέ, πῶς Ὀδρύσας μὲν καὶ Σαμόθρακας καὶ Ἐλευσινίους καὶ Ὑπερβορέους ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις καὶ σοφωτάτοις ἔταξεν ἔθνεσιν ὁ Κέλσος, τοὺς δὲ Ἰουδαίους οὐκ ἠξίωσεν οὔτε εἰς σοφοὺς παραδέξασθαι οὔτε εἰς ἀρχαίους. ^[5]
- 1 16a ... ἀλλὰ καὶ τοὺς μὲν Ὀμήρου Γαλακτοφάγους καὶ τοὺς Γαλατῶν Δρυΐδας καὶ τοὺς Γέτας σοφώτατα λέγει ἔθνη εἶναι καὶ ἀρχαῖα περὶ τῶν συγγενῶν τοῖς Ἰουδαϊκοῖς λόγοις διαλαμβάνοντας. πάλιν τε αὖ κατάλογον ποιούμενος ἀνδρῶν ἀρχαίων καὶ σοφῶν ὠφελήσαντων τοὺς κατ' αὐτοὺς καὶ διὰ συγγραμμάτων τοὺς μετ' αὐτοὺς Μωϋσέα ἐξέβαλε τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν. ^[5]
- 1 16b

... ὅρα οὖν, εἰ μὴ ἄντικρυς κακουργῶν ἐξέβαλε τοῦ καταλόγου τῶν σοφῶν καὶ Μωϋσέα, Λίνον δὲ καὶ Μουσαῖον καὶ Ὀρφέα καὶ τὸν Φερεκύδην καὶ τὸν Πέρσην Ζωροάστρην καὶ Πυθαγόραν φήσας περὶ τῶνδε διειληφέναι καὶ ἐς βίβλους κατατεθεῖσθαι τὰ ἑαυτῶν δόγματα καὶ πεφυλάχθαι αὐτὰ μέχρι δεῦρο. Ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς κατηγορῶν τῆς Μωϋσέως ἱστορίας αἰτιᾶται τοὺς τροπολογοῦντας καὶ ἀλληγοροῦντας αὐτήν. ^[5]

1 17 ... καὶ γὰρ οὗτος κατηγορήσας, ὡς οἶεται, τῶν παρὰ Μωϋσεῖ ἱστοριῶν καὶ μεμψάμενος τοῖς ἀλληγοροῦσι μετὰ τοῦ καὶ ἔπαινόν τινα περὶ αὐτῶν λέγειν, ὅτι εἰσὶν οἱ ἐπιεικέστεροι, οἰονεὶ κωλύει κατηγορήσας, ὡς βούλεται, ἀπολογεῖσθαι τοὺς δυναμένους, ὡς πέφυκεν ἔχειν τὰ πράγματα. Καὶ κατανόει, ὅπως τὸ μὲν τάγμα τῶν σῶν συγγραφέων ὀλίγον μὲν ἐφρόντισε τῶν αὐτόθεν ἐντευξαμένων, μόνοις δὲ ἄρα τοῖς τροπολογῆσαι καὶ ἀλληγορῆσαι δυναμένοις ἔγραψε τὴν ἰδίαν, ὡς φῆς, φιλοσοφίαν. ^[5]

1 19 Ἐξῆς τούτοις ὁ Κέλσος λεληθότως βουλόμενος διαβαλεῖν τὴν κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίαν ἐμφαίνοντα μηδέπω μυρίων ἐτῶν ἀριθμὸν ἔχειν τὸν κόσμον ἀλλὰ πολλῷ τούτου λειπόμενον προστίθεται κλέπτων αὐτοῦ τὸ βούλημα τοῖς λέγουσιν ἀγέννητον εἶναι τὸν κόσμον. τὸ γὰρ πολλὰς ἐκ παντὸς αἰῶνος ἐκπυρώσεις γεγενῆσθαι πολλὰς δ' ἐπικλύσεις καὶ νεώτερον εἶναι τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν ἔναγχος γεγενημένον σαφῶς τοῖς ἀκούειν αὐτοῦ δυναμένοις παρίστησι τὸ κατ' αὐτὸν τοῦ κόσμου ἀγέννητον. λεγέτω δὴ ἡμῖν ὁ τῇ πίστει Χριστιανῶν ἐγκαλῶν, ποίοις ἀποδεικτικοῖς λόγοις ἠναγκάσθη παραδέξασθαι πολλὰς γεγενῆσθαι ἐκπυρώσεις καὶ πολλοὺς κατακλυσμοὺς πάντων δὲ νεώτερον εἶναι κατακλυσμὸν μὲν τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐκπύρωσιν δὲ τὴν ἐπὶ Φαέθοντος. ^[10]

4 79b .. ἀνωτέρω προεῖπεν ὡς ἀγενήτου ὄντος τοῦ κόσμου καὶ ἀφθάρτου καὶ μόνων τῶν ἐπὶ γῆς κατακλυσμοὺς καὶ ἐκπυρώσεις πασχόντων καὶ οὐ πάντων ἅμα τούτοις περιπιπτόντων. Πλήν καὶ ἄκων ἐνέπεσεν ὁ Κέλσος εἰς τὸ μαρτυρεῖν τῷ νεώτερον εἶναι τὸν κόσμον καὶ οὐδέπω μυρίων ἐτῶν εἰπὼν καὶ Ἑλληνας ταῦτα νομίζειν ἀρχαῖα, ὡς πρεσβύτερα διὰ τοὺς κατακλυσμοὺς καὶ τὰς ἐκπυρώσεις οὐ τεθεωρήκασιν οὐδ' ἀπομνημονεύουσιν.

1 20 ἔστωσαν δὲ τῷ Κέλσῳ τοῦ περὶ τῶν ἐκπυρώσεων καὶ ἐξυδατώσεων, μύθου διδάσκαλοι οἱ κατ' αὐτὸν σοφώτατοι Αἰγύπτιοι, ... Τούτου οὖν, φησί, τοῦ λόγου τοῦ παρὰ τοῖς σοφοῖς ἔθνεσι καὶ ἔλλογίμοις ἀνδράσιν ἐπακηκοὺς ὄνομα δαιμόνιον ἔσχε Μωϋσῆς. ^[5]

1 22 Μετὰ ταῦτα τὸ περιτέμεσθαι τὰ αἰδοῖα μὴ διαβαλὼν ὁ Κέλσος ὑπὸ Ἰουδαίων γινόμενον, φησὶν ἀπὸ Αἰγυπτίων αὐτὸ ἐληλυθέναι ... Ἐξῆς τούτοις φησὶν ὁ Κέλσος ὅτι τῷ ἡγησαμένῳ σφῶν ἐπόμενοι Μωϋσεῖ αἰπόλοι καὶ ποιμένες ἀγροίκοις ἀπάταις ψυχαγωγηθέντες ἓνα ἐνόμισαν εἶναι θεόν.

1 23 δεικνύτω τοίνυν, πῶς αἰπόλων καὶ ποιμένων ἀλόγως, ὡς οἶεται, ἀποστάντων τοῦ σέβειν θεοὺς αὐτὸς δύναται παραστήσαι τὸ πλῆθος τῶν καθ' Ἑλληνας θεῶν ἢ τοὺς λοιποὺς βαρβάρους. Μετὰ ταῦτά φησιν, ὅτι οἱ αἰπόλοι καὶ ποιμένες ἓνα ἐνόμισαν θεὸν εἴτε Ὑψιστον εἴτ' Ἀδωναῖον εἴτ' Οὐράνιον εἴτε Σαβαώθ εἴτε καὶ ὅπη καὶ ὅπως χαίρουσιν ὀνομάζοντες τόνδε τὸν κόσμον· καὶ πλεῖον οὐδὲν ἔγνωσαν. ^[5]

1 24 καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ φησι μηδὲν διαφέρειν τῷ παρ' Ἑλλησι φερομένῳ ὀνόματι τὸν ἐπὶ πᾶσι θεὸν καλεῖν Δία ἢ τῷ δεῖνα, φέρ' εἰπεῖν, παρ' Ἰνδοῖς ἢ τῷ δεῖνα παρ' Αἰγυπτίοις. Ἴδωμεν δὲ τίνα τρόπον συκοφαντεῖ Ἰουδαίους ὁ πάντ' ἐπαγγελλόμενος εἰδέναι Κέλσος λέγων αὐτοὺς σέβειν ἀγγέλους καὶ γοητεῖα προσκεῖσθαι, ἧς ὁ Μωϋσῆς αὐτοῖς γέγονεν ἐξηγητής. ^[5]

1 26b ἐπαγγέλλεται δὲ διδάξιν ἐξῆς, πῶς καὶ Ἰουδαῖοι ὑπὸ ἀμαθίας ἐσφάλισαν ἐξαπατῶμενοι. ἐπαγγειλάμενος δ' ὁ Κέλσος ὕστερον διδάξιν τὰ περὶ Ἰουδαίων πρῶτον ποιεῖται τὸν λόγον περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὡς γενομένου ἡγεμόνος τῇ καθὸ Χριστιανοὶ ἐσμεν γενέσει ἡμῶν καὶ

φησιν αὐτὸν πρὸ πάνυ ὀλίγων ἐτῶν τῆς διδασκαλίας ταύτης καθηγήσασθαι νομισθέντα ὑπὸ Χριστιανῶν υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ. ^[5]

1 26d εἰ δ' ὁ εὐγνώμωνως ... κατανοῶν συγκαταθήσεται τῷ μηδὲν κρεῖττον ἐν ἀνθρώποις γεγονέναι ἄθεε, πόσῳ πλέον τὸ τοιοῦτον περὶ τοῦ Ἰησοῦ θαρρῶν ἀποφανεῖται ... κατανοῶν, ἐν ὅσαις μὲν ἀκολασίαις ὅσαις δὲ ἀδικίαις καὶ πλεονεξίαις ἕκαστος τῶνδε ἦν, πρὶν, ὥς φησι Κέλσος καὶ οἱ τὰ αὐτὰ αὐτῷ νομίζοντες, ἀπατηθῶσι καὶ παραδέξωνται λόγον λυμαινόμενον, ὥς ἐκεῖνοι λέγουσι, τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον, ... ; Ἀναγκαῖον δ' ἦν ἐν πλήθει κρατουμένων ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅσῳ πολλαπλάσιοι οἱ ἰδιῶται καὶ ἀγροικότεροι τῶν ἐν λόγοις γεγυμνασμένων, πολλαπλασίους γενέσθαι τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀγροικότερους τῶν συνετωτέρων. ^[5]

1 27 ἀλλὰ μὴ βουλευθεὶς ταῦτα ὁ Κέλσος κατανοῆσαι τὴν τοῦ λόγου φιλανθρωπίαν καὶ φθάνουσιν ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν <„ἀπὸ“ ἀνατολῆς ἡλίου“ οἶεται εἶναι ἰδιωτικὴν διὰ τὸ ἰδιωτικὸν καὶ οὐδαμῶς ἐν λόγοις δυνατὸν ἰδιωτῶν μόνων κρατήσασαν. καίτοι οὐδ' αὐτὸς ἰδιώτας μόνους φησὶν ὑπὸ τοῦ λόγου προσῆχθαι τῇ κατὰ Ἰησοῦν θεοσεβείᾳ· ὁμολογεῖ γὰρ καὶ μετρίους καὶ ἐπιεικεῖς καὶ συνετοὺς τινὰς καὶ ἐπ' ἀλληγορίαν ἐτοίμους εἶναι ἐν αὐτοῖς. Μετὰ ταῦτα προσωποποιεῖ Ἰουδαῖον αὐτῷ διαλεγόμενον τῷ Ἰησοῦ καὶ ἐλέγχοντα αὐτὸν περὶ πολλῶν μὲν, ὥς οἶεται, πρῶτον δὲ ὡς πλασασμένου αὐτοῦ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν· ὀνειδίζει δ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῷ ἐκ κόμης αὐτὸν γεγονέναι Ἰουδαϊκῆς καὶ ἀπὸ γυναικὸς ἐγχωρίου καὶ πενιχρᾶς καὶ χερνήτιδος. ^[5]

1 28 φησὶ δ' αὐτὴν καὶ ὑπὸ τοῦ γήμαντος, τέκτονος τὴν τέχνην ὄντος, ἐξεῶσθαι ἐλεγχθεῖσαν ὡς μεμοιχευμένην. εἴτα λέγει ὡς ἐκβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ πλανωμένη ἀτίμως σκότιον ἐγέννησε τὸν Ἰησοῦν· καὶ ὅτι οὗτος διὰ πενίαν εἰς Αἴγυπτον μισθαρνήσας κάκεϊ δυνάμεων τινῶν πειραθεὶς, ἐφ' αἷς Αἰγύπτιοι σεμνύνονται, ἐπανῆλθεν ἐν ταῖς δυνάμεσι μέγα φρονῶν καὶ δι' αὐτὰς θεὸν αὐτὸν ἀνηγόρευσε. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν τοῦ Ἰουδαίου προσωποποιῖαν, ἐν ἣ ἀναγράφεται ἡ τοῦ Ἰησοῦ μήτηρ ὡς ἐξωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ μνηστευσαμένου αὐτὴν τέκτονος ἐλεγχθεῖσα ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ τίκτουσα ἀπὸ τινος στρατιώτου Πανθήρα τοῦνομα. ^[10]

1 37 Ἐπεὶ δὲ τὸν Ἰουδαῖον ὁ Κέλσος εἰσήγαγε διαλεγόμενον τῷ Ἰησοῦ καὶ διασύροντα τὴν ὡς οἶεται προσποίησιν τῆς ἐκ παρθένου γενέσεως αὐτοῦ φέροντα τοὺς Ἑλληνικοὺς μύθους περὶ Δανάης καὶ Μελανίππης καὶ Αὔγης καὶ Ἀντιόπης, λεκτέον ... Εἰ ἄρα καλὴ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὡς καλὴ αὐτῇ ἐμίγνυτο ὁ θεὸς οὐ πεφυκῶς ἔρᾳν φθαρτοῦ σώματος; καίτοι οὐδ' εἰκὸς ἦν ἐρασθήσασθαι αὐτῆς τὸν θεὸν οὔσης οὔτ' εὐδαίμονος οὔτε βασιλικῆς, ἐπεὶ μηδεὶς αὐτὴν ἤδει μηδὲ τῶν γειτόνων· παίζει δὲ λέγων καὶ ὅτι μισουμένην αὐτὴν ὑπὸ τοῦ τέκτονος καὶ ἐκβαλλομένην οὐκ ἔσωσε θεία δύναμις οὐδὲ λόγος πειστικός. ^[5]

1 39 οὐδὲν οὖν φησὶ ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν. Νυνὶ δὲ μετὰ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν ὁ πάντ' εἰδέναι ἐπαγγειλάμενος Κέλσος τὰ ἡμέτερα κατηγορεῖ τοῦ παρὰ τῷ βαπτίσματι φανέντος ἁγίου πνεύματος ἐν εἶδει περιστερᾶς, .

1 40* .. Ἔστι δ' ὁ Ἰουδαῖος αὐτῷ ἔτι ταῦτα λέγων, πρὸς ὃν ὁμολογοῦμεν εἶναι κύριον ἡμῶν τὸν Ἰησοῦν· λουομένῳ, φησί, σοὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ φάσμα ὄρνιθος ἐξ ἀέρος λέγεις ἐπιπτῆναι.

1 41 εἴτα πυνθανόμενος ὁ παρ' αὐτῷ Ἰουδαῖός φησι· τίς τοῦτο εἶδεν ἀξίόχρεως μάρτυς τὸ φάσμα ἢ τίς ἤκουσεν ἐξ οὐρανοῦ φωνῆς εἰσποιούσης σε υἱὸν τῷ θεῷ; πλὴν ὅτι σὺ φῆς καὶ τινὰ ἕνα ἐπάγη τῶν μετὰ σοῦ κεκολασμένων. . ^[5]

1 40* .., εἴτα μετὰ τοῦτο διαβάλλει τὸ προφητεύεσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ... Ἄλλ' εἶπεν ἐμὸς προφήτης ἐν Ἱεροσολύμοις ποτέ, ὅτι ἤξει θεοῦ υἱός, τῶν ὁσίων κριτῆς καὶ τῶν ἀδίκων κολαστής.

- 1 50 Εἶτα ὡς [οὐ] μόνου προφητευθέντος τούτου ὁσίων αὐτὸν εἶναι κριτὴν καὶ τῶν ἀδίκων κολαστὴν ... φησί· τί μᾶλλον σὺ ἢ ἄλλοι μυρίοι, οἱ μετὰ τὴν προφητείαν γενόμενοί εἰσι, περὶ ὧν ταῦτα ἐπροφητεύετο; καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως βουλόμενος καὶ ἑτέροις περιθεῖναι τὸ δύνασθαι ὑπονοεῖσθαι, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ προφητευθέντες, φησὶν ὅτι οἱ μὲν ἐνθουσιῶντες, οἱ δὲ ἀγείροντές φασιν ἥκειν ἄνωθεν υἱὸν θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπαγγελλούμενος εἰδέναι τὰ τοῦ λόγου πάντα Κέλσος ὀνειδίζει τῷ σωτῆρι ἐπὶ τῷ πάθει ὡς μὴ βοηθηθέντι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ μὴ δυνηθέντι ἑαυτῷ βοηθῆσαι, παραθετέον. ^[5]
- 1 54 .. Ἐτι δὲ πρὸς τὸν σωτῆρα αὐτῷ ὁ Ἰουδαῖος φησιν ὅτι, εἰ τοῦτο λέγεις, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κατὰ θεῖαν πρόνοιαν γεγωνὺς υἱὸς ἐστὶ θεοῦ, τί ἂν σὺ ἄλλου διαφέρεις; τινὲς δὲ καὶ ἐλέγχουσιν, ὡς φησιν ὁ παρὰ Κέλσῳ Ἰουδαῖος, μυρίοι τὸν Ἰησοῦν φάσκοντες περὶ ἑαυτῶν ταῦτα εἰρῆσθαι, ἅπερ περὶ ἐκείνου ἐπροφητεύετο.
- 1 40* ^[5] ..., καὶ μετὰ ταῦτα ἀνατρέχει ἐπὶ τὸ ἐξῆς τῇ γενέσει τοῦ Ἰησοῦ ἀναγεγραμμένον τὸ περὶ τοῦ ἀστέρος διήγημα καὶ τῶν ἐληλυθότων ἀπὸ ἀνατολῆς μάγων „προσκυνῆσαι“ τῷ παιδίῳ. Ὅτι δὲ κακουργῶν ὁ Κέλσος οὐκ ἐξέθετο τὴν προφητείαν, δῆλόν μοι γίνεται ἐκ τοῦ παραθέμενον αὐτὸν πολλὰ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου ὥσπερ τὸν ἀνατείλαντα ἀστέρα ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἄλλα τῶν παραδόξων μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τούτου ἐμνημονευκέναι.
- 1 58 Μετὰ ταῦτα ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος ἀντὶ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ μάγων Χαλδαίους φησὶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λελέχθαι κινηθέντας ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ ἐληλυθέναι προσκυνήσοντας αὐτὸν ἔτι νήπιον ὡς θεόν· καὶ Ἡρώδῃ τῷ τετράρχῃ τοῦτο δεδηλωκέναι· τὸν δὲ ἐμπψαντα ἀποκτεῖναι τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ γεγεννημένους οἰόμενον καὶ τοῦτον ἀνελεῖν σὺν αὐτοῖς, μὴ πως τὸν αὐτάρκη ἐπιβιώσας χρόνον βασιλεύσῃ. εἰ δ', ὅπως μὴ σὺ αὐξηθεὶς ἀντ' ἐκείνου βασιλεύσῃς, τί, ἐπειδὴ γε ηὐξήθης, οὐ βασιλεύεις, ἀλλ' ὁ τοῦ θεοῦ παῖς οὕτως ἀγεννῶς ἀγείρεις κυπτάζων ὑπὸ φόβου καὶ περιφθειρόμενος ἄνω κάτω; Μετὰ ταῦτα δ' ἐπεὶ μὴδὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων ἐπιστάμενος δέκα εἶπεν ἢ ἑνδεκά τινας ἐξαρτησάμενον τὸν Ἰησοῦν ἑαυτῷ ἐπιρρήτους ἀνθρώπους, τελώνας καὶ ναύτας τοὺς πονηροτάτους, μετὰ τούτων τῇδε κάκεισε αὐτὸν ἀποδεδρακέναι αἰσχυρῶς καὶ γλίσχρως τροφὰς συνάγοντα, φέρε καὶ περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατόν διαλάβωμεν. ^[5]
- 1 66 Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐξῆς ὁ Ἰουδαῖος πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρὰ τῷ Κέλσῳ λέγει· τί δὲ καὶ σε νήπιον ἔτι ἐχρῆν εἰς Αἴγυπτον ἐκκομίζεσθαι, μὴ ἀποσφαγῆς; θεὸν γὰρ οὐκ εἰκὸς ἦν περὶ θανάτου δεδιέναι. ἀλλ' ἄγγελος μὲν ἦκεν ἐξ οὐρανοῦ κελεύων σοι καὶ τοῖς σοῖς οἰκείοις φεύγειν, μὴ ἐγκαταλειφθέντες ἀποθάνῃτε. φυλάττειν δέ σε αὐτόθι ὁ δύο ἡδὴ διὰ σέ πεπομφῶς ἀγγέλους, ὁ μέγας θεὸς τὸν ἴδιον υἱόν, οὐκ ἐδύνατο; Μετὰ ταῦτα φησιν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος ὡς φιλομαθὴς τις Ἑλλήν καὶ τὰ Ἑλλήνων πεπαιδευμένος ὅτι οἱ μὲν παλαιοὶ μῦθοι Περσεῖ καὶ Ἀμφίονι καὶ Αἰακῷ καὶ Μίνωϊ θεῖαν σπορὰν νείμαντες—οὐδ' αὐτοῖς ἐπιστεύσαμεν—ὅμως ἐπέδειξαν αὐτῶν ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἀληθῶς τε ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἵνα μὴ ἀπίθανοι δοκῶσι· σὺ δὲ δὴ, τί καλὸν ἢ θαυμάσιον ἔργῳ ἢ λόγῳ πεποίηκας; ἡμῖν οὐδὲν ἐπεδείξω, καίτοι προκαλουμένων ἐν τῷ ἱερῷ σε παρασχέσθαι τι ἐναργὲς γνῶρισμα, ὡς εἴης ὁ τοῦ θεοῦ παῖς. ^[5]
- 1 68 Ἐξῆς δὲ τούτοις ὁ Κέλσος ὑπιδόμενος τὰ ἐπιδειχθησόμενα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γεγεννημένα μεγάλα, ..., προσποιεῖται συγχωρεῖν ἀληθῆ εἶναι ὅσα περὶ θεραπειῶν ἢ ἀναστάσεως ἢ περὶ ἄρτων ὀλίγων θρεψάντων πολλοὺς ἀναγέγραπται, ἀφ' ὧν λείψανα πολλὰ καταλέλειπται, ἢ ὅσα ἄλλα οἶεται τερατευσαμένους τοὺς μαθητὰς ἱστορηκέναι, καὶ ἐπιφέρει αὐτοῖς φέρε πιστεύσωμεν εἶναί σοι ταῦτ' εἰργασμένα. καὶ εὐθέως κοινοποιεῖ αὐτὰ πρὸς τὰ ἔργα τῶν γοήτων ὡς ὑπισχνουμένων θαυμασιώτερα καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν μαθόντων ἀπὸ Αἰγυπτίων ἐπιτελούμενα ἐν μέσαις ἀγοραῖς ὀλίγων ὀβολῶν ἀποδιδομένων τὰ σεμνὰ μαθήματα καὶ

δαίμονας ἀπὸ ἀνθρώπων ἐξελαυνόντων καὶ νόσους ἀποφυσώντων καὶ ψυχὰς ἡρώων ἀνακαλούντων δεῖπνά τε πολυτελῆ καὶ τραπέζας καὶ πέμματα καὶ ὄψα τὰ οὐκ ὄντα δεικνύντων καὶ ὡς ζῶα κινούντων οὐκ ἀληθῶς ὄντα ζῶα, ἀλλὰ μέχρι φαντασίας φαινόμενα τοιαῦτα, καὶ φησιν· ἄρ' ἐπεὶ ταῦτα ποιοῦσιν ἐκεῖνοι, δεήσει ἡμᾶς αὐτοὺς ἡγεῖσθαι υἱοὺς εἶναι θεοῦ; ἢ λεκτέον αὐτὰ ἐπιτηδεύματα εἶναι ἀνθρώπων πονηρῶν καὶ κακοδαιμόνων; Μετὰ ταῦτα φύρων τὸν λόγον καὶ τὰ ὑπὸ αἰρέσεώς τινος λεγόμενα ὡς κοινὰ Χριστιανῶν ἐγκλήματα πᾶσι τοῖς ἀπὸ τοῦ θείου προσάγων λόγου φησὶν ὅτι θεοῦ οὐκ ἂν εἴη τοιοῦτον σῶμα οἷον τὸ σόν. ^[15]

- 1 69b εἶτα ὁ Κέλσος φησὶν ὅτι οὐκ ἂν εἴη θεοῦ σῶμα τὸ οὕτω σπαρέν, ὡς σύ, ὦ Ἰησοῦ, ἐσπάρης. Λέγει δ' ὅτι οὐδὲ τοιαῦτα σιτεῖται σῶμα θεοῦ ὡς ἔχων αὐτὸν παραστήσαι ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν γραμμάτων σιτούμενον καὶ ποῖα σιτούμενον.
- 1 70a ἀλλ' ἔστω, λεγέτω αὐτὸν βεβρωκέναι μετὰ τῶν μαθητῶν τὸ πάσχα οὐ μόνον εἰπόντα τὸ „ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν“ ἀλλὰ καὶ βεβρωκότα, λεγέτω δ' αὐτὸν καὶ διψήσαντα παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ πεπωκέναι. ἀλλ' οὐδὲ σῶμα, φησί, θεοῦ χρῆται τοιαύτῃ φωνῇ οὐδὲ τοιᾶδε πειθοῖ. ^[5]
- 1 71 Εἶτα φησι λοιδορούμενος τῷ Ἰησοῦ ὁ διὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰ μοχθηρὰ δόγματα, ἴν' οὕτως εἴπω, θεομισῆς ὅτι ταῦτα θεομισοῦς ἦν τινος καὶ μοχθηροῦ γόητος. Τί παθόντες, ὦ πολῖται, κατελίπετε τὸν πάτριον νόμον καὶ ὑπ' ἐκείνου, πρὸς ὃν ἄρτι διειλέγμεθα, ψυχαγωγηθέντες πάνυ γελοίως ἐξηπατήθητε καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀπηυτομολήσατε εἰς ἄλλο ὄνομα καὶ εἰς ἄλλον βίον; Εἶτα λέγει ὁ παρ' αὐτῷ Ἰουδαῖος πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ λαοῦ πιστεύσαντας ὅτι χθὲς καὶ πρῶην καί, ὀπηνίκα τοῦτον ἐκολάζομεν βουκολοῦντα ὑμᾶς, ἀπέστητε τοῦ πατρίου νόμου.
- 2 4b μετὰ δὲ ταῦτα δοκεῖ μοι δεινότητος ἔχεσθαι τὸ ἢ πῶς ἄρχεσθε μὲν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἱερῶν, προϊόντες δὲ αὐτὰ ἀτιμάζετε οὐκ ἔχοντες ἄλλην ἀρχὴν εἰπεῖν τοῦ δόγματος ἢ τὸν ἡμέτερον νόμον; εἴτε γὰρ προηγόρευσέ τις ὑμῖν, ὅτι ἄρα ὁ τοῦ θεοῦ παῖς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεται, οὗτος ἡμέτερος ἦν ὁ προφήτης καὶ τοῦ ἡμέτερου θεοῦ.
- 2 5a Μετὰ ταῦτα εἰ καὶ ταυτολογεῖ ὁ Κέλσος περὶ τοῦ Ἰησοῦ δεύτερον ἤδη λέγων πλημμελήσαντα αὐτὸν δεδωκέναι παρὰ Ἰουδαίοις δίκην, ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ ἐπαναληψόμεθα τὴν ἀπολογίαν ... εἴτ' ἐπεὶ ὡς ἔωλα τὰ περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ κρίσεως θεοῦ καὶ τιμῆς μὲν ἐπὶ τοὺς δικαίους πυρὸς δ' ἐπὶ τοὺς ἀδίκους εὐτελίζει ὁ παρ' αὐτῷ Ἰουδαῖος, μηδὲν δὲ καινὸν ἐν τούτοις διδάσκεσθαι φάσκων Χριστιανούς οἶεται ἀνατρέπειν χριστιανισμόν, λεκτέον .
- 2 5b .. Ἔστω δὲ καὶ πάντα τὰ κατὰ Ἰουδαίους ἔθη μέχρι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς θυσιῶν πεποιηκέναι τὸν Ἰησοῦν· τί τοῦτο συμβάλλεται πρὸς τὸ μὴ δεῖν πιστεύειν αὐτῷ ὡς υἱῷ τοῦ θεοῦ; Δεικνύτωςαν δέ, ποῦ κἂν ἔμφασις λέξεως ἀπὸ ἀλαζονείας προφερομένης παρὰ τῷ Ἰησοῦ εὐρίσκεται.
- 2 7a πῶς γὰρ ἀλαζῶν ὁ λέγων· ἐλεγχέτω δέ τις, τίνα ἐψεύσατο, καὶ παραστησάτω μεγάλα καὶ μικρὰ ψεύδη, ἵνα δείξῃ τὰ μεγάλα ψευδόμενον τὸν Ἰησοῦν.
- 2 7c τίνα δὲ καὶ τὰ ἀνόσια τοῦ Ἰησοῦ, ἀπαγγελλέτω καὶ μάλιστα ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος. Φησὶ δὲ πολλοὺς ἂν καὶ ἄλλους φανῆναι τοιούτους τοῖς ἐξαπατᾶσθαι θέλουσιν, ὅποιος ἦν ὁ Ἰησοῦς.
- 2 8b φησὶ δὲ τοῦτο ἔγκλημα ἀπὸ τῶν εἰς τὸν Χριστὸν πιστευόντων προσάγεσθαι Ἰουδαίοις, ἐπεὶ μὴ πεπιστεύκασιν ὡς εἰς θεὸν τὸν Ἰησοῦν. πῶς δέ, φησὶν, ἡμεῖς οἱ πᾶσιν ἀνθρώποις δηλώσαντες ἥξιν ἀπὸ θεοῦ τὸν κολάσοντα τοὺς ἀδίκους ἐλθόντα ἡτιμάζομεν; διὰ τί ἡτιμάζομεν, ὃν προεκηρύττομεν; ἢ ἵνα πλεόν τῶν ἄλλων κολασθῶμεν; Μετὰ ταῦτα φησὶν ὁ Ἰουδαῖος· πῶς δ' ἐμέλλομεν τοῦτον νομίζειν θεόν, ὃς τά τε ἄλλα, ὥσπερ ἐπηκούετο, οὐδέν, ὧν ἐπηγγέλλετο, ἐπεδείκνυτο καί, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐλέγξαντες αὐτὸν καὶ καταγνόντες ἡξιοῦμεν κολάζεσθαι, κρυπτόμενος μὲν καὶ διαδιδράσκων ἐπονειδιστότατα ἐάλω, ὑπ' αὐτῶν δέ, ὧν ὠνόμαζε

μαθητῶν, προϋδόθη; καίτοι θεόν, φησίν, ὄντα οὔτε φεύγειν ἐνῆν οὔτε δεθέντα ἀπάγεσθαι, ἥκιστα δὲ ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ καὶ παντὸς ἰδίᾳ κεκοινωνηκότων καὶ διδασκάλῳ χρωμένων σωτῆρα νομιζόμενον καὶ θεοῦ τοῦ μεγίστου παῖδα καὶ ἄγγελον ἐγκαταλείπεσθαι τε καὶ ἐκδίδοσθαι. ^[5]

2 12 Παιδαριώδῃ δέ μοι δοκεῖ καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅτι στρατηγὸς μὲν ἀγαθὸς καὶ πολλῶν μυριάδων ἡγησάμενος οὐδεπώποτε προϋδόθη, ἀλλ' οὐδὲ λήσταρχος πονηρὸς καὶ παμπονήρων ἄρχων, ὠφέλιμος τοῖς συνοῦσιν εἶναι δοκῶν· αὐτὸς δὲ προδοθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτῷ οὔτε ὡς στρατηγὸς ἤρξεν ἀγαθὸς οὔτ' ἀπατήσας τοὺς μαθητὰς κἂν τὴν ὡς πρὸς λήσταρχον, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, εὖνοιαν ἐνεποίησε τοῖς ἀπατηθεῖσι. Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος ὅτι πολλὰ ἔχων λέγειν περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἰησοῦν γενομένων καὶ ἀληθῆ καὶ οὐ παραπλήσια τοῖς ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ γραφεῖσιν ἐκὼν ἐκεῖνα παραλείπω. ^[5]

2 13b ἐγκαλεῖ δὲ τοῖς μαθηταῖς ὡς πλασαμένοις, ὅτι πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐκεῖνος προήδει καὶ προειρήκει. Φησὶ δὲ ὁ Κέλσος ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ πράγματι περιφανεῖ μηδὲν ἔχοντες ἐπισκήψασθαι τοῦτο ἐπενόησαν, τὸ λέγειν αὐτὸν πάντα προεγνωκέναι.

2 16a Πάνυ δ' εὐήθως φησὶ τοὺς μαθητὰς πρὸς παραίτησιν τῶν κατὰ τὸν Ἰησοῦν ἀναγεγραφέναι περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα· ὥσπερ, φησίν, εἴ τις λέγων εἶναι τινα δίκαιον δεικνύει αὐτὸν ἀδικοῦντα, καὶ λέγων ὅσιον δεικνύει φονεύοντα, καὶ λέγων ἀθάνατον δεικνύει νεκρόν, πᾶσι τούτοις ἐπιφέρων ὅτι προειρηκὼς αὐτὰ ἔτυχεν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο εἶπατε, ὅτι ἐδόκει μὲν τοῖς ἀσεβέσιν ἀνθρώποις ταῦτα πάσχειν, οὐκ ἔπασχε δέ, ἀλλ' ἀντικρυς παθεῖν ὁμολογεῖτε. ^[5]

2 16c πόθεν οὖν πιστὸν τὸ προειρηκέναι; ... πόθεν ἀθάνατος ὁ νεκρός; Τίς ἂν ἡ θεὸς ἡ δαίμων ἡ ἄνθρωπος φρόνιμος προειδὼς αὐτῷ τοιαῦτα συμβησόμενα οὐκ ἂν, εἴ γε ἐδύνατο, ἐξέκλινεν, ἀλλὰ συνέπιπτεν οἷς προηπίστατο; Ἐξῆς δὲ τούτῳ καὶ ἄλλο εὐηθὲς φησιν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος, ὅτι πῶς, εἴπερ προεῖπε καὶ τὸν προδῶσοντα καὶ τὸν ἀρνησόμενον, οὐκ ἂν ὡς θεὸν ἐφοβήθησαν, ὡς τὸν μὲν μὴ προδοῦναι ἔτι τὸν δὲ μὴ ἀρνήσασθαι; ἀλλ' αὐτοὶ προέδωκάν τε καὶ ἡρνήσαντο μηδὲν αὐτοῦ φροντίσαντες.

2 19a Ἦδη γάρ που καὶ ἄνθρωπος ἐπιβουλεύόμενός τε καὶ προαισθόμενος ἐὰν προεῖπῃ τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἀποτρέπονται καὶ φυλάττονται. ἐξῆς ὥσπερ εἰ τὸ συμπέρασμα ἐπάγων τῷ λόγῳ φησίν· οὐκ οὐν ἐπειδὴ προεῖρητο ταῦτα, γέγονεν, ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἐπειδὴ γέγονε, ψεῦδος ἐλέγχεται τὸ προειρηκέναι· πάντῃ γὰρ ἀμήχανον τοὺς προακούσαντας ἔτι προδοῦναι καὶ ἀρνήσασθαι.

2 20 Ταῦτα θεός, φησίν, ὧν προεῖπε, καὶ πάντως ἐχρῆν γενέσθαι τὸ προειρημένον. θεὸς οὖν τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς καὶ προφήτας, μεθ' ὧν συνεδείπνει καὶ συνέπινεν, εἰς τοῦτο περιήγαγεν, ὥστε ἀσεβεῖς καὶ ἀνοσίους γενέσθαι, ὃν ἐχρῆν μάλιστα πάντας ἀνθρώπους εὐεργετεῖν, διαφερόντως δὲ τοὺς ἑαυτοῦ συνεστίους. ἢ ἀνθρώπῳ μὲν ὁ κοινωνήσας τραπέζης οὐκ ἂν ἔτι ἐπεβούλευσε, θεῷ δὲ <ὁ> συνευωχηθεὶς ἐπίβουλος ἐγίγνετο; καὶ ὅπερ ἔτι ἀτοπώτερον, αὐτὸς ὁ θεὸς τοῖς συντραπέζοις ἐπεβούλευσε προδότας καὶ δυσσεβεῖς ποιῶν. Μετὰ ταῦτα λέγει ὅτι, εἰ δέδοκτο αὐτῷ ταῦτα καὶ τῷ πατρὶ πειθόμενος ἐκολάζετο, δηλὸν ὅτι θεῷ γε ὄντι καὶ βουλομένῳ οὔτ' ἀλγεῖν οὔτ' ἀνιάρῃ ἦν τὰ κατὰ γνώμην δρώμενα. ^[5]

2 24 Ἐξῆς δὲ τούτοις θέλων παραστήσαι ὅτι ἀλγεῖν καὶ ἀνιάρῃ ἦν τὰ συμβάντα αὐτῷ καὶ ὅτι οὐχ οἷόν τε ἦν βουληθέντα αὐτὸν ποιῆσαι εἶναι αὐτὰ μὴ τοιαῦτα λέγει· τί οὖν ποτνιαῖται καὶ ὀδύρεται καὶ τὸν τοῦ ὀλέθρου φόβον εὔχεται παραδραμεῖν λέγων ὧδε πῶς· ὦ πάτερ, εἴθε δύναιτο τὸ ποτήριον τοῦτο παρελθεῖν; Ἔτι δὲ λέγει ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος πρὸς τοὺς Ἰησοῦ μαθητὰς ὡς πλασαμένους ταῦτα, ὅτι οὐδὲ ψευδόμενοι τὰ πλάσματα ὑμῶν πιθανῶς ἐπικαλύψαι ἠδυνήθητε. ^[5]

- 2 27 Μετὰ ταῦτά τινες τῶν πιστευόντων φησὶν ὡς ἐκ μέθης ἤκοντας εἰς τὸ ἐφεστάναι αὐτοῖς μεταχαράττειν ἐκ τῆς πρώτης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον τριχῇ καὶ τετραχῇ καὶ πολλαχῇ καὶ μεταπλάττειν, ἵν' ἔχοιεν πρὸς τοὺς ἐλέγχους ἀρνεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ τὸ προφήταις χρῆσθαι Χριστιανούς προκηρύξασι τὰ περὶ Ἰησοῦ ὀνειδίζει ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος, φήσομεν πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἰς τοῦτο λελεγμένοις καὶ ὅτι ἐχρῆν αὐτόν, ὡς φησι, φειδόμενον ἀνθρώπων αὐτὰς ἐκθέσθαι τὰς προφητείας καὶ συναγορεύσαντα ταῖς πιθανότησιν αὐτῶν τὴν φαινομένην αὐτῷ ἀνατροπὴν τῆς χρήσεως τῶν προφητικῶν ἐκθέσθαι. ^[5]
- 2 28 οὕτω γὰρ ἂν ἔδοξε μὴ συναρπάζειν τηλικούτον κεφάλαιον διὰ λεξειδίων ὀλίγων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ φησι μυρίοις ἄλλοις ἐφαρμοσθῆναι δύνασθαι πολὺ πιθανώτερον τὰ προφητικά ἢ τῷ Ἰησοῦ. .
- 2 29 .. οὐκέτι χρειά ἡμᾶς ἀπολογήσασθαι πρὸς τὸ λεγόμενον ὡς ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου, ὅτι μέγαν καὶ δυνάστην καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ στρατοπέδων κύριόν φασιν οἱ προφῆται εἶναι τὸν ἐπιδημήσοντα. Ἰουδαϊκῶς δ' οἶμαι εἶπε καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων χολὴν μετὰ τοῦ χωρὶς ἀποδείξεως κἂν πιθανῆς λοιδορεῖν τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὐχὶ δὲ τοιοῦτον ὄλεθρον κατήγγειλαν. Παρέρριψε δ' ὁ Κέλσος καὶ τό θεὸν δὲ καὶ θεοῦ υἱὸν οὐδεὶς ἐκ τοιούτων συμβόλων καὶ παρακουσμάτων οὐδ' ἐξ οὕτως ἀγεννῶν τεκμηρίων συνίστησιν. ^[5]
- 2 30b ὡς γὰρ ὁ ἥλιος, φησί, πάντα τὰ ἄλλα φωτίζων πρῶτον αὐτὸν δεικνύει, οὕτως ἐχρῆν πεποιηκέναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Μετὰ ταῦτα Χριστιανοῖς ἐγκαλεῖ ὡς σοφιζομένοις ἐν τῷ λέγειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι αὐτολόγον καὶ οἶεται γε κρατύνειν τὸ ἔγκλημα, ἐπεὶ λόγον ἐπαγγελλόμενοι υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ ἀποδείκνυμεν οὐ λόγον καθαρὸν καὶ ἅγιον, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἀτιμότατα ἀπαχθέντα καὶ ἀποτυμpanισθέντα. ^[5]
- 2 31b ὡς εἴ γε ὁ λόγος ἐστὶν ὑμῖν υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐπαινοῦμεν. Προεῖρηται δ' ἡμῖν ὅτι οὐτ' ἀλαζῶν οὔτε γόης δύναται εἶναι ὁ Ἰησοῦς· διὸ οὐκ ἀναγκαῖον ἐπαναλαμβάνειν τὰ εἰρημένα, ἵνα μὴ πρὸς τὰς ταυτολογίας Κέλσου καὶ ἡμεῖς ταυτολογῶμεν.
- 2 32b φησὶ δὲ ἀπηυθαδῆσθαι τοὺς γενεαλογήσαντας ἀπὸ τοῦ πρώτου φύντος καὶ τῶν ἐν Ἰουδαίῳ βασιλέων τὸν Ἰησοῦν. καὶ οἶεται τι εἰσφέρειν γενναῖον, ὅτι οὐκ ἂν ἡ τοῦ τέκτονος γυνὴ τηλικούτου γένους τυγχάνουσα ἡγνόει. Τί δέ, φησί, καὶ γενναῖον ἔδρασεν οἷον θεὸς καταφρονῶν ἀνθρώπων καὶ διαγελῶν καὶ παίζων τὸ συμβαῖνον ὁ Ἰησοῦς; Παίζων δ', ὡς οἶεται, τὸν Ἰησοῦν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος εἰδέναι ἀναγέγραπται τὸν Εὐριπίδου Βάκχον λέγοντα· λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, ὅταν ἐγὼ θέλω.
- 2 34b ἀλλ' οὐδ' ὁ καταδικάσας, φησὶν, αὐτὸν ἔπαθέ τι, οἷον ὁ Πενθεὺς μανεῖς ἢ σπαραχθεῖς. πάλιν τε αὖ σιωπῶν τὰ ἐμφαίνοντα τὴν τοῦ Ἰησοῦ θειότητα ὁ Κέλσος ὀνειδίζει ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ περὶ τοῦ Ἰησοῦ παρατιθέμενος τοὺς ἐμπαίζαντας αὐτῷ καὶ φοινικίδα περιθέντας καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον καὶ τὸν ἐν τῇ χειρὶ κάλαμον.
- 2 35 Τί οὐκ εἰ μὴ πρόσθεν ἀλλὰ νῦν γοῦν θεῖόν τι ἐπιδείκνυται καὶ τῆς αἰσχύνης ταύτης ἑαυτὸν ῥύεται καὶ τοὺς ὑβρίζοντας εἰς ἑαυτόν τε καὶ τὸν πατέρα δικαιοῖ; Εἴτά φησιν ὁ Κέλσος· τί φησι καὶ ἀνασκολοπιζομένου τοῦ σώματος; ποῖος ἰχώρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν; Μετὰ ταῦθ' ὁ <Ἰουδαῖος> ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου ἐκλαβὼν λέξεις, ὧν κατηγορεῖν νομίζει, τὸ ὄξος καὶ τὴν χολὴν ὀνειδίζει τῷ Ἰησοῦ ὡς χανδὸν ἐπὶ τὸ πιεῖν ὠρμημένῳ καὶ μὴ διακαρτερήσαντι τὴν δίψαν, ὡς καὶ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος πολλάκις διακαρτερεῖ.
- 2 38 Μετὰ ταῦτά φησιν ἔτι πρὸς ἡμᾶς ὁ Ἰουδαῖος ταῦτ' οὖν ἡμῖν ἐγκαλεῖτε, ὧ πιστότατοι, διότι τοῦτον οὐ νομίζομεν θεὸν οὐδὲ συντιθέμεθα ὑμῖν, ὅτι ἐπ' ἀνθρώπων ὠφελεία ταῦτα ὑπέμεινεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς κολάσεων καταφρονῶμεν; Πῶς δ' οὐκ ἄντικρυς ψεῦδος τὸ ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαίου λεγόμενον, ὅτι μηδὲνα πείσας μέχρι ἔζη ὁ γε μηδὲ τοὺς ἑαυτοῦ

μαθητὰς ἐκολάσθη καὶ τοιαῦτα ὑπέμεινε; Καὶ ἀφιλόσοφον δέ τι παθῶν ὁ Κέλσος τὴν ἐν ἀνθρώποις ὑπεροχὴν οὐκ ἐν λόγῳ σωτηρίῳ καὶ ἤθει καθαρῷ φαντάζεται εἶναι, ἀλλ' ἐν τῷ παρὰ τὴν ὑπόθεσιν οὗ ἀνείληφε προσώπου ποιῆσαι καὶ ἀνειληφότα τὸ θνητὸν μὴ ἀποθανεῖν, ἢ ἀποθανεῖν μὲν οὐχὶ δὲ θάνατον τὸν δυνάμενον παράδειγμα γενέσθαι τοῖς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου εἰσομένους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθνήσκειν. ^[5]

2 40 ... Ἔτι δ' ἐγκαλεῖ τῷ Ἰησοῦ ὁ Κέλσος διὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ προσώπου ὡς μὴ δείξαντι ἑαυτὸν πάντων δὴ κακῶν καθαρεύοντα.

2 42a Ἔτι δ' ἐπεὶ βούλεται μὴδὲ ἀνεπίληπτον γεγονέναι τὸν Ἰησοῦν ὁ Κέλσος, παραστησάτω, τίς τῶν ἀρεσκομένων τῷ λόγῳ αὐτοῦ τὸ ἀληθῶς ἐπίληπτον τοῦ Ἰησοῦ ἀνέγραψεν. οὐκ οἶδα δ' ἀπὸ ποίων μειζόνων καὶ ἐναργεστέρων ἐβούλετο αὐτὸν πιστὰ ποιῆσαι τὰ προειρημένα ὁ Κέλσος· εἰ μὴ ἄρα, ὡς φαίνεται, μὴ ἐπιστάμενος τὸν λόγον τὸν Ἰησοῦν ἄνθρωπον γενόμενον ἐβούλετο μὴδὲν ἀνθρώπινον παθεῖν μὴδὲ γενέσθαι ἀνθρώποις παράδειγμα γενναῖον περὶ τοῦ φέρειν τὰ συμβαίνοντα. ^[5]

2 42c οὐ διέβαλεν οὖν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ὁ Ἰησοῦς δι' ὧν ὑπέμεινεν. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγει πρὸς ἡμᾶς, ὅτι οὐ δὴ που φήσετε περὶ αὐτοῦ, ὅτι μὴ πείσας τοὺς ὧδε ὄντας ἐστέλλετο εἰς ἄδου πείσων τοὺς ἐκεῖ.

2 44a Ἐξῆς δὲ τούτοις οὐκ οἶδ' ὅπως σφόδρα εὖηθες λέγει, ὅτι, εἴπερ ἀτόπους ἀπολογίας εὐρίσκοντες, ἐφ' οἷς καταγελάστως ἐξηπατήθητε, οἴεσθε ἀληθῶς ἀπολογεῖσθαι, τί κωλύει καὶ ἄλλους, ὅσοι καταγνωσθέντες κακοδαιμονέστερον ἀπήλλαξαν, μείζονας νομίζειν εἶναι καὶ θειοτέρους τούτου ἀγγέλους; ἐπεὶ δὲ καὶ λησταῖς αὐτὸν παραβαλὼν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖός φησιν ὅτι δύναίτο ἂν τις ὁμοίως ἀναισχυντῶν καὶ περὶ ληστοῦ καὶ ἀνδροφόνου κολασθέντος εἰπεῖν, ὅτι οὗτός γε οὐχὶ ληστής ἀλλὰ θεὸς ἦν· προεῖπε γὰρ τοῖς συλλήσταις, ὅτι πείσεται τοιαῦτα, οἷα δὴ πέπονθε. ^[5]

2 45 Εἴτα οἱ μὲν τότε ζῶντι αὐτῷ συνόντες καὶ τῆς φωνῆς ἐπακούοντες αὐτοῦ καὶ διδασκάλῳ χρώμενοι κολαζόμενον καὶ ἀποθνήσκοντα ὀρῶντες οὔτε συναπέθανον οὔτε ὑπεραπέθανον αὐτοῦ οὐδὲ κολάσεων καταφρονεῖν ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καὶ ἡρνήσαντο εἶναι μαθηταί· νῦν δὲ ὑμεῖς αὐτῷ συναποθνήσκετε. Πῶς δ' οὐ ψεύδεται ὁ λέγων παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος, ὅτι παρῶν δέκα ναύτας καὶ τελῶνας τοὺς ἐξωλεστάτους μόνους εἶλε καὶ οὐδὲ τούτους ἅπαντας; εἰ ζῶν μὲν αὐτὸς μὴδένα ἔπεισεν, ἀποθανόντος δ' αὐτοῦ πείθουσιν οἱ βουλόμενοι τοσούτους, πῶς τοῦτο οὐχ ὑπεράτοπόν ἐστι; Ἐαυτῷ δὲ λαμβάνει ὡς ἡμετέραν ἀπόκρισιν πρὸς πεῦσιν αὐτοῦ λεγομένην φήσαντος· τίνι προσήχθητε λογισμῷ τούτον νομίζειν υἱὸν θεοῦ; πεποίηκε γὰρ ἡμᾶς ἀποκρινόμενους, ὅτι τούτῳ προσήχθημεν, ἐπεὶ ἴσμεν τὴν κόλασιν αὐτοῦ ὑπὲρ καθαιρέσεως τοῦ πατρὸς τῆς κακίας γεγονυῖαν. ^[5]

2 47b καὶ ὡς ἡμῶν γε λεγόντων, ὅτι υἱὸν αὐτὸν νομίζομεν θεοῦ, ἐπεὶ ἐκολάσθη, φησί· τί οὖν; οὐχὶ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκολάσθησαν, καὶ οὐχ ἦττον ἀγεννῶς; Πολλάκις δ' ὁ Κέλσος ἤδη μὴ δυνάμενος ἀντιβλέπειν αἷς ἀναγέγραπται πεποιηκέναι δυνάμεσιν ὁ Ἰησοῦς διαβάλλει αὐτὰς ὡς γοητείας καὶ πολλάκις τῷ λόγῳ κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἀντείπομεν.

2 48 καὶ νῦν δὲ φησιν οἶονεῖ ἡμᾶς ἀποκρίνασθαι, ὅτι διὰ τοῦτ' ἐνομίσσαμεν αὐτὸν εἶναι υἱὸν θεοῦ, ἐπεὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς ἐθεράπευσε. προστίθῃσι δὲ καὶ τό· ὡς ὑμεῖς φατε, ἀνίστη <καὶ> νεκρούς. Ὁ δὲ Κέλσος κοινοποιῆσαι βουλόμενος τὰ τεράστια τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν ἐν ἀνθρώποις γοητείαν φησὶν αὐταῖς λέξεσιν· ὧ φῶς καὶ ἀλήθεια, τῇ αὐτοῦ φωνῇ διαρρήδην ἐξαγορεύει, καθὰ καὶ ὑμεῖς συγγεγράφατε, διότι παρέσσονται ὑμῖν καὶ ἕτεροι δυνάμεσιν ὁμοίαις χρώμενοι, κακοὶ καὶ γόητες, καὶ Σατανᾶν τινὰ τοιαῦτα παραμηνανόμενον ὀνομάζει· ὥστ' οὐδὲ αὐτὸς ἑξαρνός ἐστιν, ὡς ταῦτά γε οὐδὲν θεῖον ἀλλὰ πονηρῶν ἐστὶν ἔργα. ^[5]

2 49 βιαζόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὁμοῦ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀπεκάλυψε καὶ τὰ καθ' αὐτὸν ἤλεγξε. πῶς οὖν οὐ σχέτλιον ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔργων τὸν μὲν θεὸν τοὺς δὲ γόητας ἡγεῖσθαι; τί γὰρ μᾶλλον ἀπὸ γε τούτων τοὺς ἄλλους πονηροὺς ἢ τοῦτον νομιστέον αὐτῷ χρωμένους μάρτυρι; ταῦτα μὲν γε καὶ αὐτὸς ὡμολόγησεν οὐχὶ θείας φύσεως ἀλλ' ἀπατεώνων τινῶν καὶ παμπονήρων εἶναι γνωρίσματα. Μετὰ ταῦτά φησι πρὸς ἡμᾶς δῆθεν—ἵνα τηρήσω τὸ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Ἰουδαίῳ προτεθέν—ὁ τοῦ Κέλσου Ἰουδαῖος ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολίτας ἑαυτοῦ λόγῳ πιστεύσαντας· τίνοι οὖν προσήχθητε; ἢ διότι προεῖπεν, ὡς ἀποθανῶν ἀναστήσεται; Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ Ἰουδαῖος πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας τῷ Ἰησοῦ πιστεύοντας· φέρε δὴ καὶ πιστεύωμεν ὑμῖν τοῦτ' εἰρησθαι. ^[10]

2 55 πόσοι δ' ἄλλοι τοιαῦτα τερατεύονται πειθοῦς ἕνεκα τῶν εὐήθως ἀκουόντων ἐνεργολαβοῦντες τῇ πλάνῃ; ὅπερ οὖν καὶ Ζάμολξιν ἐν Σκύθαις φασί, τὸν Πυθαγόρου δοῦλον, καὶ αὐτὸν Πυθαγόραν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ῥαψίνιτον ἐν Αἰγύπτῳ· τοῦτον μὲν καὶ 'συγκυβεύειν' ἐν ἄδου 'τῇ Δήμητρι' καὶ ἀνελθεῖν 'δῶρον' 'παρ' αὐτῆς χειρόμακτρον χρυσοῦν' φέροντα· καὶ μὴν καὶ Ὀρφέα ἐν Ὀδρύσαις καὶ Πρωτεσίλαον ἐν Θετταλίᾳ καὶ Ἡρακλέα ἐπὶ Ταινάρῳ καὶ Θησέα. ἀλλ' ἐκεῖνο σκεπτέον, εἴ τις ὡς ἀληθῶς ἀποθανῶν ἀνέστη ποτὲ αὐτῷ σώματι· ἢ οἴεσθε τὰ μὲν τῶν ἄλλων μύθους εἶναί τε καὶ δοκεῖν, ὑμῖν δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ δράματος εὐσχημόνως ἢ πιθανῶς ἐφευρῆσθαι, τὴν ἐπὶ τοῦ σκόλοπος αὐτοῦ φωνήν, ὅτ' ἀπέπνει, καὶ τὸν σεισμὸν καὶ τὸν σκότον; ὅτι δὴ ζῶν μὲν οὐκ ἐπήρκεσεν ἑαυτῷ, νεκρὸς δ' ἀνέστη καὶ τὰ σημεῖα τῆς κολάσεως ἔδειξε καὶ τὰς χεῖρας ὡς ἦσαν πεπερονημέναι, τίς τοῦτο εἶδε; γυνὴ πάροιςτρος, ὡς φατε, καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς γοητείας ἦτοι κατὰ τινα διάθεσιν ὄνειρώξας καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν δόξῃ πεπλανημένη φαντασιωθείς, ὅπερ ἤδη μυρίοις συμβέβηκεν, ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἐκπληξαι τοὺς λοιποὺς τῇ τερατείᾳ ταύτῃ θελήσας καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου ψεύσματος ἀφορμὴν ἄλλοις ἀγύρταις παρασχεῖν. Ἦν οὖν καὶ ὁ Ἰησοῦς μετὰ θάνατον, ὡς μὲν ὁ Κέλσος οἶεται, φαντασίαν ἐξαποστέλλων τῶν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τραυμάτων καὶ οὐκ ἀληθῶς τοιοῦτος ὢν τραυματίας. ^[20]

2 63 Μετὰ ταῦτα ὁ Κέλσος οὐκ εὐκαταφρονήτως τὰ γεγραμμένα κακολογῶν φησιν ὅτι ἐχρῆν, εἴπερ ὄντως θεῖαν δύναμιν ἐκφῆναι ἤθελεν ὁ Ἰησοῦς, αὐτοῖς τοῖς ἐπηρεάσασιν καὶ τῷ καταδικάσαντι καὶ ὅλως πᾶσιν ὀφθῆναι. Καὶ μάτην παρελήφθη τῷ Κέλσῳ τὸ οὐ γὰρ δὴ ἔτι ἐφοβεῖτό τινα ἀνθρώπων ἀποθανῶν καί, ὡς φατε, θεὸς ὢν οὐδ' ἐπὶ τοῦτ' ἐπέμφθη τὴν ἀρχήν, ἵνα λάθῃ.

2 68 Ἴδωμεν δὲ τίνα τρόπον φησὶν ὁ παρὰ τῷ Κέλσῳ Ἰουδαῖος ὅτι εἰ δ' οὖν τό γε τοσοῦτον ὥφειλεν εἰς ἐπίδειξιν θεότητος, ἀπὸ τοῦ σκόλοπος γοῦν εὐθύς ἀφανὴς γενέσθαι. Τίς δὲ πώποτε πεμφθεὶς ἄγγελος, δέον ἀγγέλλειν τὰ κεκελευσμένα, κρύπτεται; ἢ ὅτε μὲν ἠπιστεῖτο ἐν σώματι *〈ὢν〉*, πᾶσιν ἀνέδην ἐκήρυττεν· ὅτε δὲ πίστιν ἂν ἰσχυρὰν παρῆχεν ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, ἐνὶ μόνῳ γυναιῷ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ θιασώταις κρύβδην παρεφαίνετο; κολαζόμενος μὲν ἄρα πᾶσιν ἑωρᾶτο, ἀναστάς δὲ ἐνὶ οὐπὲρ ἐχρῆν τούναντίον. ^[5]

2 71a Ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς καὶ ὅστις ἦν ὁ πέμψας ... ἀλλὰ καὶ ἐφ' οἷς ἔπεμψεν αὐτὸν ὁ πατήρ μυρία ἐστίν.

2 71c ἀλλὰ καὶ τοὺς μὲν εὐσεβοῦντας οὗτος φωταγωγεῖ τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας κολάσει, ὅπερ οὐκ ἰδὼν ὁ Κέλσος πεποίηκε· καὶ τοὺς μὲν εὐσεβοῦντας φωταγωγῆσιν τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας ἢ μεταγνόντας *〈ἢ μὴ〉* ἐλεήσων. Μετὰ ταῦτά φησιν· εἰ μὲν ἐβούλετο λανθάνειν, τί ἠκούετο ἢ ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ ἢ κηρύττουσα αὐτὸν εἶναι υἱὸν θεοῦ; εἰ δ' οὐκ ἐβούλετο λανθάνειν, τί ἐκολάζετο ἢ τί ἀπέθνησκε; Ἐκτίθεται δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Κέλσος Ἰουδαῖος ὡς ἀκόλουθον τὸ μὴ ἀκόλουθον.

2 73

οὐ γὰρ ἀκολουθεῖ τῷ ἠθέλησεν ἡμᾶς δι' ὧν πέπονθε κολάσεων διδάξαι καὶ θανάτου καταφρονεῖν τὸ ἀναστάντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν φανερώς εἰς φῶς καλέσαι πάντας καὶ διδάξαι, οὗ χάριν κατεληλύθει. Καὶ πᾶσί γε τούτοις ἐπιλέγει ὁ Κέλσου Ἰουδαῖος· ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν ἐκ τῶν ὑμετέρων συγγραμμάτων, ἐφ' οἷς οὐδενὸς ἄλλου μάρτυρος χρήζομεν· αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοῖς περιπίπτετε. ^[5]

- 2 74b ὅλως, ὦ Ὑψιστε καὶ Οὐράνιε, τίς θεὸς παρὼν εἰς ἀνθρώπους ἀπιστεῖται, καὶ ταῦτα οἷς ἐλπίζουσιν ἐπιφαίνεται; ἢ τί δή ποτε τοῖς πάλαι προσδεχομένοις οὐ γνωρίζεται; Μέμφεται γὰρ τὸν Ἰησοῦν τοιαῦτα λέγων περὶ αὐτοῦ· ἀπειλεῖ καὶ λοιδορεῖ κούφως, ὅποταν λέγῃ· 'οὐαὶ ὑμῖν' καὶ 'προλέγω ὑμῖν'.
- 2 76 ἐν γὰρ τούτοις ἄντικρυς ὁμολογεῖ, ὅτι πεῖσαι ἀδυνατεῖ, ὅπερ οὐκ ἂν θεὸς ἄλλ' οὐδ' ἄνθρωπος φρόνιμος πάθοι. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰουδαῖος αὐτῷ λέγει, δηλονότι κατὰ τὸ Ἰουδαίους ἀρέσκον, ὅτι ἐλπίζομεν δή που ἀναστήσασθαι ἐν σώματι καὶ βιοτήν ἕξαι αἰώνιον καὶ τούτου παράδειγμα καὶ ἀρχηγέτην τὸν πεμπόμενον ἡμῖν ἔσσεσθαι δεικνύντα, ὅτι οὐκ ἀδύνατόν τινα τῷ θεῷ σὺν τῷ σώματι <ἀναστήσαι> . ^[5]
- 2 77b ποῦ οὖν ἐστίν; ἴνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν'. ἢ ἐπὶ τούτῳ κατῆλθεν, ἵν' ἀπιστήσωμεν; Εἴτ' ἐπίλογος τοῦ Ἰουδαίου ἐπὶ τούτοις πᾶσί φησι περὶ τοῦ Ἰησοῦ· ἐκεῖνος μὲν οὖν ἄνθρωπος ἦν, καὶ τοιοῦτος, οἷον αὐτὸ τὸ ἀληθὲς ἐμφανίζει καὶ ὁ λόγος δείκνυσιν.
- 3 1 Φησὶ δὴ, ὅτι εὐηθέστατα ἐρίζουσι πρὸς ἀλλήλους Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ λέγει μηδὲν διαφέρειν ἡμῶν τὸν πρὸς ἀλλήλους διάλογον περὶ Χριστοῦ τῆς κατὰ τὴν παροιμίαν καλουμένης ὄνου σκιᾶς μάχης· καὶ οἶεται μηδὲν σεμνὸν εἶναι ἐν τῇ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους ζητήσῃ, πιστευόντων μὲν ἀμφοτέρων, ὅτι ἀπὸ θεοῦ πνεύματος ἐπροφητεύθη τις ἐπιδημήσων σωτὴρ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, οὐκέτι δ' ὁμολογούντων περὶ τοῦ ἐληλυθέναι τὸν προφητευόμενον ἢ μή. Ἐξῆς δὲ τούτοις ὁ Κέλσος οἰόμενος τοὺς Ἰουδαίους, Αἰγυπτίους τῷ γένει τυγχάνοντας, καταλελοιπέναι τὴν Αἴγυπτον στασιάζοντας πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ σύνηθες περὶ τὰς θρησκείας ὑπερφρονήσαντας φησὶν αὐτοὺς ἅπερ ἐποίησαν Αἰγυπτίοις πεπονθέναι ὑπὸ τῶν προσθεμένων τῷ Ἰησοῦ καὶ πιστευσάντων αὐτῷ ὡς Χριστῷ καὶ ἀμφοτέροις αἴτιον γεγονέναι τῆς καινοτομίας τὸ στασιάζειν πρὸς τὸ κοινόν. ^[5]
- 3 6 Τοῦτο δέ μοι βούλεται ὁ λόγος συνάγειν ὅτι ψεῦδος τὸ Αἰγυπτίους τὸ γένος ὄντας τινὰς ἐστασιακέναι πρὸς Αἰγυπτίους καὶ τὴν Αἴγυπτον καταλελοιπέναι καὶ ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην ἐληλυθέναι τὴν τε νῦν καλουμένην Ἰουδαίαν ὥκηκέναι. Ὁμοίως δὲ ψεῦδος τὸ Αἰγυπτίους ὄντας ἀπὸ στάσεως τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τοὺς Ἑβραίους καὶ τὸ Ἰουδαίους ὄντας ἄλλους κατὰ τοὺς Ἰησοῦ χρόνους ἐστασιακέναι πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῷ Ἰησοῦ κατηκολουθηκέναι.
- 3 8 Ταῦτα μὲν πρὸς τὰ ὑπὸ Κέλσου εἰρημένα περὶ τοῦ στάσιν γεγονέναι τὴν ἀρχὴν πάλαι μὲν τοῦ συστήναι Ἰουδαίους ὕστερον δὲ τοῦ τοὺς Χριστιανούς γενέσθαι. Εἰ ἐθέλῃσουσι πάντες ἄνθρωποι εἶναι Χριστιανοί, οὐκ ἂν ἔτι οἶδε ἐθέλοιεν.
- 3 10 Ὅρα δὲ καὶ τί φησιν εἶναι τούτου τεκμήριον· ὅτι ἀρχόμενοι μὲν, φησὶν, ὀλίγοι τε ἦσαν καὶ ἐν ἐφρόνουν· εἰς πλῆθος δὲ σπαρέντες αὖθις αὖ τέμνονται καὶ σχίζονται καὶ στάσεις ἰδίας ἔχειν ἕκαστοι θέλουσι· τούτου γὰρ ἀρχὴν ἔχρηζον. φησὶ δ' ὅτι καὶ ὑπὸ πλῆθους πάλιν διῃστάμενοι σφᾶς αὐτοὺς ἐλέγχουσιν ἐνὸς ὡς εἰπεῖν ἔτι κοινωνοῦντες, εἴ γε κοινωνοῦσι, τοῦ ὀνόματος.
- 3 12* καὶ τοῦτο μόνον ἐγκαταλιπεῖν ὅμως αἰσχύνονται τὰ λοιπὰ δ' ἄλλοι ἀλλαχῇ τετάχεται. Μετὰ ταῦτά φησι· θαυμασιώτερον μὴν τὸ σύνθημα αὐτῶν τοσῶδε, ὅσῳ γε μᾶλλον ἐξ οὐδεμιᾶς ὑποθέσεως ἀξιόχρεω συνεστὸς ἐλέγχοιτο.

ἀλλ' ἔστιν ἀξιόχρεως ὑπόθεσις ἡ στάσις καὶ ἡ δι' αὐτὴν ὠφέλεια καὶ τὸ τῶν ἔξωθεν δέος· ταῦτα βεβαίῳ τὴν πίστιν αὐτοῖς. Ποῖα δὲ παντοδαπὰ <προσάγοντες> ἐπισπώμεθα <τοὺς ἀνθρώπους> ἢ τίνα συμπλάττοντες δείματα, ὡς ἀναποδείκτως γράφει ὁ Κέλσος, παραστησάτω ὁ βουλόμενος.

- 3 16b ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λέγει ὅτι τὰ τοῦ παλαιοῦ λόγου παρακούσματα συμπλάττοντες τούτοις προκαταυλοῦμεν καὶ προκατηχοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους ὡς οἱ τοὺς κορυβαντιζομένους περιβομβοῦντες, φήσομεν πρὸς αὐτόν· ... Παραβάλλειν δὲ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν τοῖς Αἰγυπτίων θέλει πράγμασι· παρ' οἷς προσιόντι μὲν ἔστι λαμπρὰ τεμένη καὶ ἄλση καὶ προφυλαίων μεγέθη τε καὶ κάλλη καὶ νεῶ θαυμάσιοι καὶ σκηναὶ πέριξ ὑπερήφανοι καὶ θρησκεῖαι μάλα δεισιδαίμονες καὶ μυστηριώτιδες, ἥδη δὲ εἰσιόντι καὶ ἐνδοτέρω γιγνομένων θεωρεῖται προσκυνοῦμενος αἴλουρος ἢ πίθηκος ἢ κροκόδειλος ἢ τράγος ἢ κύων. ^[5]
- 3 19 Καὶ φησι γὰρ ἡμᾶς τῶν μὲν Αἰγυπτίων καταγελαῶν, καίτοι πολλὰ καὶ οὐ φαῦλα παρεχόντων αἰνίγματα, ἐπὶ ἰδεῶν ἀϊδίων καὶ οὐχ, ὡς δοκοῦσιν οἱ πολλοί, ζῶων ἐφημερίων τιμὰς εἶναι τὰ τοιαῦτα διδάσκωσιν. Εἴτα τὰ .
- 3 18* .. τῶν Αἰγυπτίων ... φησὶ φαντασίαν ἐξαποστέλλειν τοῖς ταῦτα μεμαθηκόσιν, ὅτι μὴ μάτην μεμύνηται. εὐήθεις δ' εἶναι μηδὲν σεμνότερον τράγων καὶ κυνῶν τῶν παρ' Αἰγυπτίοις εἰσάγοντας ἐν ταῖς περὶ τοῦ Ἰησοῦ διηγήσεις.
- 3 22 Οὐδὲν δὲ εἶδος τοῦ περὶ ἡμῶν διασυρμοῦ καὶ καταγέλωτος καταλιπὼν ὁ βωμολόχος Κέλσος ἐν τῷ καθ' ἡμῶν λόγῳ Διοσκούρους καὶ Ἡρακλέα καὶ Ἀσκληπιὸν καὶ Διόνυσον ὀνομάζει τοὺς ἐξ ἀνθρώπων πεπιστευμένους παρ' Ἑλλήσι γεγονέναι θεοὺς καὶ φησιν οὐκ ἀνέχεσθαι μὲν ἡμᾶς τούτους νομίζειν θεοὺς, ὅτι ἄνθρωποι ἦσαν καὶ πρῶτον, καίτοι πολλὰ ἐπιδειξαμένους καὶ γενναῖα ὑπὲρ ἀνθρώπων· τὸν δ' Ἰησοῦν ἀποθανόντα ὑπὸ τῶν ἰδίων θιασωτῶν ὥφθαί φαμεν· προσκατηγορεῖ δ' ἡμῶν καὶ ὡς λεγόντων αὐτὸν ὥφθαι, καὶ ταῦτα σκιάν. Καὶ πάλιν ἐπὶ μὲν περὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ λέγεται ὅτι πολὺ ἀνθρώπων πλῆθος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων ὁμολογεῖ πολλάκις ἰδεῖν καὶ ἔτι ὄρᾶν, οὐ φάσμα αὐτοῦ τοῦτο ἀλλὰ θεραπεύοντα καὶ εὐεργετοῦντα καὶ τὰ μέλλοντα προλέγοντα ὅλαις πόλεσιν ἀνακειμέναις αὐτῷ, οἷον τῇ Τρίκκῃ καὶ τῇ Ἐπιδαύρῳ καὶ τῇ Κῷ καὶ τῇ Περγᾶμῳ, πιστεύειν ἡμᾶς ὁ Κέλσος ἀξιοῖ. ^[5]
- 3 26 Ἰδῶμεν δὲ καὶ ἃ μετὰ ταῦτα λέγει ὁ Κέλσος παρατιθέμενος ἀπὸ ἱστοριῶν παράδοξα καὶ καθ' αὐτὰ μὲν ἀπίστοις ἐοικότα ὑπ' αὐτοῦ δὲ οὐκ ἀπιστούμενα ὅσον γε ἐπὶ τῇ λέξει αὐτοῦ. καὶ πρῶτόν γε τὰ περὶ τὸν Προκοννήσιον Ἀριστεάν, περὶ οὗ ταῦτά φησιν· εἴτ' Ἀριστεάν μὲν τὸν Προκοννήσιον ἀφανισθέντα τε οὕτω δαιμονίως ἐξ ἀνθρώπων καὶ αὐθις ἐναργῶς φανέντα καὶ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις πολλαχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐπιδημήσαντα καὶ θαυμαστὰ ἀγγείλанта, καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπισκῆψαντος Μεταποντίνους ἐν θεῶν μοίρᾳ νέμειν τὸν Ἀριστεάν, τοῦτον οὐδεὶς ἔτι νομίζει θεόν. Οὐδεὶς νομίζει θεὸν Ἀβαριν τὸν Ὑπερβόρειον, ὃς δύναμιν εἶχε τοσὴνδε, ὥστε οἰστῶ συμφέρεσθαι. ^[5]
- 3 32 Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τοῦ Κλαζομενίου ὁ Κέλσος εἶπε προσθεὶς ἐπὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας· μὴ οὐ τοῦτό φασι, ὡς ἄρα ἡ ψυχὴ αὐτοῦ πολλάκις ἀπολιποῦσα τὸ σῶμα περιεπόλει ἀσώματος; καὶ οὐδὲ τοῦτον ἐνόμισαν θεὸν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πρὸς τοῦτο φήσομεν ... Ἔδειξε δ' ὁ Κέλσος ὅτι πλείονας ἀνέγνω ἱστορίας Ἑλληνικὰς παραθέμενος καὶ τὰ περὶ τοῦ Ἀστυπαραλίας Κλεομήδους· ὃν ἰστόρησεν εἰς κιβωτὸν καταδύντα καὶ ἔνδοθεν αὐτῆς εἰλημμένον μὴ εὐρησθαι ἔνδον· ἀλλ' ἔκτοθι δαιμονίᾳ τινὶ μοίρᾳ διαπτῆναι, ἥνικα ὑπὲρ τοῦ αὐτὸν συλλαβεῖν διέκοψάν τινες τὴν κιβωτόν. ^[5]
- 3 33 περὶ οὗ οἶται ὁ Κέλσος, ὅτι θεοπρόπιόν τι ἐθέσπισεν, ὡς ἄρα μοίρᾳ τινὶ δαιμονίᾳ διέπτῃ ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ. Καὶ ἄλλους ἔχει τις ἂν εἰπεῖν τοιούσδε πλείονας.

- 3 34b μετὰ ταῦτα παραπλήσιον ἡμᾶς οἶται πεποιηκέναι τὸν ὥς φησιν ὁ Κέλσος ἀλόντα καὶ ἀποθανόντα θρησκεύοντας τοῖς Γέταις σέβουσι τὸν Ζάμολξιν καὶ Κίλιξι τὸν Μόψον καὶ Ἀκαρνᾶσι τὸν Ἀμφίλοχον καὶ Θηβαίοις τὸν Ἀμφιάρεω καὶ Λεβαδίους τὸν Τροφώνιον. Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ τὰ περὶ τῶν παιδικῶν Ἀδριανοῦ —λέγω δὲ τὰ περὶ Ἀντινόου τοῦ μειρακίου—καὶ τὰς εἰς αὐτὸν τῶν ἐν Ἀντινόου <πόλει> τῆς Αἰγύπτου τιμὰς οὐδὲν οἶται ἀποδεῖν τῆς ἡμετέρας πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμῆς, φέρε καὶ τοῦτο ὡς φιλέχθρως λεγόμενον διελέγξωμεν. ^[5]
- 3 37 Κἂν παραβάλῃς αὐτῷ τὸν Ἀπόλλωνα ἢ τὸν Δία, οὐκ ἀνέξονται. Τοσοῦτόν τι ποιεῖ πίστις ὅποια δὴ προκατασχούσα.
- 3 39 Τὰ δ' ἐξῆς τοῦ Κέλσου κατανοητέον, ἐν οἷς καὶ ἡμῖν φησι πίστιν ποιεῖν προκαταλαβοῦσαν ἡμῶν τὴν ψυχὴν τὴν περὶ τοῦ Ἰησοῦ τοιάνδε συγκατάθεσιν. Ἐπεὶ δ' ἐγκαλεῖ ἡμῖν, οὐκ οἶδ' ἤδη ὅποσάκις, περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἐκ θνητοῦ σώματος ὄντα θεὸν νομίζομεν καὶ ἐν τούτῳ ὅσα δρᾶν δοκοῦμεν, περισσὸν μὲν τὸ ἔτι πρὸς τοῦτο λέγειν .
- 3 41 .. Οὐχ ὡς διαλεκτικὸς μὲν οὖν εἶπεν ὁ Κέλσος παραβάλλων τὰς ἀνθρωπίνας τοῦ Ἰησοῦ σάρκας χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθῳ, ὅτι αὗται ἐκείνων φθαρτότεραι <καὶ> μισρώτερα <ι> .
- 3 42b ἀλλ' ἀποθέμενος ταύτας ἄρα ἔσται θεός· τί οὖν οὐχὶ μᾶλλον ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ Διόνυσος καὶ Ἡρακλῆς; Μετὰ ταῦτα λέγει περὶ ἡμῶν ὅτι καταγελῶμεν τῶν προσκυνούντων τὸν Δία, ἐπεὶ τάφος αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ δείκνυται, καὶ οὐδὲν ἦττον σέβομεν τὸν ἀπὸ τοῦ τάφου οὐκ εἰδότες, πῶς καὶ καθὼς Κρήτες τὸ τοιοῦτον ποιοῦσιν.
- 3 44 Εἴθ' ἐξῆς τούτοις ὁ Κέλσος τὰ ὑπὸ ὀλίγων πάνυ παρὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰησοῦ λεγόμενα νομιζομένων Χριστιανῶν οὐ φρονημωτέρων, ὡς οἶται, ἀλλ' ἀμαθεστάτων φέρων φησὶ τοιαῦτα ὑπ' αὐτῶν προστάττεσθαι· μηδεὶς προσίτω πεπαιδευμένος, μηδεὶς σοφός, μηδεὶς φρόνιμος· κακὰ γὰρ ταῦτα νομίζεται παρ' ἡμῖν· ἀλλ' εἴ τις ἀμαθής, εἴ τις ἀνόητος, εἴ τις ἀπαίδευτος, εἴ τις νήπιος, θαρρῶν ἡκέτω. τούτους γὰρ ἀξίους εἶναι τοῦ σφετέρου θεοῦ αὐτόθεν ὁμολογοῦντες δῆλοί εἰσιν, ὅτι μόνους τοὺς ἡλιθίους καὶ ἀγεννεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ ἀνδράποδα καὶ γύναια καὶ παιδάρια πείθειν ἐθέλουσιν τε καὶ δύνανται. Τί γὰρ ἔστιν ἄλλως κακὸν τὸ πεπαιδεῦσθαι καὶ λόγων τῶν ἀρίστων ἐπιμεμελῆσθαι καὶ φρόνιμον εἶναι τε καὶ δοκεῖν; τί δὲ κωλύει τοῦτο πρὸς τὸ γινῶναι θεόν; τί δ' οὐχὶ προὔργου μᾶλλον καὶ δι' οὗ μᾶλλον τις ἂν ἐφικέσθαι δύναίτο ἀληθείας; Ἀλλ' ὁρῶμεν δὴ πού καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς τὰ ἐπιρρητότατα ἐπιδεικνυμένους καὶ ἀγείροντας εἰς μὲν φρονίμων ἀνδρῶν σύλλογον οὐκ ἂν ποτε παρελθόντας οὐδ' ἐν τούτοις τὰ ἑαυτῶν κατατολμήσαντας ἐπιδεικνύειν, ἔνθα δ' ἂν ὁρῶσι μειράκια καὶ οἰκοτρίβων ὄχλον καὶ ἀνοήτων ἀνθρώπων ὅμιλον, ἐνταῦθα ὠθυμένους τε καὶ καλλωπιζομένους. ^[5]
- 3 55 Ὅρῶμεν δὴ καὶ κατὰ τὰς ἰδίας οἰκίας ἐριουργοὺς καὶ σκυτοτόμους καὶ κναφεῖς καὶ τοὺς ἀπαιδευτοτάτους τε καὶ ἀγροικοτάτους ἐναντίον μὲν τῶν πρεσβυτέρων καὶ φρονημωτέρων δεσποτῶν οὐδὲν φθέγγεσθαι τολμῶντας, ἐπειδὰν δὲ τῶν παίδων αὐτῶν ἰδίᾳ λάβωνται καὶ γυναιῶν τινῶν σὺν αὐτοῖς ἀνοήτων, θαυμάσι' ἅττα διεξιόντας, ὡς οὐ χρὴ προσέχειν τῷ πατρὶ καὶ τοῖς διδασκάλοις, σφίσι δὲ πείθεσθαι· τοὺς μὲν γε ληρεῖν καὶ ἀποπλήκτους εἶναι καὶ μηδὲν τῷ ὄντι καλὸν μήτ' εἰδέναι μήτε δύνασθαι ποιεῖν ὕθλοις κενοῖς προκατειλημμένους, σφᾶς δὲ μόνους ὅπως δεῖ ζῆν ἐπίστασθαι, καὶ ἂν αὐτοῖς οἱ παῖδες πείθωνται, μακαρίους αὐτοὺς ἔσεσθαι καὶ τὸν οἶκον ἀποφαίνειν εὐδαίμονα· καὶ ἅμα λέγοντες ἐὰν ἴδωσί τινα παριόντα τῶν παιδείας διδασκάλων καὶ φρονημωτέρων ἢ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα, οἱ μὲν εὐλαβέστεροι αὐτῶν διέτρεσαν, οἱ δ' ἱταμώτεροι τοὺς παῖδας ἀφηνιάζειν ἐπαίρουσι τοιαῦτα ψιθυρίζοντες, ὡς παρόντος μὲν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν διδασκάλων οὐδὲν αὐτοὶ ἐθελήσουσιν οὐδὲ δυνήσονται τοῖς παισὶν ἐρμηνεύειν ἀγαθόν, ἐκτρέπεσθαι γὰρ τὴν ἐκείνων ἀβελτηρίαν καὶ σκαιότητα πάντῃ διεφθαρμένων καὶ

πόρρω κακίας ἡκόντων καὶ σφᾶς κολαζόντων· εἰ δὲ θέλοιεν, χρῆναι αὐτοὺς ἀφεμένους τοῦ πατρός τε καὶ τῶν διδασκάλων ἵεναι σὺν τοῖς γυναίοις καὶ τοῖς συμπαίζουσι παιδαρίοις εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἢ τὸ σκυτεῖον ἢ τὸ κναφεῖον, ἵνα τὸ τέλειον λάβωσι· καὶ ταῦτα λέγοντες πείθουσιν. Ὅτι δὲ οὐδὲν πικρότερον ἐπαιτιῶμαι ἢ ἐφ' ὅσον ἡ ἀλήθεια βιάζεται, τεκμαιρέσθω καὶ τοῖσδέ τις. ^[20]

- 3 59 οἱ μὲν γὰρ εἰς τὰς ἄλλας τελετὰς καλοῦντες προκηρύττουσι τάδε· ὅστις χεῖρας καθαρὸς καὶ φωνὴν συνετός, καὶ αὖθις ἔτεροι· ὅστις ἀγνὸς ἀπὸ παντὸς μύσους, καὶ ὅτῳ ἡ ψυχὴ οὐδὲν σύννοιδε κακόν, καὶ ὅτῳ εὖ καὶ δικαίως βεβίωται. καὶ ταῦτα προκηρύττουσιν οἱ καθάρσια ἀμαρτημάτων ὑπισχνούμενοι. ἐπακούσωμεν δέ, τίνας ποτὲ οὗτοι καλοῦσιν· ὅστις, φασίν, ἀμαρτωλός, ὅστις ἀσύνετος, ὅστις νήπιος, καὶ ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν ὅστις κακοδαίμων, τοῦτον ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ δέξεται. τὸν ἀμαρτωλὸν ἄρα οὐ τοῦτον λέγετε τὸν ἄδικον καὶ κλέπτην καὶ τοιχωρύχον καὶ φαρμακέα καὶ ἱερόσυλον καὶ τυμβωρύχον; τίνας ἂν ἄλλους προκηρύττων ληστής ἐκάλεσε; Εἴτα συκοφαντῶν τὰ προτροπῆς ἕνεκα εἰρημένα καὶ γεγραμμένα τῆς πρὸς τοὺς κακῶς βεβιωκότας καὶ καλοῦντα αὐτοὺς ἐπὶ μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν τῆς ψυχῆς αὐτῶν φησιν ἡμᾶς λέγειν τοῖς ἀμαρτωλοῖς πεπέμφθαι τὸν θεόν. ^[10]
- 3 62b τί δὲ τοῖς ἀναμαρτήτοις οὐκ ἐπέμφθη; τί κακόν ἐστι τὸ μὴ ἡμαρτηκένας; κακούργως δὴ φησιν ὁ Κέλσος περὶ ἡμῶν ὡς δὴ φασκόντων ὅτι τὸν μὲν ἄδικον, ἐὰν αὐτὸν ὑπὸ μοχθηρίας ταπεινώσῃ, δέξεται ὁ θεός, τὸν δὲ δίκαιον, ἐὰν μετ' ἀρετῆς ἀπ' ἀρχῆς ἄνω πρὸς αὐτὸν βλέπῃ, τοῦτον οὐ δέξεται.
- 3 63a Εἴτα ... φησὶν ὅτι ἄνθρωποι μὲν ὀρθῶς δίκης προιστάμενοι τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασιν ὀλοφυρομένους ἀποπαύουσι λόγων οἰκτρογόνων, ἵνα μὴ πρὸς ἔλεον μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν δικασθῶσιν· ὁ θεὸς δ' ἄρα οὐ πρὸς ἀλήθειαν ἀλλὰ πρὸς κολακειάν δικάζει. τοῦτο μὲν ἐπιεικῶς ἀληθές, ὅτι πέφυκέ πως τὸ ἀνθρώπινον φύλον ἀμαρτάνειν· εἴτα ὡς μὴ πάντων καλουμένων ὑπὸ τοῦ λόγου φησὶν· ἐχρῆν οὖν ἀπλῶς πάντας καλεῖν, εἴ γε πάντες ἀμαρτάνουσι.
- 3 64a Τίς οὖν αὕτη ποτὲ ἡ τῶν ἀμαρτωλῶν προτίμησις; οὐ βλασφημοῦμεν οὖν τὸν θεὸν οὐδὲ καταψευδόμεθα διδάσκοντες πάνθ' ὀντινοῦν συναισθῆσθαι τῆς ἀνθρωπίνης βραχύτητος ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ μεγαλειότητα καὶ αἰεὶ αἰτεῖν ἀπ' ἐκείνου τὸ ἐνδέον τῇ φύσει ἡμῶν τοῦ μόνου ἀναπληροῦν τὰ ἐλλιπῆ ἡμῖν δυναμένον.
- 3 65a Οἶεται δ', ὅτι τοιαῦτα εἰς προτροπὴν τῶν ἀμαρτανόντων φαμὲν ὡς μηδένα ἄνδρα τῷ ὄντι χρηστὸν καὶ δίκαιον προσάγεσθαι δυνάμενοι καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τοῖς ἀνοσιωτάτοις καὶ ἐξωλεστάτοις τὰς πύλας ἀνοίγομεν. καὶ μὴν παντί που δῆλον, ὅτι τοὺς μὲν ἀμαρτάνειν πεφυκότας τε καὶ εἰθισμένους οὐδεὶς ἂν οὐδὲ κολάζων πάντῃ μεταβάλοι, μήτι γε ἐλεῶν· φύσιν γὰρ ἀμεῖψαι τελέως παγχάλεπον· οἱ δ' ἀναμάρτητοι βελτίους κοινωνοὶ βίου.
- 3 70a Εἴτ' ἀνθυποφέρει ὡς περὶ λεγόμενον ὑφ' ἡμῶν τὸ δυνήσεται πάντα ὁ θεός ... ὁ δὲ Κέλσος φησὶν ὡς μὴ νοήσας, πῶς λέγεται ὁ θεὸς πάντα δύνασθαι, ὅτι οὐκ ἐθελήσει οὐδὲν ἄδικον, .
- 3 70b .. Μετὰ ταῦτα δ' ἐαυτῷ λαμβάνει τὸ μὴ διδόμενον ὑπὸ τῶν λογικώτερον πιστευόντων, τάχα ὑπὸ τινων ἀνοήτων νομιζόμενον, ὡς ἄρα ὁμοίως τοῖς οἴκτῳ δουλεύουσι δουλεύσας οἴκτῳ τῶν οἰκτιζομένων ὁ θεὸς τοὺς κακοὺς κουφίζει καὶ μηδὲν τοιοῦτο δρῶντας τοὺς ἀγαθοὺς ἀπορρίπτει, ὅπερ ἐστὶν ἀδικώτατον. ^[5]
- 3 72 Εἴτα ὡς ἐκ προσώπου τοῦ διδάσκοντος τὸν ἡμέτερον λόγον τοιαῦτά φησιν· οἱ σοφοὶ γὰρ ἀποτρέπονται τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα ὑπὸ τῆς σοφίας πλανώμενοι καὶ παραποδίζόμενοι. Μετὰ ταῦτα πάλιν λοιδορεῖται τῷ πρεσβεύοντι χριστιανισμὸν καὶ ἀποφαίνεται μὲν περὶ αὐτοῦ ὡς καταγέλαστα διεξιόντος, οὐκ ἀποδείκνυσι δὲ οὐδὲ ἐναργῶς παρίστησιν ἃ φησιν εἶναι καταγέλαστα.

- 3 68 Ἐπὶ δὲ οὐς φησιν εἶναι ἰδιωτικούς λόγους ὁ Κέλσος κατανοήσωμεν ὡς περὶ ἐπωδὰς
δυνάμεως πεπληρωμένους ..., πῶς οὐχὶ δικαίως θαυμάσομεν τὴν ἐν αὐτῷ <τῷ λόγῳ>
δύναμιν; καὶ λοιδορούμενος οὐδένα φρόνιμόν φησι πείθεσθαι τῷ λόγῳ περισπώμενον ὑπὸ τοῦ
πλήθους τῶν προσερχομένων αὐτῷ.
- 3 74 Ἐγκαλεῖ δὲ τῷ διδάσκοντι καὶ ὡς ἀνοήτους ζητοῦντι. Ἐπεὶ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα παραπλήσιόν
φησι ποιεῖν τὸν τὰ χριστιανισμοῦ διδάσκοντα τῷ ὑπισχνουμένῳ μὲν ὑγιῇ ποιεῖν τὰ σώματα,
ἀποτρέποντι δὲ τοῦ προσέχειν τοῖς ἐπιστήμοσιν ἰατροῖς τῷ ἐλέγχεσθαι <ἂν> ὑπ' αὐτῶν τὴν
ἰδιωτείαν αὐτοῦ, καὶ πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν. [5]
- 3 75a .. οὔτε καταφεύγομεν οὐδ' ἐπὶ νηπίους καὶ ἡλιθίους ἀγροίκους λέγοντες αὐτοῖς φεύγετε τοὺς
ἰατρούς, οὐδὲ λέγομεν· ὁρᾶτε μήποτε τις ὑμῶν ἐπιστήμης ἐπιλάβηται, οὐδὲ φάσκομεν ὅτι
κακὸν ἐστὶν ἐπιστήμη, οὐδὲ μεμήναμεν, ἵν' εἴπωμεν ὅτι γνῶσις σφάλλει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ
τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας. [5]
- 3 75b ἀλλ' οὐδ' ἀπόλλυσθαι ἀπὸ σοφίας εἴπομεν ἂν τινα πώποτε, οἵτινες οὐδὲ τὸ ἐμοὶ προσέχετε,
κἂν διδάσκωμεν, φαμέν, ἀλλά· τῷ θεῷ τῶν ὅλων προσέχετε καὶ διδασκάλῳ τῶν περὶ αὐτοῦ
μαθημάτων τῷ Ἰησοῦ. οὐδεὶς δ' ἡμῶν οὕτως ἐστὶν ἀλαζών, ἵν' ὅπερ Κέλσος περιέθηκε τῷ τοῦ
διδάσκοντος προσώπῳ εἴπῃ πρὸς τοὺς γνωρίμους τὸ ἐγὼ ὑμᾶς σώσω μόνος. ὅρα οὖν, πόσα
ἡμῶν καταψεύδεται. ἀλλ' οὐδέ φαμεν ὅτι οἱ ἀληθῶς ἰατροὶ φθείρουσιν οὐς ἐπαγγέλλονται
θεραπεύειν. Καὶ δεύτερον δὲ φέρει καθ' ἡμῶν παράδειγμα φάσκων ὅμοιον ποιεῖν τὸν ἐν ἡμῖν
διδάσκαλον, <ὥς> εἴ τις μεθύων εἰς μεθύοντα παριὼν κακηγορεῖ τοὺς νήφοντας ὡς
μεθύοντας. [10]
- 3 77 Μετὰ ταῦτ' ἐξομοιοῖ τὸν μὲν διδάσκοντα ὀφθαλμιῶντι τοὺς δὲ μανθάνοντας ὀφθαλμιῶσι καὶ
φησι τοῦτον ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιῶντων αἰτιασθαι τοὺς ὀξὺ βλέποντας ὡς πεπληρωμένους. Μετὰ
ταῦτα τοσαῦθ' ἡμᾶς αἰτιασάμενος θέλει ἐμφῆναι, ὅτι καὶ ἕτερα ἔχων λέγειν παρασιωπᾷ αὐτά.
- 3 78 ἔχει δ' οὕτως αὐτοῦ ἡ λέξις· ταῦτα μὲν αἰτιῶμαι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάντ' ἀπαριθμῶ, καὶ
φημι πλημμελεῖν αὐτοὺς ἐπηρεάζοντας εἰς τὸν θεόν, ἵνα πονηροὺς ἀνθρώπους ὑπάγωνται
κούφαις ἐλπίσι καὶ παραπείσωσι καταφρονῆσαι τῶν κρειττόνων, ὡς, ἐὰν ἀπέχωνται αὐτῶν,
ἄμεινον αὐτοῖς ἔσται. Καὶ μάλιστα χρεῖα ἡμῖν πρὸς τὰ νῦν ἐξῆς τοῖς προειρημένοις τῷ Κέλσῳ
λεγόμενα κατασκευάσαι, ὅτι καλῶς τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ πεπροφήτεται. [5]
- 4 1 ἅμα γὰρ πρὸς ἀμφοτέρους ἰστάμενος ὁ Κέλσος, Ἰουδαίους μὲν ἀρνούμενους γεγονέναι τὴν
Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἐλπίζοντας δ' αὐτὴν ἔσσεσθαι, Χριστιανούς δὲ ὁμολογοῦντας τὸν Ἰησοῦν
εἶναι τὸν προφητευθέντα Χριστόν, φησὶν· Ὅτι δὲ καὶ Χριστιανῶν τινες καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ μὲν
καταβεβηκέναι <λέγουσιν> , οἱ δὲ καταβήσεσθαι εἰς τὴν γῆν τινα θεὸν ἢ θεοῦ υἱὸν τῶν τῆδε
δικαιωτῆν, τοῦτ' αἰσχιστον, καὶ οὐδὲ δεῖται μακροῦ λόγου ὁ ἔλεγχος. [5]
- 4 3 τίς γὰρ ὁ νοῦς τῆς τοιαύτης καθόδου τῷ θεῷ; ἢ ἵνα μάθῃ τὰ ἐν ἀνθρώποις; οὐ γὰρ οἶδε πάντα;
ἄρα οἶδε μὲν, οὐκ ἐπανορθοῖ δέ, οὐδ' οἶδόν τε αὐτῷ θεῖα δύναμι ἐπανορθοῦν, ἐὰν μὴ φύσει
τινὰ ἐπὶ τοῦτο πέμψῃ; Μετὰ ταῦθ' ὁ γενναιοτάτος Κέλσος οὐκ οἶδ' ὁπόθεν λαβὼν ἐπαπορεῖ
πρὸς ἡμᾶς ὡς λέγοντας ὅτι αὐτὸς κάτεισι πρὸς ἀνθρώπους ὁ θεός· καὶ οἶεται ἀκολουθεῖν τούτῳ
τὸ τὴν ἑαυτοῦ ἔδραν αὐτὸν καταλιπεῖν.
- 4 5b εἰ γὰρ ἔν τι τῶν τῆδε τοῦλάχιστον μεταβάλοις, ἀνατραπέντα οἰχήσεται σοι τὰ πάντα. Ἀλλὰ γὰρ
ἀγνοούμενος ὁ θεὸς ἐν ἀνθρώποις καὶ παρὰ τοῦτ' ἔλαττον ἔχειν δοκῶν ἐθέλοι ἂν γνωσθῆναι
καὶ τοὺς πιστεύοντάς τε καὶ ἀπιστοῦντας διαπειράσει, καθάπερ οἱ νεόπλουτοι τῶν ἀνθρώπων
ἐπιδεικτιῶντες; πολλὴν <οὖν> τινα καὶ πάνυ θνητὴν φιλοτιμίαν τοῦ θεοῦ καταμαρτυροῦσι.
[5]
- 4 7

Οὐκ οἶδα δ' ὅπως φλυαρήσας μάτην ἐφ' οἷς ἐξεθέμεθα ὕστερόν ποτε ἐκτίθεται ὅτι οὐ δι' αὐτὸν δεόμενος γνωσθῆναι ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν γνῶσιν ἡμῖν παρασχεῖν ἑαυτοῦ βούλεται, ἵν' οἱ μὲν παραδεξάμενοι αὐτὴν χρηστοὶ γενόμενοι σωθῶσιν, οἱ δὲ μὴ παραδεξάμενοι ἀποδειχθέντες πονηροὶ κολασθῶσιν. καὶ ἐκθέμενός γε τὸ τοιοῦτον ἐπαπορεῖ λέγων· νῦν ἄρα μετὰ τοσοῦτον αἰῶνα ὁ θεὸς ἀνεμνήσθη δικαιοῦσαι τὸν ἀνθρώπων βίον, πρότερον δὲ ἡμέλει; Μετὰ ταῦτα πάλιν, ὡς σύνηθές ἐστιν αὐτῷ, μηδὲν κατασκευάσας μηδ' ἀποδείξας ὁ Κέλσος ὥσπερ εἰ οὐχ ὁσίως ἡμῶν οὐδ' εὐαγῶς περὶ τοῦ θεοῦ θρυλούντων φησὶν· ὅτι μὲν οὖν οὐχ ὁσίως οὐδὲ εὐαγῶς ταῦτα περὶ τοῦ θεοῦ θρυλοῦσιν εὐδηλον, καὶ οἶταί γε ἐπὶ θάμβει τῶν ἰδιωτῶν ταῦθ' ἡμᾶς ποιεῖν, οὐχὶ δὲ τάληθ' ἡμῶν περὶ κολάσεων λέγοντας ἀναγκάων τοῖς ἡμαρτηκόσι διόπερ ἐξομοιοῖ ἡμᾶς τοῖς ἐν ταῖς Βακχικαῖς τελεταῖς τὰ φάσματα καὶ τὰ δείματα προεισάγουσι. ^[5]

4 11 Μετὰ ταῦτα βουλόμενος ἡμᾶς παραδείξαι μηδὲν παράδοξον μηδὲ καινὸν λέγειν περὶ κατακλυσμοῦ ἢ ἐκπυρώσεως, ἀλλὰ καὶ παρακούσαντας τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἢ βαρβάροις περὶ τούτων λεγομένων ταῖς ἡμετέραις πεπιστευκέναι περὶ αὐτῶν γραφαῖς, φησὶ ταῦτα· ἐπῆλθε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα ἐκείνων παρακούσασιν, ὅτι δὴ κατὰ χρόνων μακρῶν κύκλους καὶ ἄστρον ἐπανόδους τε καὶ συνόδους ἐκπυρώσεις καὶ ἐπικλύσεις συμβαίνουσι, καὶ ὅτι μετὰ τὸν τελευταῖον ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν ἡ περίοδος κατὰ τὴν τῶν ὅλων ἀμοιβὴν ἐκπύρωσιν ἀπαιτεῖ· ταῦτ' αὐτοὺς ἐποίησεν ἐσφαλμένη δόξη λέγειν, ὅτι ὁ θεὸς καταβήσεται δίκην βασιανιστοῦ πῦρ φέρων. Ἔτι δέ, φησὶν, ἄνωθεν πλείοσιν ἀποδείξεσιν ἀναλάβωμεν τὸν λόγον. ^[10]

4 14 λέγω δὲ οὐδὲν καινόν, ἀλλὰ πάλαι δεδογμένα. ὁ θεὸς ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ καλὸς καὶ εὐδαίμων καὶ ἐν τῷ καλλίστῳ καὶ ἀρίστῳ· εἰ δὴ εἰς ἀνθρώπους κάτεισι, μεταβολῆς αὐτῷ δεῖ, μεταβολῆς δὲ ἐξ ἀγαθοῦ εἰς κακὸν καὶ ἐκ καλοῦ εἰς αἰσχρὸν καὶ ἐξ εὐδαιμονίας εἰς κακοδαιμονίαν καὶ ἐκ τοῦ ἀρίστου εἰς τὸ πονηρότατον. τίς ἂν οὖν ἔλοιτο τοιαύτην μεταβολήν; καὶ μόνῳ δὴ τῷ θνητῷ μὲν ἀλλάττεσθαι καὶ μεταπλάττεσθαι φύσις, τῷ δ' ἀθανάτῳ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν. οὐκ ἂν οὖν οὐδὲ ταύτην τὴν μεταβολὴν θεὸς δέχοιτο. Ἦτοι ὡς ἀληθῶς μεταβάλλει ὁ θεός, ὥσπερ οὗτοί φασι, εἰς σῶμα θνητόν, καὶ προεῖρηται τὸ ἀδυνατεῖν· ἢ αὐτὸς μὲν οὐ μεταβάλλει, ποιεῖ δὲ τοὺς ὀρώντας δοκεῖν καὶ πλανᾶ καὶ ψεύδεται. ^[5]

4 18 ἀπάτη δὲ καὶ ψεῦδος ἄλλως μὲν κακά, μόνως δ' ἂν ὡς ἐν φαρμάκου μοίρᾳ χρῶτό τις ἥτοι πρὸς φίλους νοσοῦντας καὶ μεμνηότας, ἰώμενος, ἢ πρὸς ἐχθρούς, κίνδυνον ἐκφυγεῖν προμηθούμενος· οὔτε δὲ νοσῶν ἢ μεμνηὼς οὐδεὶς θεῷ φίλος, οὔτε φοβεῖται τινα ὁ θεός, ἵνα πλανήσας κίνδυνον διαφύγῃ. Εἴτ' ἐπεὶ προσωποποιεῖ ἰδίᾳ μὲν Ἰουδαίους αἰτιολογοῦντας τὴν κατ' αὐτοὺς μέλλουσαν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἰδίᾳ δὲ Χριστιανούς λέγοντας περὶ τῆς ἤδη γεγεννημένης ἐπιδημίας εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, φέρε καὶ ταῦτα, ὡς οἶόν τε ἐστί, διὰ βραχέων κατανοήσωμεν. ^[5]

4 20 Ἰουδαῖοι δὲ παρ' αὐτῷ λέγουσι πληρωθέντα τὸν βίον πάσης κακίας δεῖσθαι τοῦ καταπεμπομένου ἀπὸ θεοῦ, ἵν' οἱ μὲν ἄδικοι κολασθῶσι, τὰ δὲ πάντα καθαρῇ ἀνάλογον τῷ πρώτῳ συμβάντι κατακλυσμῷ. Οὐκ οἶδα δ' ὅπως παραπλησίως τῷ κατακλυσμῷ καθήραντι τὴν γῆν, ὡς ὁ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν βούλεται λόγος, οἶται καὶ τὴν τοῦ πύργου κατάρριψιν γεγονέναι.

4 21a ἵνα γὰρ μηδὲν αἰνίσσεται ἢ κατὰ τὸν πύργον ἱστορία κειμένη ἐν τῇ Γενέσει ἀλλ', ὡς οἶται Κέλσος, σαφὴς τυγχάνη, οὐδ' οὕτως φαίνεται ἐπὶ καθαρσίῳ τῆς γῆς τοῦτο συμβεβηκέναι· εἰ μὴ ἄρα καθάρσιον τῆς γῆς οἶται τὴν καλουμένην τῶν γλωσσῶν „σύγχυσιν“· ... ἐπεὶ δ' οἶται Μωϋσέα τὸν ἀναγράψαντα τὰ περὶ τοῦ πύργου καὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως παραφθείροντα τὰ περὶ τῶν Ἀλωέως υἱῶν ἱστορούμενα τοιαῦτα περὶ τοῦ πύργου

ἀναγεγραφέναι, λεκτέον ὅτι ... καὶ τὰ περὶ Σοδόμων δὲ καὶ Γομόρρων ὑπὸ Μωϋσέως
ἱστορούμενα ἐν τῇ Γενέσει ὡς διὰ τὴν ἁμαρτίαν πυρὶ ἐξαφανισθέντων, παραβάλλει ὁ Κέλσος τῇ
κατὰ τὸν Φαέθοντα ἱστορίᾳ. ^[10]

4 21b .. Καὶ Χριστιανοὶ δὲ κατὰ τὸν Κέλσον προστιθέντες τινὰς λόγους τοῖς ὑπὸ Ἰουδαίων λεγομένοις
φασὶ διὰ τὰς τῶν Ἰουδαίων ἁμαρτίας ἦδη πεπémφθαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι Ἰουδαῖοι
κολάσαντες τὸν Ἰησοῦν καὶ χολὴν ποτίσαντες ἐπὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκ θεοῦ χόλον ἐπεσπάσαντο. ^[5]

4 23 Μετὰ ταῦτα συνήθως ἑαυτῷ γελῶν τὸ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν γένος πάντας παραβέβληκε
νυκτερίδων ὄρμαθῷ ἢ μύρμηξιν ἐκ καλιᾶς προελθοῦσιν ἢ βατράχοις περὶ τέλμα συνεδρεύουσιν
ἢ σκώληξιν ἐν βορβόρου γωνίᾳ ἐκκλησιάζουσι καὶ πρὸς ἀλλήλους διαφερομένοις, τίνες αὐτῶν
εἶεν ἁμαρτωλότεροι, καὶ φάσκουσιν, ὅτι πάντα ἡμῖν ὁ θεὸς προδηλοῖ καὶ προκαταγγέλλει καὶ
τὸν πάντα κόσμον καὶ τὴν οὐράνιον φορὰν ἀπολιπὼν καὶ τὴν τοσαύτην γῆν παριδὼν ἡμῖν
μόνοις πολιτεύεται καὶ πρὸς ἡμᾶς μόνους ἐπικηρυκεύεται καὶ πέμπων οὐ διαλείπει καὶ ζητῶν,
ὅπως αἰεὶ συνῶμεν αὐτῷ. καὶ ἐν τῷ ἀναπλάσματί γε ἑαυτοῦ παραπλησίους ἡμᾶς ποιεῖ σκώληξι
φάσκουσιν, ὅτι ὁ θεὸς ἐστίν, εἴτα μετ' ἐκείνων ἡμεῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονότες πάντῃ ὅμοιοι τῷ θεῷ,
καὶ ἡμῖν πάντα ὑποβέβληται, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ καὶ ἄστρα, καὶ ἡμῶν ἕνεκα πάντα, καὶ ἡμῖν
δουλεύειν τέτακται. λέγουσι δ' ἔτι παρ' αὐτῷ οἱ σκώληκες, ἡμεῖς δηλαδή, ὅτι νῦν, ἐπειδὴ τινες
〈ἐν〉 ἡμῖν πλημμελοῦσιν, ἀφίξεται θεὸς ἢ πέμψει τὸν υἱόν, ἵνα καταφλέξῃ τοὺς ἀδίκους καὶ
οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ ζωὴν αἰώνιον ἔχωμεν. καὶ ἐπιφέρει γε πᾶσιν ὅτι ταῦτα 〈μᾶλλον〉 ἀνεκτὰ
σκωλήκων καὶ βατράχων ἢ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους διαφερομένων. Μετὰ
ταῦτα βουλόμενος κατασκευάζειν, ὅτι μηδὲν τῶν προειρημένων παρ' αὐτῷ ζῶων διαφέρουσιν
Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοί, φησὶν Ἰουδαίους ἀπ' Αἰγύπτου δραπετάς γεγονέναι μηδὲν πώποτε
ἀξιόλογον πράξαντας οὔτ' ἐν λόγῳ οὔτ' ἐν ἀριθμῷ αὐτοὺς ποτε γεγεννημένους. ^[5]

4 31 .. εἰ δὲ τὸ μήτ' ἐν λόγῳ μήτ' ἐν ἀριθμῷ αὐτοὺς γεγονέναι κατασκευάζεσθαι νομίζει ἐκ τοῦ μὴ
πάνυ τι τὴν περὶ αὐτῶν ἱστορίαν εὐρίσκεσθαι παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, φήσομεν, ὅτι ... Ἐξῆς δὲ
τούτοις ὁ Κέλσος ἐπιτρέχων τὰ ἀπὸ τῆς πρώτης βίβλου Μωϋσέως, ἧτις ἐπιγέγραπται Γένεσις,
φησὶν· 〈ἀναισχύντ'〉 ὡς ἄρα ἐπεχείρησαν γενεαλογεῖν αὐτοὺς ἀπὸ πρώτης σπορᾶς γοήτων καὶ
πλάνων ἀνθρώπων ἀμυδρὰς καὶ ἀμφιβόλους φωνὰς ἐν σκότῳ που κρυφίους ἐπιμαρτυρόμενοι
καὶ τοῖς ἀμαθέσι καὶ ἀνοήτοις παρεξηγούμενοι, καὶ οὐδὲ πώποτ' ἐν πολλῷ τῷ πρόσθεν χρόνῳ
ἀμφισβήτησις γεγένηται περὶ τῶν τοιῶνδε ὀνομάτων, ἀλλὰ νῦν Ἰουδαῖοι πρὸς ἑτέρους τινὰς,
οὓς οὐκ ὠνόμασε, περὶ τούτων ἀμφισβητοῦσι. ^[5]

4 36 Μετὰ ταῦτα ὁ Κέλσος ἐκτιθέμενος τὰ ἀπὸ τῆς ἔξω τοῦ θείου λόγου ἱστορίας τὰ περὶ τῶν
ἐπιδικασαμένων ἀνθρώπων τῆς ἀρχαιότητος οἷον Ἀθηναίων καὶ Αἰγυπτίων καὶ Ἀρκάδων καὶ
Φρυγῶν καὶ γηγενεῖς τινὰς παρὰ σφίσιν γεγονέναι λεγόντων καὶ τεκμήρια τούτων
παρεχομένων ἐκάστων, φησὶν, ὡς ἄρα Ἰουδαῖοι ἐν γωνίᾳ που τῆς Παλαιστίνης συγκύψαντες,
παντελῶς ἀπαίδευτοι καὶ οὐ προακηκοότες πάλαι ταῦτα Ἡσιόδῳ καὶ ἄλλοις μυρίοις ἀνδράσιν
ἐνθέοις ὑμνημένα, συνέθεσαν ἀπιθανώτατα καὶ ἀμουσότατα ἄνθρωπόν τινα ὑπὸ χειρῶν θεοῦ
πλαττόμενόν τε καὶ ἐμφυσώμενον καὶ γύναιον ἐκ τῆς πλευρᾶς καὶ παραγγέλματα τοῦ θεοῦ καὶ
ὄφιν τούτοις ἀντιπράττοντα καὶ περιγενόμενον τῶν θεοῦ προσταγμάτων τὸν ὄφιν, μῦθόν τινα
ὡς γραυσὶ διηγούμενοι καὶ ποιοῦντες ἀνοσιώτατα τὸν θεὸν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἀσθενοῦντα καὶ
μηδ' ἐν' ἄνθρωπον, ὃν αὐτὸς ἔπλασε, πείσαι δυνάμενον. εἴτα κατακλυσμόν τινα καὶ κιβωτὸν
ἀλλόκοτον, ἅπαντα ἔνδον ἔχουσιν, καὶ περιστεράν τινα καὶ κορώνην ἀγγέλου
παραχαράττοντες καὶ ῥαδιουργοῦντες τὸν Δευκαλίωνα· οὐ γὰρ οἶμαι προσεδόκησαν, ὅτι ταῦτ'
εἰς φῶς πρόεισιν, ἀλλ' ἀτεχνῶς παισὶ νηπίοις ἐμυθολόγησαν. ^[5]

4 43

Ἀτοπωτάτην δὲ λέγει καὶ ἔξωρον παιδοποιῶν, εἰ καὶ μὴ ὠνόμασε, δῆλον δ' ὅτι λέγων τὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Σάρρας. ῥίπτων δὲ καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν ἐπιβουλὰς ἦτοι τὸν Κάιν ἐπιβουλεύσαντα τῷ Ἀβελ λέγει ἢ πρὸς τούτῳ καὶ τὸν Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ· πατὴρ δὲ λύπην, τάχα μὲν καὶ τὴν Ἰσαὰκ ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰακώβ ἀποδημίᾳ τάχα δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἰακώβ διὰ τὸν Ἰωσήφ πραθέντα εἰς Αἴγυπτον. μητέρων δ' οἶμαι ἐνέδρας ἀναγράφοντα αὐτὸν δηλοῦν τὴν Ῥεβέκκαν οἰκονομήσασαν τὰς τοῦ Ἰσαὰκ εὐχὰς μὴ ἐπὶ τὸν Ἡσαῦ ἀλλ' ἐπὶ τὸν Ἰακώβ φθάσαι. ἄγχιστα δὲ τούτοις πᾶσι συμπολιτευόμενον εἴ φαμεν τὸν θεόν, τί ἄτοπον πράσσομεν ...; ἐχλεύασε δὲ τὴν παρὰ τῷ Λάβαν κτῆσιν τοῦ Ἰακώβ μὴ νοήσας, ἐπὶ τί ἀναφέρεται τὸ „καὶ ἦν τὰ ἄσχημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ“, καὶ φησι τὸν θεὸν τοῖς υἱοῖς ὀνάρια καὶ προβάτια καὶ καμήλους δεδωρῆσθαι. Πόρρω δὲ τυγχάνων τοῦ βουλήματος τῶν γεγραμμένων φησὶ τὸν θεὸν καὶ φρέατα τοῖς δικαίοις δεδωκέναι. ^[10]

4 44 ... πολλαχοῦ δὲ ἱστορίαις γενομέναις συγχρησάμενος ὁ λόγος ἀνέγραψεν αὐτὰς εἰς παράστασιν μειζόνων καὶ ἐν ὑπονοίᾳ δηλουμένων· ὅποιά ἐστι καὶ τὰ περὶ τὰ φρέατα καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς διαφόρους μίξεις τῶν δικαίων, νύμφας τε καὶ θεραπαινίδας ἀνάγεσθαι ἐπὶ τροπολογίαν οὐχ ἡμεῖς διδάσκομεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπὸ σοφῶν παρειλήφαμεν· ὁ δὲ βουλόμενος λαβεῖν τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν εἴσεται, τίνα τρόπον ἡλληγόρηται τὰ κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς μίξεις τῶν θεραπαινίδων Δέον δ' αὐτὸν τὸ φιλάληθες τῶν ἀναγραφάντων τὰς θείας γραφὰς ἀποδεξάμενον, μὴ κρυψάντων καὶ τὰ ἀπεμφαίνοντα, προσαχθῆναι καὶ περὶ τῶν λοιπῶν καὶ παραδοξοτέρων ὡς οὐ πεπλασμένων, ὁ δὲ τούναντίον πεποίηκε καὶ τὰ περὶ τὸν Λῶτ καὶ τὰς θυγατέρας οὔτε κατὰ τὸ ῥητὸν ἐξετάσας οὔτε κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἐρευνήσας τῶν Θυεστείων εἶπε κακῶν ἀνομώτερα. ^[5]

4 46 Παραρρίπτει δ' ὁ Κέλσος τὴν ἀπέχθειαν, οἶμαι τοῦ Ἡσαῦ πρὸς τὸν Ἰακώβ, ἀνδρὸς κατὰ τὴν γραφὴν ὁμολογουμένου φαύλου· καὶ μὴ σαφῶς ἐκτιθέμενος τὰ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ ἐπεξελθόντας τῇ ὕβρει τῆς ἀδελφῆς βιασθείσης ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Σικίμων σφᾶς αἰτιᾶται· ἀδελφοὺς δὲ πωλοῦντας τοὺς υἱοὺς λέγει τοῦ Ἰακώβ καὶ ἀδελφὸν πιπρασκόμενον τὸν Ἰωσήφ καὶ πατέρα ἐξαπατῶμενον τὸν Ἰακώβ, ... Μετὰ ταῦτα ὁ Κέλσος ὁσίας ἔνεκεν μετὰ πάσης ἀσαφείας ὑπομιμνήσκειται τῶν ὄνειράτων τοῦ ἀρχαιονοχοῦ καὶ τοῦ ἀρχισιτοποιοῦ καὶ τοῦ Φαραῶ καὶ τῆς λύσεως αὐτῶν, . ^[5]

4 47 ... καὶ τοῖς πωλήσασί γε ἀδελφοῖς λιμώττουσι καὶ σταλεῖσι κατ' ἐμπορίαν μετὰ τῶν ὄνων φησὶ χαριζόμενον τὸν πραθέντα πεποιηκέναι ἃ οὐδὲ παρέστησεν ὁ Κέλσος. καὶ τὸν ἀναγνωρισμὸν δὲ τίθησιν, οὐκ οἶδα τί βουλόμενος καὶ τί ἐμφαίνων ἄτοπον ἐκ τοῦ ἀναγνωρισμοῦ· τίθησι δὲ καὶ τὸν εἰς δοῦλον πραθέντα Ἰωσήφ ἐλευθερούμενον καὶ μετὰ πομπῆς ἐπανιόντα πρὸς τὸν τοῦ πατρὸς τάφον καὶ νομίζει κατηγορίαν περιέχειν τὸν λόγον εἰπὼν τό· ὅφ' οὗ —δῆλον δ' ὅτι τοῦ Ἰωσήφ— τὸ λαμπρὸν καὶ θεσπέσιον Ἰουδαίων γένος ἐπὶ πληθὸς ἐν Αἰγύπτῳ σπαρὲν ἔξω που παροικεῖν καὶ ποιμαίνειν ἐν τοῖς ἀτίμοις ἐκελεύσθη. τὴν δ' ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον τοῦ λαοῦ φυγὴν ὠνόμασεν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπομνησθεὶς τῶν ἐν τῇ Ἐξόδῳ γεγραμμένων περὶ τῆς ἐξόδου τῶν Ἑβραίων ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Εἶτα ὡς εἰς τὸ μισεῖν μόνον καὶ ἀπεχθάνεσθαι τῷ κατ' Ἰουδαίους καὶ Χριστιανούς λόγῳ ἑαυτὸν ἐπιδεδωκώς φησὶν ὅτι οἱ ἐπιεικέστεροι Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν ἐπὶ τούτοις αἰσχυρόμενοι πειρῶνται πως ἀλληγορεῖν αὐτά, ἔστι δ' οὐχ οἷα ἀλληγορίαν ἐπιδέχεσθαι τινα, ἀλλ' ἄντικρυς εὐηθέστατα μεμυθολόγηται. ^[5]

4 51 Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἀκηκοέναι, ὅτι ἐστὶ συγγράμματα περιέχοντα τὰς τοῦ νόμου ἀλληγορίας, ἅπερ εἰ ἀνεγνώκει, οὐκ ἂν ἔλεγεν· αἱ γοῦν δοκοῦσαι περὶ αὐτῶν ἀλληγορίαι γεγράφθαι πολὺ τῶν μύθων αἰσχύους εἰσὶ καὶ ἀτοπώτεροι, τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς ἀρμοσθῆναι δυνάμενα θαυμαστῇ τινι καὶ παντάπασιν ἀναισθήτῳ μωρίᾳ συνάπτουσαι. οἶαν δὲ καὶ Παπίσκου τινὸς καὶ Ἰάσονος ἀντιλογίαν ἔγνων, οὐ γέλωτος ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέους καὶ μίσους ἀξίαν. ^[5]

- 4 52a ἔμοιγ' οὖν οὐ ταῦτ' ἐλέγχειν πρόκειται· ἔστι γὰρ παντί που δῆλα, καὶ μάλιστα εἴ τις ὑπομεῖναι καὶ ἀνάσχοιτο αὐτῶν ἐπακοῦσαι τῶν συγγραμμάτων. ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἐθέλω διδάξαι τὴν φύσιν, ὅτι ὁ θεὸς οὐδὲν θνητὸν ἐποίησεν· ἀλλὰ θεοῦ μὲν ἔργα ὅσα ἀθάνατα, θνητὰ δ' ἐκείνων. [5]
- 4 52b καὶ ψυχὴ μὲν θεοῦ ἔργον, σώματος δὲ ἄλλη φύσις. καὶ ταύτη γε οὐδὲν διοίσει νυκτερίδος ἢ εὐλῆς ἢ βατράχου ἢ ἀνθρώπου σῶμα· ὕλη γὰρ ἡ αὐτὴ καὶ τὸ φθαρτὸν αὐτῶν ὅμοιον. Εἴθ' ἐξῆς φησιν ὅτι κοινὴ ἢ πάντων τῶν προειρημένων σωμάτων φύσις καὶ μία ἐξ ἀμοιβῆν παλίντροπον ἰοῦσα καὶ ἐπανιοῦσα. [5]
- 4 61 καὶ ὕλης ἔκγονον οὐδὲν ἀθάνατον. τοῦδε μὲν πέρι ἀπόχρη τοσαῦτα· καὶ εἴ τις ἐπὶ πλεῖον ἀκούειν δύναιτο καὶ ζητεῖν, εἴσεται. Κακὰ δ' ἐν τοῖς οὖσιν οὔτε πρόσθεν οὔτε νῦν οὔτε αὖθις ἦττω καὶ πλείω γένοιτ' ἄν· μία γὰρ ἡ τῶν ὅλων φύσις καὶ ἡ αὐτή, καὶ κακῶν γένεσις ἀεὶ ἡ αὐτή.
- 4 65 τίς ἡ τῶν κακῶν γένεσις, οὐ ῥᾶδιον μὲν γνῶναι τῷ μὴ φιλοσοφήσαντι, ἐξαρκεῖ δ' εἰς πλῆθος εἰρησθαι ὡς ἐκ θεοῦ μὲν οὐκ ἔστι κακά, ὕλη δὲ πρόσκειται καὶ τοῖς θνητοῖς ἐμπολιτεύεται· ὁμοία δ' ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἡ τῶν θνητῶν περίοδος, καὶ κατὰ τὰς τεταγμένας ἀνακυκλήσεις ἀνάγκη τὰ αὐτὰ ἀεὶ καὶ γεγονέναι καὶ εἶναι καὶ ἔσσεσθαι. Μετὰ ταῦτα λέγει ὅτι οὔτε τὰ ὀρώμενα ἀνθρώπῳ δέδοται, ἀλλ' ἕκαστα <τῆς> τοῦ ὅλου σωτηρίας εἵνεκα γίγνεται τε καὶ ἀπόλλυται καθ' ἣν προεῖπον ἀμοιβῆν ἐξ ἀλλήλων εἰς ἄλληλα· . [5]
- 4 69 ∴ οὔτε δὲ τὰ ἀγαθὰ οὔτε τὰ κακὰ ἐν τοῖς θνητοῖς ἐλάττω ἢ πλείω γένοιτ' ἄν. ∴ οὔτε τῷ θεῷ καινοτέρας δεῖ διορθώσεως. ∴ οὐδ' ὡς ἄνθρωπος τεκτηνόμενός τι ἐνδεῶς καὶ ἀτεχνότερον δημιουργήσας ὁ θεὸς προσάγει διόρθωσιν τῷ κόσμῳ καθαίρων αὐτὸν κατακλυσμῷ ἢ ἐκπυρῶσει, ∴ Ἔθηκε δέ τινα λόγον ὁ Κέλσος περὶ τῶν κακῶν τοιοῦτον, ὅτι κἂν σοὶ τι δοκῇ κακόν, οὕτω δῆλον, εἰ κακόν ἐστιν· οὐ γὰρ οἶσθα, ὅ τι ἢ σοὶ ἢ ἄλλῳ ἢ τῷ ὅλῳ συμφέρει. [5]
- 4 71 Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα μὴ νοήσας τὰς περὶ θεοῦ ὡς ἀνθρωποπαθοῦς ἐν ταῖς γραφαῖς λέξεις διασύρει ὁ Κέλσος, ἐν αἷς ὀργῆς λέγονται κατὰ τῶν ἀσεβῶν φωναὶ καὶ ἀπειλαὶ κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων, λεκτέον, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινα οὖν πάθη προσάπτομεν τῷ θεῷ οὐδὲ δυσσεβεῖς δόξας ἔχομεν περὶ αὐτοῦ οὐδὲ πλανώμενοι τὰς περὶ τοῦτον διηγήσεις ἀπ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων συνεξεταζομένων ἀλλήλοις παρίσταμεν.
- 4 73a Ἀκολούθως δὲ τῷ μὴ νενοηκέναι τὰ περὶ ὀργῆς ἀναγεγραμμένα θεοῦ φησιν· ἡ γὰρ οὐ καταγέλαστον· εἰ ἄνθρωπος μὲν ὀργισθεὶς Ἰουδαίους πάντας αὐτοὺς ἡβηδὸν ἀπώλεσε καὶ ἐπυρπόλησεν, οὕτως οὐδὲν ἦσαν· θεὸς δ' ὁ μέγιστος, ὥς φασιν, ὀργιζόμενος καὶ θυμούμενος καὶ ἀπειλῶν πέμπει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τοιαῦτα πάσχει· μετὰ ταῦτα φησιν· ἀλλ' ὅπως μὴ περὶ μόνων Ἰουδαίων—οὐ γὰρ τοῦτο λέγω—ἀλλὰ περὶ τῆς ὅλης φύσεως, ὅπερ ἐπηγγειλάμην, ὁ λόγος ἧ, σαφέστερον ἐμφανῶ τὰ προειρημένα. [5]
- 4 74 Διὰ πολλῶν δ' ἐξῆς ἐγκαλεῖ ἡμῖν ὡς τῷ ἀνθρώπῳ φάσκουσι πάντα πεποιηκέναι τὸν θεόν. καὶ βούλεται ἐκ τῆς περὶ τῶν ζώων ἱστορίας καὶ τῆς ἐμφαινομένης αὐτοῖς ἀγχινοίας δεικνύναι, ὅτι οὐδὲν μᾶλλον ἀνθρώπων ἢ τῶν ἀλόγων ζώων ἔνεκεν γέγονε τὰ πάντα. Οἶεται γὰρ πρῶτον μὲν μὴ ἔργα θεοῦ εἶναι βροντὰς καὶ ἀστραπὰς καὶ ὑετοὺς .
- 4 75 ∴ δεύτερον δὲ φησιν ὅτι, εἰ καὶ διδοίη τις ταῦτα ἔργα εἶναι θεοῦ, οὐ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ταῦτα γίγνεται πρὸς τροφήν ἢ τοῖς φυτοῖς δένδροις τε καὶ πόαις καὶ ἀκάνθαις, κἂν ταῦτα λέγῃς ἀνθρώποις φύεσθαι ..., τί μᾶλλον αὐτὰ ἀνθρώποις φήσεις φύεσθαι ἢ τοῖς ἀλόγοις ζώοις τοῖς ἀγριωτάτοις· ἡμεῖς μὲν γε κάμνοντες καὶ προσταλαιπωροῦντες μόλις καὶ ἐπιπόνως τρεφόμεθα· τοῖς δ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται'. [5]
- 4 77

εἰ δὲ καὶ τὸ Εὐριπίδειον ἐρεῖς, ὅτι ἥλιος μὲν νύξ τε δουλεύει βροτοῖς, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ τοῖς μύρμηξι καὶ ταῖς μυῖαις; καὶ γὰρ ἐκείνοις ἢ μὲν νύξ γίγνεται πρὸς ἀνάπαυσιν ἢ δ' ἡμέρα πρὸς τὸ ὄρᾶν τε καὶ ἐνεργεῖν. Ἐξῆς δὲ τούτοις ἑαυτῷ ἀνθυποφέρει τὰ ὡς ὑπὲρ ἀνθρώπων λεγόμενα, ὅτι δι' αὐτοὺς τὰ ἄλογα ζῶα δεδημιούργηται, καὶ φησιν ὅτι, εἴ τις ἡμᾶς λέγοι ἄρχοντας τῶν ἀλόγων, ἐπεὶ ἡμεῖς τὰ ἄλογα ζῶα θηρῶμέν τε καὶ δαινύμεθα, φήσομεν, ὅτι τί δ' οὐχὶ μᾶλλον ἡμεῖς δι' ἐκείνα γεγόναμεν, ἐπεὶ ἐκείνα θηράται ἡμᾶς καὶ ἐσθίει; ἀλλὰ καὶ ἡμῖν μὲν ἀρκύων καὶ ὄπλων δεῖ καὶ ἀνθρώπων πλειόνων βοηθῶν καὶ κυνῶν κατὰ τῶν θηρευομένων· ἐκείνοις δ' αὐτίκα καὶ καθ' αὐτὰ ἢ φύσις ὅπλα δέδωκεν εὐχερῶς ἡμᾶς ὑπάγουσα ἐκείνοις. ^[5]

4 79a Εἴτα λέγει πρὸς τὸ τῶν αἰσθανομένων τῆς ἑαυτῶν ὑπεροχῆς ἀνθρώπων γένος, ἣν ὑπερέχει τῶν ἀλόγων ζώων, ὅτι πρὸς ὃ ὑμεῖς φατε, ὡς ὁ θεὸς ἡμῖν δέδωκεν αἰρεῖν τὰ θηρία δύνασθαι καὶ καταχρῆσθαι, ἐροῦμεν, ὅτι ὡς εἰκός, πρὶν πόλεις εἶναι καὶ τέχνας καὶ τοιαύτας ἐπιμιξίας καὶ ὅπλα καὶ δίκτυα, ἄνθρωποι μὲν ὑπὸ θηρίων ἡρπάζοντο καὶ ἡσθίοντο, θηρία δ' ὑπ' ἀνθρώπων ἥκιστα ἡλίσκετο· ὥστε ταύτη γε ὁ θεὸς τοὺς ἀνθρώπους μᾶλλον τοῖς θηρίοις ὑπέβαλεν. ^[5]

4 81 Εἰ διὰ τοῦθ' οἱ ἄνθρωποι διαφέρειν δοκοῦσι τῶν ἀλόγων, ἐπεὶ πόλεις ὥκισαν καὶ χρῶνται πολιτείᾳ καὶ ἀρχαῖς καὶ ἡγεμονίαις, τοῦτ' οὐδὲν πρὸς ἔπος ἐστί· καὶ γὰρ οἱ μύρμηκες καὶ αἱ μέλισσαι. μελίσσαις γοῦν ἐστὶν ἡγεμών, ἔστι δ' ἀκολουθία τε καὶ θεραπεία καὶ πόλεμοι καὶ νῆκαι καὶ τῶν ἡττημένων ἀναιρέσεις καὶ πόλεις καὶ προπόλεις γε καὶ ἔργων διαδοχή καὶ δίκαι κατὰ τῶν ἀργῶν τε καὶ πονηρῶν· τοὺς γοῦν κηφῆνας ἀπελάνουσί τε καὶ κολάζουσιν. Εἰπὼν δ' ὁ Κέλσος περὶ τῶν μελισσῶν, . ^[5]

4 83 ..., ἐξῆς ἐπιφέρει διεξιὼν μυρμήκων ἐγκώμιον, ὅπως τῷ περὶ ἐκείνων ἐγκωμίῳ τὸ τῶν ἀνθρώπων οἰκονομικὸν περὶ τὴν τροφήν καταβάλῃ <καὶ> τῷ λόγῳ τῷ πρὸς τοὺς μύρμηκας καὶ τὸ τῶν χειμαδίων προνοητικὸν καταρρίψῃ ὡς οὐδὲν πλέον ἔχον τῆς ἀλόγου τῶν μυρμήκων ἐν οἷς ἐκεῖνος νομίζει προνοίας. εἰ δὲ καὶ τῶν ἀποτιθεμένων καρπῶν τὰς ἐκφύσεις ἀπεκτιθέασιν οἱ μύρμηκες, ἵνα μὴ σπαργῶεν, μένοιεν δὲ δι' ἔτους αὐτοῖς εἰς τροφήν, οὐ λογισμὸν εἶναι ἐν μύρμηξι τούτων αἴτιον ὑπονοητέον ἀλλὰ τὴν παμμήτορα φύσιν ... τίνα δ' οὐκ ἂν τῶν ἀπλουστέρων ἀνθρώπων καὶ μὴ ἐπισταμένων ἐνορᾶν τῇ φύσει πάντων πραγμάτων ἀποτρέψαι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ὁ Κέλσος ἀπὸ τοῦ τοῖς βαρουμένοις ὑπὸ φορτίων βοηθεῖν καὶ κοινωνεῖν ἐκείνοις τῶν καμάτων, λέγων περὶ μυρμήκων ὡς ἂν ἀλλήλοις τῶν φορτίων, ἐπειδὴν τίνα κάμνοντα ἴδωσιν, ἐπιλαμβάνονται; Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μύρμηξί φησι τοὺς ζῶντας ἴδιόν τι ἀποκρίνειν χωρίον κάκεῖνο αὐτοῖς εἶναι πάτρια μνήματα, λεκτέον ὅτι . ^[15]

4 84a .. φησὶ .

4 84b .. περὶ τῶν μυρμήκων ὡς διαλεγόμενων ἀλλήλοις τοιαῦτα· καὶ μὲν δὴ καὶ ἀπαντῶντες ἀλλήλοις διαλέγονται, ὅθεν οὐδὲ τῶν ὁδῶν ἀμαρτάνουσιν· οὐκοῦν καὶ λόγου συμπλήρωσις ἐστὶ παρ' αὐτοῖς καὶ κοιναὶ ἔννοιαι καθολικῶν τινων καὶ φωνῇ καὶ τυγχάνοντα <δηλοῦσα> καὶ σημαινόμενα. φέρ' οὖν, εἴ τις ἀπ' οὐρανοῦ τὰ ἐπὶ γῆς ἐπιβλέποι, τί ἂν δόξαι διαφέρειν τὰ ὑφ' ἡμῶν ἢ τὰ ὑπὸ μυρμήκων καὶ μελισσῶν δρώμενα; Εἰ δέ τι καὶ ἐπὶ γοητεία φρονοῦσιν ἄνθρωποι, ἤδη καὶ κατὰ τοῦτο σοφώτεροι ὄφεις καὶ ἀετοί· πολλὰ γοῦν ἴσασιν ἀλεξιφάρμακα καὶ ἀλεξίκακα καὶ δὴ καὶ λίθων τινῶν δυνάμεις ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν νεοσσῶν, οἷς ἂν ἐπιτύχωσιν ἄνθρωποι, θαυμαστόν τι κτῆμα ἔχειν νομίζουσι. ^[5]

4 88 Εἰ δ', ὅτι θείας ἐννοίας ἄνθρωπος ἐπέληπται, νομίζεται ὑπερέχειν τῶν λοιπῶν ζώων, ἴστωσαν οἱ τοῦτο φάσκοντες, ὅτι καὶ τούτου πολλὰ τῶν ἄλλων ζώων ἀντιποιήσεται· καὶ μάλ' εἰκότως· τί γὰρ ἂν φαίη τις θειότερον τοῦ τὰ μέλλοντα προγιγνώσκειν τε καὶ προδηλοῦν; τοῦτο τοίνυν ἄνθρωποι παρὰ τῶν ἄλλων ζώων καὶ μάλιστα παρ' ὀρνίθων μανθάνουσι· καὶ ὅσοι τῆς ἐκείνων

ἐνδείξεως ἐπαΐουσιν, οὗτοι μαντικοί. εἰ δ' ὄρνιθες ἄρα καὶ ὅσα ἄλλα ζῶα μαντικά ἐκ θεοῦ προοιγνύσκοντα διὰ συμβόλων ἡμᾶς διδάσκει, τοσοῦτον ἔοικεν ἐγγυτέρω τῆς θείας ὁμιλίας ἐκεῖνα πεφυκέναι καὶ εἶναι σοφώτερα καὶ θεοφιλέστερα. φασὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων οἱ συνετοὶ καὶ ὁμιλίας ἐκείνοις εἶναι, δῆλον ὅτι τῶν ἡμετέρων ἱερωτέρας, καὶ αὐτοὶ που γνωρίζουν τὰ λεγόμενα καὶ ἔργῳ δεικνύειν, ὅτι γνωρίζουσιν, ὅταν προειπόντες, ὅτι ἔφασαν οἱ ὄρνιθες, ὡς ἀπίασί ποι καὶ ποιήσουσι τόδε ἢ τόδε, δεικνύουσιν ἀπελθόντας ἐκεῖ καὶ ποιούντας, ἃ δὴ προεῖπον. ἐλεφάντων δὲ οὐδὲν εὐορκότερον οὐδὲ πρὸς τὸ θεῖον πιστότερον εἶναι δοκεῖ, πάντως δὴπου διότι γινώσκιν αὐτοῦ ἔχουσιν. Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει μετὰ ταῦτα εἰς τὸ κατασκευάσαι, ὡς οἴεται, εὐσεβεστέρους εἶναι τοὺς πελαργοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ περὶ τοῦ ζώου ἱστορούμενα ἀντιπελαργοῦντος καὶ τροφὰς φέροντος τοῖς γεγεννηκόσι, λεκτέον ὅτι. ^[15]

- 4 98a .. ἔτι δὲ ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας τῶν ἀλόγων ζώων ἰστάμενος ὁ Κέλσος παραλαμβάνει τὸ Ἀράβιον ζῶον, τὸν φοίνικα, διὰ πολλῶν ἐτῶν ἐπιδημοῦν Αἰγύπτῳ καὶ φέρον ἀποθανόντα τὸν πατέρα καὶ ταφέντα ἐν σφαίρᾳ σμύρνης καὶ ἐπιτιθέν, ὅπου τὸ τοῦ ἡλίου τέμενος.
- 4 99 Οὐκουν ἀνθρώπῳ πεποίηται τὰ πάντα, ὥσπερ οὐδὲ λέοντι οὐδὲ αἰετῷ οὐδὲ δελφίνι, ἀλλ' ὅπως ὁδε ὁ κόσμος ὡς ἂν θεοῦ ἔργον ὁλόκληρον καὶ τέλειον ἐξ ἀπάντων γένηται· τούτου χάριν μεμέτρηται τὰ πάντα, οὐκ ἀλλήλων, [ἀλλ'] εἰ μὴ πάρεργον, ἀλλὰ τοῦ ὅλου. καὶ μέλει τῷ θεῷ τοῦ ὅλου, καὶ τοῦτ' οὐ ποτ' ἀπολείπει πρόνοια, οὐδὲ κάκιον γίγνεται, οὐδὲ διὰ χρόνου πρὸς ἑαυτὸν ὁ θεὸς ἐπιστρέφει, οὐδ' ἀνθρώπων ἔνεκα ὀργίζεται, ὥσπερ οὐδὲ πιθήκων οὐδὲ μυῶν· οὐδὲ τούτοις ἀπειλεῖ, ὧν ἕκαστον ἐν τῷ μέρει τὴν αὐτοῦ μοῖραν εἴληχεν. Θεὸς μὲν, ὦ Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοί, καὶ θεοῦ παῖς οὐδεὶς οὔτε κατήλθεν οὔτε κατέλθοι. ^[5]
- 5 2 εἰ δέ τινας ἀγγέλους φατέ, τίνας τούτους λέγετε, θεοὺς ἢ ἄλλο τι γένος; ἄλλο τι, ὡς εἰκός, τοὺς δαίμονας. Πρῶτον οὖν τῶν Ἰουδαίων θαυμάζειν ἄξιον, εἰ τὸν μὲν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἐν τῷδε ἀγγέλους σέβουσι, τὰ σεμνότατα δὲ αὐτοῦ μέρη καὶ δυνατώτατα, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἀπλανεῖς τε καὶ πλανήτας, ταῦτα παραπέμπουσιν· ὡς ἐνδεχόμενον τὸ μὲν ὅλον εἶναι θεόν, τὰ δὲ μέρη αὐτοῦ μὴ θεῖα, ἢ τοὺς μὲν ἐν σκότῳ που ἐκ γοητείας οὐκ ὀρθῆς τυφλωττοῦσιν ἢ δι' ἀμυδρῶν φασμάτων ὄνειρώττουσιν ἐγχρίμπτειν λεγομένους εὖ μάλα θρησκεύειν, τοὺς δ' ἐναργῶς οὕτω καὶ λαμπρῶς ἅπασι προφητεύοντας, δι' ὧν ὑετοὺς τε καὶ θάλην καὶ νέφη καὶ βροντάς, ἃς προσκυνοῦσι, καὶ ἀστραπὰς καὶ καρποὺς καὶ γονὰς ἀπάσας ταμιεύεσθαι, δι' ὧν αὐτοῖς ἀνακαλύπτεσθαι τὸν θεόν, τοὺς φανερωτάτους τῶν ἄνω κήρυκας, τοὺς ὡς ἀληθῶς οὐρανίους ἀγγέλους, τούτους ἡγεῖσθαι τὸ μηδέν. ^[10]
- 5 14 Ἡλίθιον δ' αὐτῶν καὶ τὸ νομίζειν, ἐπειδὴν ὁ θεὸς ὥσπερ μάγειρος ἐπενέγκῃ τὸ πῦρ, τὸ μὲν ἄλλο πᾶν ἐξοπτήσεσθαι γένος, αὐτοὺς δὲ μόνους διαμενεῖν, οὐ μόνον τοὺς ζῶντας ἀλλὰ καὶ τοὺς πάλοι ποτὲ ἀποθανόντας αὐταῖς σαρκὶν ἐκείναις ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδύντας, ἀτεχνῶς σκωλήκων ἢ ἐλπίς. ποία γὰρ ἀνθρώπου ψυχὴ ποθήσειεν <ἂν> ἔτι σῶμα σεσηπός; ὁπότε μὴδ' ὑμῶν τοῦτο τὸ δόγμα καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐνίοις κοινόν ἐστι, καὶ τὸ σφόδρα μισρὸν αὐτοῦ καὶ ἀπόπτυστον ἅμα καὶ ἀδύνατον ἀποφαίνειν· ποῖον γὰρ σῶμα πάντῃ διαφθαρὲν οἷόν τε ἐπανελεῖν εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν καὶ αὐτὴν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἐλύθη, τὴν πρώτην σύστασιν; οὐδὲν ἔχοντες ἀποκρίνασθαι καταφεύγουσιν εἰς ἀτοπωτάτην ἀναχώρησιν, ὅτι πᾶν δυνατόν τῷ θεῷ. ἀλλ' οὕτι γε τὰ αἰσχρὰ ὁ θεὸς δύναται οὐδὲ τὰ παρὰ φύσιν βούλεται· οὐδ' ἂν σύ τι ἐπιθυμῆς κατὰ τὴν σαυτοῦ μοχθηρίαν βδελυρόν, ὁ θεὸς τοῦτο δυνήσεται, καὶ χρὴ πιστεύειν, εὐθὺς ὅτι ἔσται. οὐ γὰρ τῆς πλημμελοῦς ὀρέξεως οὐδὲ τῆς πεπλανημένης ἀκοσμίας ἀλλὰ τῆς ὀρθῆς καὶ δικαίας φύσεως ὁ θεὸς ἐστὶν ἀρχηγέτης. καὶ ψυχῆς μὲν αἰώνιον βιοτὴν δύναται ἂν παρασχεῖν· 'νέκυες δέ', φησὶν Ἡράκλειτος, 'κοπρίων ἐκβλητότεροι'. σάρκα δὴ μεστήν, ὧν οὐδὲ εἰπεῖν καλόν, αἰώνιον ἀποφῆναι παραλόγως οὔτε βουλήσεται ὁ θεὸς οὔτε δυνήσεται. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων τῶν ὄντων λόγος· οὐδὲν οὖν οἷός τε παράλογον οὐδὲ παρ' ἑαυτὸν

ἐργάσασθαι. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν ἔθνος ἴδιον γενόμενοι καὶ κατὰ τὸ ἐπιχώριον νόμους θέμενοι καὶ τούτους ἐν σφίσιν ἔτι νῦν περιστέλλοντες καὶ θρησκείαν, ὁποῖαν δὴ, πάτριον δ' οὖν, φυλάττοντες ὅμοια τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις δρῶσιν, ὅτι ἕκαστοι τὰ πάτρια, ὁποῖα ποτ' ἂν τύχη καθεστηκότα, περιέπουσι. ^[5]

5 25 δοκεῖ δ' οὕτω καὶ συμφέρειν, οὐ μόνον καθότι ἐπὶ νοῦν ἦλθεν ἄλλοις ἄλλως νομίσαι καὶ δεῖ φυλάττειν τὰ εἰς κοινὸν κεκυρωμένα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὡς εἰκὸς τὰ μέρη τῆς γῆς ἐξ ἀρχῆς ἄλλα ἄλλοις ἐπόπταις νενεμημένα καὶ κατὰ τινὰς ἐπικρατείας διειλημμένα ταύτῃ καὶ διοικεῖται. καὶ δὴ τὰ παρ' ἐκάστοις ὀρθῶς ἂν πράττειτο ταύτῃ δρῶμενα, ὅπῃ ἐκείνοις φίλον· παραλύειν δὲ οὐχ ὅσιον εἶναι τὰ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τόπους νενομισμένα. χρήσαιτο δ' ἂν τις καὶ Ἡροδότῳ πρὸς τόδε μάρτυρι λέγοντι ὧδε· οἱ γὰρ δὴ ἐκ Μαρέης τε πόλιος καὶ Ἄπιος οἰκέοντες Αἰγύπτου τὰ πρόσουρα Λιβύῃ αὐτοῖ τε δοκέοντες εἶναι Λίβυες καὶ οὐκ Αἰγύπτιοι καὶ ἀχθόμενοι τῇ περὶ τὰ ἱερὰ θρησκείῃ, βουλόμενοι θηλέων βοῶν μὴ εἵργεσθαι, ἔπεμψαν εἰς Ἀμμωνα φάμενοι οὐδὲν σφίσι τε καὶ Αἰγυπτίοις κοινὸν εἶναι· οἰκέειν γὰρ ἔξω τοῦ Δέλτα καὶ οὐχ ὁμολογέειν αὐτοῖσι βούλεσθαι τε πάντων σφίσιν ἐξεῖναι γεύεσθαι. ^[5]

5 34 ὁ δὲ θεὸς οὐκ ἔῃ σφέας ποιεῖν ταῦτα φὰς Αἴγυπτον εἶναι ταύτην, ἣν ὁ Νεῖλος ἐπιὼν ἄρδει, καὶ Αἰγύπτου εἶναι τούτους, οἳ ἔνερθεν Ἐλεφαντίνης πόλιος οἰκέοντες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου πίνουσιν. Ἡροδότῳ μὲν τάδε ἰστόρηται. ὁ δ' Ἀμμων οὐδὲν τι κακίων διαπρεσβεῦσαι τὰ δαιμόνια ἢ οἱ Ἰουδαίων ἄγγελοι ὥστε οὐδὲν ἄδικον ἐκάστους τὰ σφέτερα νόμιμα θρησκεύειν. ἀμέλει πλεῖστον αὐτῶν εὐρήσομεν κατὰ ἔθνη τὸ διαφέρον, καὶ ὅμως ἕκαστοι αὐτοῖ μάλιστα εὖ νομίζουσιν. Αἰθιοπῶν μὲν οἱ Μερὸν οἰκοῦντες Δία καὶ Διόνυσον μόνους σέβοντες, Ἀράβιοι δὲ τὴν Οὐρανίαν καὶ Διόνυσον τούτους μόνους, Αἰγύπτιοι δὲ πάντες μὲν Ὅσιριν τε καὶ Ἴσιν, Σαῖται δὲ Ἀθηνᾶν, Ναυκρατῖται δὲ οὐ πάλαί ἀρξάμενοι ὠνόμασαν Σάραπιν, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ νόμους ὡς ἕκαστοι. καὶ οἱ μὲν οἷων ἀπέχονται σέβοντες ὡς ἱερούς, οἱ δὲ αἰγῶν, οἱ δὲ κροκοδείλων, οἱ δὲ βοῶν θηλειῶν, συῶν δὲ ἀπέχονται βδελυττόμενοι. Σκύθαις γε μὴν καὶ ἀνθρώπους δαίνυσθαι καλόν· Ἰνδῶν δὲ εἰσιν οἱ καὶ τοὺς πατέρας ἐσθίοντες ὅσια δρᾶν νομίζουσι. καὶ πού φησιν ὁ αὐτὸς Ἡρόδοτος χρήσομαι δὲ αὐθις αὐταῖς ἐκείνου λέξεσι πίστεως εἵνεκα ἱστορεῖ δὲ ὧδε· εἰ γὰρ τις προθεῖη πᾶσιν ἀνθρώποις ἐκλέξασθαι κελεύων νόμους τοὺς καλλίστους ἐκ πάντων νόμων, διασκεψάμενοι ἂν ἐλοίατο πολὺ τι καλλίστους ἐωυτῶν νόμους ἕκαστοι εἶναι. οὐκὼν εἰκὸς ἐστὶν ἄλλον γε ἢ μαινόμενον ἄνδρα <γέλωτα> τὰ τοιαῦτα τίθεσθαι. ὡς δ' οὕτως νενομίκασιν τὰ περὶ τοὺς νόμους οἱ πάντες ἄνθρωποι, πολλοῖσι καὶ ἄλλοις τεκμηρίοις πάρεστι σταθμώσασθαι, ἐν δὲ δὴ καὶ <τῷδε>. Δαρεῖος ἐπὶ τῆς ἐωυτοῦ ἀρχῆς καλέσας Ἑλλήνων τοὺς παρεόντας εἵρετο ἐπὶ κόσῳ ἂν χρήματι βουλοίατο τοὺς πατέρας ἀποθνήσκοντας κατασιτέεσθαι· οἱ δὲ ἔφασαν ἐπ' οὐδενὶ ἔρδειν ἂν ταῦτα. Δαρεῖος δὲ μετὰ ταῦτα καλέσας Ἰνδῶν τοὺς καλεομένους Καλατίας, οἱ τοὺς γονέας κατεσθίουσιν, εἵρετο παρεόντων τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' ἑρμηνέος μανθανόντων τὰ λεγόμενα, ἐπὶ τίνι χρήματι δεξαίαιτ' ἂν τελευτῶντας τοὺς πατέρας κατακαίειν πυρὶ· οἱ δὲ ἀμβώσαντες μέγα εὐφημέειν μιν ἐκέλευον. οὕτω μὲν νῦν τάδε νενόμισται, καὶ ὀρθῶς μοι δοκεῖ Πίνδαρος ποιῆσαι, νόμον πάντων βασιλέα φήσας εἶναι. εἰ μὲν δὴ κατὰ ταῦτα περιστέλλοιεν Ἰουδαῖοι τὸν ἴδιον νόμον, οὐ μεμπτὰ αὐτῶν, ἐκείνων δὲ μᾶλλον τῶν καταλιπόντων τὰ σφέτερα καὶ τὰ Ἰουδαίων προσποιουμένων. ^[40]

5 41 εἰ δ' ὥς τι σοφώτερον εἰδότες σεμνύνονται τε καὶ τὴν ἄλλων κοινωνίαν <ὡς> οὐκ ἐξ ἴσου καθαρῶν ἀποστρέφονται, ἤδη ἀκηκόασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ περὶ οὐρανοῦ δόγμα ἴδιον λέγουσιν ἄλλ', ἵνα πάντα ἐάσω, καὶ Πέρσας, ὡς πού δηλοῖ καὶ Ἡρόδοτος, πάλαί δεδογμένον. 'νομίζουσι γάρ', φησί, 'Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες'. οὐδὲν οὖν οἷμαι διαφέρειν Δία Ὑψιστον καλεῖν ἢ Ζῆνα ἢ Ἀδωναῖον ἢ Σαβᾶωθ ἢ Ἀμοῦν, ὡς Αἰγύπτιοι, ἢ Παπαῖον, ὡς Σκύθαι. οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ ταῦτα ἀγιώτεροι τῶν

ἄλλων ἂν εἶεν, ὅτι περιτέμνονται· τοῦτο γὰρ Αἰγύπτιοι καὶ Κόλχοι πρότεροι· οὐδ' ὅτι συὼν ἀπέχονται· καὶ γὰρ τοῦτ' Αἰγύπτιοι, καὶ προσέτι αἰγῶν τε καὶ οἰῶν καὶ βοῶν τε καὶ ἰχθύων, καὶ κυάμων γε Πυθαγόρας τε καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ ἐμψύχων ἀπάντων. οὐ μὴν οὐδ' εὐδοκιμεῖν παρὰ τῷ θεῷ καὶ στέργεσθαι διαφόρως τι τῶν ἄλλων τούτους εἰκὸς καὶ πέμπεσθαι μόνοις αὐτοῖς ἐκεῖθεν ἀγγέλους οἷον δὴ τινα μακάρων χώραν λαχοῦσιν· ὀρώμεν γὰρ αὐτούς τε καὶ τὴν χώραν τίνων ἡξίωvται. οὗτος μὲν οὖν ὁ χορὸς ἀπίτω δίκην ἀλαζονείας ὑποσχών, οὐκ εἰδὼς τὸν μέγαν θεὸν ἀλλ' ὑπὸ τῆς Μωϋσέως γοητείας ὑπαχθεῖς τε καὶ ψευθεῖς κἀκείνης οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τέλει γεγωνὼς μαθητής. ἴτω δὲ ὁ δευτέρος ἐρήσομαι δὲ αὐτούς, πόθεν ἤκουσιν ἢ τίνα ἔχουσιν ἀρχηγέτην πατρίων νόμων. ^[20]

5 33 οὐδένα φήσουσιν, οἳ γε ἐκεῖθεν μὲν ὥρμηνται καὶ αὐτοὶ καὶ τὸν διδάσκαλόν τε καὶ χοροστάτην οὐκ ἄλλοθεν ποθεν φέρουσιν· ὅμως δ' ἀφεστήκασιν Ἰουδαίων. καὶ δὴ παραλείπομεν ὅσα περὶ τοῦ διδασκάλου διελέγχονται, καὶ δοκέτω τις ὡς ἀληθῶς ἄγγελος.

5 52 ἦκε δὲ πότερον οὗτος πρῶτος καὶ μόνος, ἢ καὶ ἄλλοι πρότερον; εἰ μὲν φαῖεν ὅτι μόνος, ἐλέγχοιντο ἂν ἐναντία σφίσι ψευδόμενοι. ἐλθεῖν γὰρ καὶ ἄλλους λέγουσι πολλάκις, καὶ ὁμοῦ γε ἐξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα· οὐς δὴ γενέσθαι κακοὺς καὶ κολάζεσθαι δεσμοῖς ὑποβληθέντας ἐν γῇ, ὅθεν καὶ τὰς θερμὰς πηγὰς εἶναι τὰ ἐκείνων δάκρυα. καὶ μὴν καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τοῦδε τάφον ἐλθεῖν ἄγγελον, οἱ μὲν ἓνα, οἱ δὲ δύο, τοὺς ἀποκρινομένους ταῖς γυναιξίν, ὅτι ἀνέστη. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ παῖς, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐδύνατο ἀνοῖξαι τὸν τάφον, ἀλλ' ἐδεήθη ἄλλου ἀποκινήσοντος τὴν πέτραν. ἔτι μὴν καὶ ὑπὲρ τῆς Μαρίας κυούσης πρὸς τὸν τέκτονα ἦκεν ἄγγελος, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὸ βρέφος ἐξαρπάσαντας φυγεῖν ἄλλος ἄγγελος. καὶ τί δεῖ πάντα ἀκριβολογεῖσθαι καὶ τοὺς Μωϋσεῖ τε καὶ ἄλλοις αὐτῶν πεμφθῆναι λεγομένους ἀπαριθμεῖν; εἰ τοίνυν ἐπέμφθησαν καὶ ἄλλοι, δῆλον ὅτι καὶ ὁδε παρὰ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ. πλεῖον δέ τι ἀγγέλλειν δοκέτω, φέρε ὥσπερ πλημμελούντων τι Ἰουδαίων ἢ παραχαραττόντων τὴν εὐσέβειαν ἢ οὐχ ὅσια δρώντων· ταῦτα γὰρ αἰνίττονται. οὕτω δ' οὐ μόνος ἱστορήται ἐπιδεδημηκέναι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ τοὺς προφάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ ἀποστάντας τοῦ δημιουργοῦ ὡς ἐλάττονος καὶ προσεληλυθότας ὡς κρεῖττονί τινι θεῷ τῷ πατρὶ τοῦ ἐπιδημήσαντος φάσκειν, ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐπεδήμησάν τινες ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. ^[5]

5 59a Εἰθ' ἐξῆς φησιν ὁ Κέλσος· οὐκοῦν ὁ αὐτὸς θεὸς Ἰουδαίοις τε καὶ τοῖσδε, δῆλον δ' ὅτι τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ὥσπερ εἰ τὸ οὐκ ἂν διδόμενον συνάγων τοῦτό φησι· σαφῶς γε τῶν ἀπὸ μεγάλης ἐκκλησίας τοῦτο ὁμολογούντων καὶ τὰ τῆς παρὰ Ἰουδαίοις φερομένης κοσμογονίας προσιεμένων ὡς ἀληθῆ περὶ γε τῶν ἑξ ἡμερῶν καὶ τῆς ἐβδόμης, ἐν ἧ, ὡς μὲν ἡ γραφὴ λέγει, 'κατέπαυσεν' ἀπὸ τῶν ἔργων ἑαυτοῦ· ὁ θεὸς ἀναχωρῶν εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπὴν, ὡς δ' ὁ κέλσος μὴ τηρήσας τὰ γεγραμμένα μηδὲ συνιεὶς αὐτά φησιν, ἀναπαυσάμενος, ὅπερ οὐ γέγραπται. εἴτα δοκεῖ μοι τὸ βιβλίον συμπληρῶσαι θέλων καὶ μέγα δοκεῖν εἶναι ποιῶν εἰκὴ προστιθέναι τινά, ὅποια ἔστι καὶ τὰ κατὰ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὡς ἄρα λέγομεν τὸν αὐτὸν εἶναι ὡς καὶ Ἰουδαῖοι καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου διαδοχὴν ὁμοίως αὐτοῖς γενεαλογοῦμεν. ^[5]

5 59b ἀλλὰ καὶ εἰς ἀλλήλους μὲν ἐπιβουλήν ἀδελφῶν οὐκ ἴσμεν, τὸν δὲ Κάϊν ἐπιβεβουλευκέναι τῷ Ἄβελ καὶ τὸν Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ. οὐ γὰρ Ἄβελ τῷ Κάϊν ἐπεβούλευσεν οὐδὲ ὁ Ἰακώβ τῷ Ἡσαῦ· ὅπερ εἰ ἐγεγόνει, ἀκολούθως ἂν εἶπεν ὁ Κέλσος τὰς εἰς ἀλλήλους τῶν ἀδελφῶν ἐπιβουλάς τὰς αὐτὰς ἡμᾶς Ἰουδαίοις ἱστορεῖν. ἔστω δὲ καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἡμᾶς ἀποδημίαν τὴν αὐτὴν λέγειν ἐκείνοις καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον καὶ οὐ φυγὴν, ὡς ὁ Κέλσος νομίζει. Ἐξῆς δὲ τούτοις φησί· μή με οἰηθῇ τις ἀγνοεῖν, ὡς οἱ μὲν αὐτῶν συνθήσονται τὸν αὐτὸν εἶναι σφίσι δὲ ὅνπερ Ἰουδαίοις θεόν, οἱ δ' ἄλλον, ᾧ τοῦτον ἐναντίον, παρ' ἐκείνου τε ἐλθεῖν τὸν υἱόν. ^[10]

5 61b

ἔστω δέ τι καὶ τρίτον γένος τῶν ὀνομαζόντων ψυχικούς τινας καὶ πνευματικούς ἑτέρους.
ἔστωσαν δέ τινες καὶ ἐπαγγελλλόμενοι εἶναι Γνωστικοί, .

5 61c ... ἔστωσαν δέ τινες καὶ τὸν Ἰησοῦν ἀποδεχόμενοι ὡς παρὰ τοῦτο Χριστιανοὶ εἶναι ἀνχοῦντες,
ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἰουδαίων νόμον ὡς τὰ Ἰουδαίων πλήθη βιοῦν ἐθέλοντες .

5 61d .. τί τοῦτο φέρει ἔγκλημα τοῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, οὓς ἀπὸ τοῦ πλήθους ὠνόμασεν ὁ Κέλσος;
εἶπε δέ τινας εἶναι καὶ Σιβυλλιστάς .

5 61e ... Εἶτα σωρὸν καταχέων ἡμῶν ὀνομάτων φησὶν εἰδέναι τινὰς καὶ Σιμωνιανούς, οἱ τὴν Ἑλένην
ἦτοι διδάσκαλον Ἑλενον σέβοντες Ἑλενιανοὶ λέγονται.

5 62b Κέλσος ... οὗν οἶδε καὶ Μαρκελλιανούς ἀπὸ Μαρκελλίνας καὶ Ἀρποκρατιανούς ἀπὸ Σαλώμης
καὶ ἄλλους ἀπὸ Μαριάμης καὶ ἄλλους ἀπὸ Μάρθας. ἐμνήσθη δ' ὁ Κέλσος καὶ Μαρκιωνιστῶν
προϊσταμένων Μαρκίωνα.

5 63a Εἶθ' ἵνα δοκῇ καὶ ἄλλους εἰδέναι παρ' οὓς ὠνόμασε, φησὶν ἑαυτῷ συνήθως ὅτι ἄλλοι ἄλλον
διδάσκαλόν τε καὶ δαίμονα κακῶς πλαζόμενοι καὶ καλινδούμενοι <εὖραντο προστάτην>
κατὰ σκότον πολὺν τῶν Ἀντίνου τοῦ κατ' Αἴγυπτον θιασωτῶν ἀνομώτερόν τε καὶ μιαιώτερον.
καὶ βλασφημοῦσι δέ, φησὶν, εἰς ἀλλήλους οὗτοι πάνδεινα ῥητὰ καὶ ἄρρητα· καὶ οὐκ ἂν εἴξαιεν
οὐδὲ καθ' ὅτιοῦν εἰς ὁμόνοιαν πάντη ἀλλήλους ἀποστυγοῦντες. ἔτι δὲ οἱ τὸ 'μακάριοι οἱ
εἰρηνοποιοὶ' νοήσαντες καὶ τὸ 'μακάριοι οἱ πραεῖς' οὐκ ἂν . ^[5]

5 63b .. Κίρκας καὶ κύκηθρα αἰμύλα λέγοιεν τοὺς πεπλανημένους. .

5 64 .. εἶπεν ὁ Κέλσος ἀκοῆς καυστήριά τινας ὀνομάζεσθαι παρὰ Χριστιανοῖς. αὐτὸς δὲ φησι τινὰς
καλεῖσθαι αἰνίγματα, ὅπερ ἡμεῖς οὐχ ἰστορήσαμεν. ἀληθῶς δὲ τὸ τοῦ σκανδάλου ὄνομα πολὺ
ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις ἐστίν, ὅπερ εἰώθαμεν λέγειν περὶ τῶν διαστρεφόντων ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς
διδασκαλίας τοὺς ἀπλουστέρους καὶ εὐεξαπατήτους. Σειρήνας δὲ τινας ἐξορχουμένας καὶ
σοφιστρίας κατασφραγιζόμενας τὰ ὦτα καὶ ἀποσυκοφαλούσας τοὺς πειθομένους ἡμεῖς οὐκ
ἴσμεν ὀνομαζομένους, πάντων δέ, φησὶν, ἀκούσει τῶν ἐπὶ τοσοῦτον διεστηκότων καὶ σφᾶς
αὐτοὺς ταῖς ἔρισιν αἰσχιστα διελεγχόντων λεγόντων τό· 'ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καγὼ
κόσμῳ'. καὶ ἐπιδιατρίβει γε κατηγορῶν τῆς ἐν ταῖς αἰρέσεσι διαφορᾶς οὐ πάνυ δέ μοι δοκεῖ
διαρθροῦν ἃ λέγει οὐδ' ἐπιμελῶς αὐτὰ τεθεωρηκέναι οὐδὲ κατανενοηκέναι, πῶς πλεῖον
Ἰουδαίων ἐπίστασθαι λέγουσιν ἑαυτοὺς οἱ ἐν τοῖς λόγοις διαβεβηκότες Χριστιανοί, . ^[10]

5 65a ... μετὰ ταῦτά φησι· φέρ' οὗν, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀρχὴν τοῦ δόγματος ἔχουσιν, αὐτὸν ἐξετάσωμεν
τὸν λόγον· πρότερον δὲ ὅσα παρακηκοότες ὑπ' ἀγνοίας διαφθείρουσιν οὐκ ἐμμελῶς ἐν ἀρχαῖς
εὐθὺς ἀπαυθαδιαζόμενοι, περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, λεκτέον· ἔστι δὲ τάδε.

6 1 Παρέθετο ... πλείονα μάλιστα Πλάτωνος ὁ Κέλσος, κοινοποιῶν τὰ δυνάμενα ἐλεῖν τινὰ καὶ
συνετὸν ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, φάσκων βέλτιον αὐτὰ παρ' Ἑλλήσιν εἰρῆσθαι καὶ χωρὶς
ἀνατάσεως καὶ ἐπαγγελίας τῆς ὡς ἀπὸ θεοῦ ἢ υἱοῦ θεοῦ. Παλαιοὶ τοίνυν ἄνδρες καὶ σοφοὶ
δηλοῦσθωσαν τοῖς ἐπίστασθαι δυναμένοις, καὶ δὴ καὶ Πλάτων ὁ τοῦ Ἀρίστωνος τὰ περὶ τοῦ
πρώτου ἀγαθοῦ διασημαίνετω ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν καὶ φασκέτω μηδαμῶς εἶναι 'ῥητὸν' τὸ
πρῶτον ἀγαθόν, 'ἀλλ' ἐκ πολλῆς συνουσίας' ἐγγιγνόμενον καὶ 'ἐξαίφνης οἶον ἀπὸ πυρὸς
πηδήσαντος' ἐξαφθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ. ^[5]

6 6 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλην λέξιν οὕτως ἔχουσιν ἐκτίθεται ἀπὸ τῆς Πλάτωνος ἐπιστολῆς ὁ Κέλσος· 'εἰ δὲ
μοι ἐφαίνετο γραπτὰ τε ἱκανῶς εἶναι πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ ῥητὰ, τί κάλλιον ἐπέπρακτο ἂν
ἡμῖν ἐν τῷ βίῳ ἢ τοῖς τε ἀνθρώποις μέγα ὄφελος γράψαι καὶ τὴν φύσιν εἰς φῶς τοῖς πᾶσι
προαγαγεῖν', φέρε καὶ περὶ τούτου βραχέα διαλεχθῶμεν, Πολλὰ δ' ἂν καὶ παρὰ τῷ Μωϋσεὶ
εὐρεθῇ καὶ τοῖς προφήταις οὐ μόνον Πλάτωνος ἀλλὰ καὶ Ὀμήρου καὶ τῆς τῶν παρ' Ἑλλήσιν
γραμματῶν εὐρέσεως πρεσβυτέροις ἄξια τῆς εἰς αὐτοὺς χάριτος τοῦ θεοῦ καὶ μεγαλονοίας

πεπληρωμένα· οἵτινες οὐχ, ὥς οἴεται Κέλσος, παρακούσαντες τοῦ Πλάτωνος τοιαῦτ' εἰρήκασι.
[5]

- 6 7a πῶς γὰρ οἶόν τ' ἦν τοῦ μηδέπω γενομένου αὐτοὺς ἀκηκοέναι; ἵνα δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς Ἰησοῦ ἀποστόλους τις νεωτέρους γενομένους Πλάτωνος ἀναγάγῃ τὸν Κέλσου λόγον, ὅρα εἰ μὴ αὐτόθεν ἀπίθανόν ἐστὶ τὸ λέγειν Παῦλον τὸν σκηνοποιὸν καὶ Πέτρον τὸν ἀλιέα καὶ Ἰωάννην τὸν καταλιπόντα τὰ δίκτυα τοῦ πατρὸς παρακούσαντας τῶν Πλάτωνι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἰρημένων τοιαῦτα περὶ τοῦ θεοῦ παραδεδωκέναι. πολλάκις δὲ ἤδη ὁ Κέλσος θρυλήσας ὡς ἀξιούμενον εὐθέως πιστεύειν, ὡς καινόν τι παρὰ τὰ πρότερον εἰρημένα πάλιν αὐτό φησιν. [10]
- 6 7c ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλην λέξιν ἐκτίθεται Πλάτωνος, δι' ὧν φησιν, 'ἐρωτήσεσι καὶ ἀποκρίσεσι χρωμένων· ἐλλάμπειν φρόνησιν τοῖς κατ' αὐτὸν φιλοσοφοῦσι, φέρε παραδείξωμεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὅτι προτρέπει καὶ ὁ θεὸς λόγος ἡμᾶς ἐπὶ διαλεκτικὴν, εὐμενεῖς οὖν ἔλεγκοι παρ' ἡμῖν εἰσι μᾶλλον τοῖς μαθοῦσιν, ὅτι δεῖ τὸν προϊστάμενον τοῦ λόγου δυνατόν εἶναι 'τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν'.
- 6 8 Εἰτά φησι μετὰ ἄλλας λέξεις Πλατωνικὰς δηλούσας ὅτι 'ὀλίγοις' ἐστὶ γνωστὸν τὸ ἀγαθόν, ἐπεὶ οἱ πολλοὶ μετὰ 'καταφρονήσεως οὐκ ὀρθῶς' 'ὕψηλῃς καὶ χαύνης ἐλπίδος' πληρωθέντες 'ὡς σεμνὰ ἄττα μεμαθηκότες' λέγουσιν τινὰ ὡς ἀληθῆ, ὅτι ταῦτα προειρηκὼς ὁ Πλάτων ὅμως οὐ τερατεύεται οὐδ' ἀποφράττει τοῦ προσερέσθαι βουλομένου, τί ποτε ἐστὶν ὃ ἐπαγγέλλεται, τὴν γλῶτταν οὐδ' αὐτόθεν κελεύει φθάσαντας πιστεύειν, ὅτι τοιόσδε ἐστὶν ὁ θεὸς καὶ υἱὸν ἔχει τοιόνδε καὶ οὗτος κατελθὼν ἐμοὶ διελέξατο. Καὶ ἄλλην δὲ τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐκτίθεται ὁ Κέλσος οὕτως ἔχουσαν· 'ἔτι δὲ μακρότερα περὶ αὐτῶν ἐν νῶ μοι γέγονεν εἰπεῖν· τάχα γὰρ ἂν ὧν πέρι λέγω σαφέστερον ἂν εἴη τι λεχθέντων αὐτῶν. [5]
- 6 9 ἔστι γάρ τις λόγος ἀληθῆς, ἐναντίος τῷ τολμήσαντι γράφειν τῶν τοιούτων ὀτιοῦν, πολλάκις μὲν ὑπ' ἐμοῦ καὶ πρότερον λεχθεῖς, ἔοικε δ' οὖν εἶναι καὶ νῦν λεκτέος. ἔστι τῶν ὄντων ἐκάστω, δι' ὧν τὴν ἐπιστήμην ἀνάγκη παραγίγνεσθαι, τρία, τέταρτον δὲ αὕτη, πέμπτον δ' αὐτὸ τιθέναι δεῖ, ὃ δὴ γνωστὸν τε καὶ ἀληθὺς ἐστὶν ὅν· ἐν μὲν ὄνομα, δεύτερον δὲ λόγος, τὸ δὲ τρίτον εἶδωλον, τὸ τέταρτον δὲ ἐπιστήμη. Εἰτά φησιν ὅτι ὀρᾷς, ὅπως Πλάτων, καίτοι διαβεβαιωσάμενος, ὅτι 'ῥητὸν' οὐκ ἔστιν, ὅμως, ἵνα μὴ εἰς ἀνεξέλεγκτον ἀναχωρεῖν δόξῃ, λογισμὸν ὑπέχει ταύτης τῆς ἀπορίας· εἴη γὰρ ἂν τυχὸν 'ῥητὸν' καὶ τὸ μηδέν. [5]
- 6 10b τὸ ὅσον δ' ἐπ' αὐτῷ ἀναγκάζει ἡμᾶς ταυτολογεῖν ταυτολογῶν ὁ Κέλσος λέγων μετὰ τὰς εἰρημένας ὥσπερ ἀλαζόνων ἀλαζονείας ὅτι ὁ Πλάτων οὐκ ἀλαζονεύεται καὶ ψεύδεται φάσκων αὐτὸς καινόν τι εὐρίσκειν ἢ ἀπ' οὐρανοῦ παρὼν ἀγγέλλειν, ἀλλ' ὁπόθεν ἐστὶ ταῦθ' ὁμολογεῖ. οὐ πρὸς πάντα οὖν τὸν προσιόντα φαμέν, ὅτι πρῶτον πίστευσον, ὃν εἰσηγοῦμαι σοι, τοῦτον εἶναι υἱὸν θεοῦ, κἂν ἢ δεδεδεμένος ἀτιμότατα ἢ κεκολασμένος αἰσχιστα, κἂν χθὲς καὶ πρῶην ἐν τοῖς πάντων ὀφθαλμοῖς ἐπονειδιστότατα κεκαλινδημένος, οὐδέ φαμεν· ταύτη καὶ μᾶλλον πίστευσον. [5]
- 6 11 Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ Κέλσος ὅτι, ἐὰν οἶδε μὲν —λέγων Χριστιανούς— εἰσηγῶνται τόνδε, ἄλλοι δὲ ἄλλον, κοινὸν δὲ πάντων ἢ καὶ πρόχειρον· πίστευσον, εἰ σωθῆναι θέλεις, ἢ ἄπιθι· τί ποιήσουσιν οἱ ἀληθῶς σῶζεσθαι θέλοντες; ἢ κύβους ἀναρρίψαντες μαντεύσονται, ποῖ τράπωνται καὶ τίσι προσθῶνται; . [5]
- 6 12 .. μεταβαίνομεν ἐπ' ἄλλην Κέλσου κατηγορίαν οὐδὲ τὰς λέξεις ἡμῶν εἰδότος ἀλλ' ἐκ παρακουσματίων φήσαντος ὅτι φαμέν τὴν ἐν ἀνθρώποις σοφίαν μωρίαν εἶναι παρὰ θεῷ τοῦ Παύλου λέγοντος· 'ἡ σοφία τοῦ κόσμου μωρία παρὰ θεῷ ἐστὶ'. καὶ φησιν ὁ Κέλσος ὅτι ἡ τούτου αἰτία καὶ πάλαι εἴρηται. οἴεται δὲ αἰτίαν εἶναι τὸ βούλεσθαι ἡμᾶς διὰ τῆς λέξεως ταύτης τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἡλιθίους προσάγεσθαι μόνους. ἀλλ' ὡς καὶ αὐτὸς ἐσημειώσατο, ταῦτό εἶπεν

άνωτέρω, όμως μέντοι ἐβουλήθη καὶ τοῦτο δεῖξαι πεπλασμένον ἡμῖν καὶ ληφθὲν ἀπὸ τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν ἄλλην μὲν εἶναι φησάντων τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἄλλην δὲ τὴν θεϊαν. καὶ ἐκτίθεται γε Ἡρακλείτου λέξεις, μίαν μὲν, ἐν ᾗ φησιν· ἥθος γὰρ ἀνθρώπειον μὲν οὐκ ἔχει γνώμας, θεῖον δὲ ἔχει, ἑτέραν δὲ· ἀνὴρ νήπιος ἤκουσε πρὸς δαίμονος ὅπως περ παῖς πρὸς ἀνδρός. ἐκτίθεται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Πλάτωνος γεγραμμένης Σωκράτους ἀπολογίας ταῦτα· ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ διὰ σοφίαν τοῦτο τὸ ὄνομα ἔσχηκα. ποίαν δὲ σοφίαν ταύτην; ἥπερ ἐστὶν ἴσως ἀνθρωπίνη σοφία· τῷ ὄντι γὰρ κινδυνεύω ταύτην εἶναι σοφός. Καὶ ἀρχαία μὲν ἀληθῶς ἐστὶν ἥδε ἡ δόξα, οὐχ, ὡς οἴεται δὲ Κέλσος, τῆς περὶ αὐτῶν ἀρχαιότητος εἰς Ἡράκλειτον καὶ Πλάτωνα ἀναφερομένης. ^[15]

- 6 13b ... οὐ τοὺς τυχόντας εὖροις ἂν μετεληφότας τῆς θείας σοφίας, ἀλλὰ τοὺς ὑπερέχοντας καὶ διαφέροντας πάντων τῶν χριστιανισμῶ προσεχόντων, οὐδὲ τοῖς ἀπαιδευτοτάτοις ἢ ἀνδραπόδοις ἢ ἀμαθεστάτοις διέξεισί τις τὰ περὶ τῆς θείας σοφίας. Εἴτα δέον αὐτὸν ἀγωνίζεσθαι περὶ τοῦ λόγου, ὁ δὲ γόητας ἡμᾶς καλεῖ καὶ φησιν ὅτι φεύγομεν τοὺς χαριεστέρους προτροπάδην ὡς οὐχ ἐτοίμους ἀπαταῖσθαι, παλεύομεν δὲ τοὺς ἀγροικότερους.
- 6 15 Εἴτα μετὰ ταῦτα ὁ Κέλσος ὡς περιηχηθεὶς τὰ περὶ ταπεινοφροσύνης καὶ μὴ ἐπιμελῶς αὐτὴν νοήσας βούλεται μὲν τὴν παρ' ἡμῖν κακολογεῖν, οἴεται δ' αὐτὴν παράκουσμα εἶναι τῶν Πλάτωνος λόγων, ὅς φησί· που ἐν τοῖς Νόμοις· ὁ μὲν δὴ θεός, ὡς περ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων εὐθεία περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος. τῷ δ' αἰὲ ξυνέπεται δίκη τῶν ἀπολελειμμένων τοῦ θεοῦ νόμου τιμωρός, ἧς ὁ μὲν εὐδαιμονήσῃν μέλλων ἐχόμενος ξυνέπεται ταπεινός καὶ κεκοσμημένος· ... ὁ ταπεινοφρονῶν ἀσχημόνως καὶ ἀπαισίως ταπεινοῦται, χαμαιπετής ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ πρηνὴς ἐρριμμένος, ἐσθῆτα δυστήνων ἀμφισκόμενος καὶ κόνιν ἐπαμώμενος. Μετὰ ταῦτα τὴν κατὰ τῶν πλουσίων ἀπόφασιν τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος· εὐκοπώτερον κάμηλον εἰσελθεῖν διὰ τρήματος ῥαφίδος ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, φησὶν ἄντικρυς ἀπὸ Πλάτωνος εἰρησθαι τοῦ Ἰησοῦ παραφθείραντος τὸ Πλατωνικόν, ἐν οἷς εἶπεν ὁ Πλάτων ὅτι· ἀγαθὸν ὄντα διαφόρως καὶ πλούσιον εἶναι διαφερόντως εἶναι ἀδύνατον. ^[5]
- 6 17 Ἐπεὶ δ' ἐξῆς ἐξευτελίσαι βουλόμενος τὰ περὶ βασιλείας θεοῦ γεγραμμένα παρ' ἡμῖν τούτων μὲν οὐδὲν παρέθετο ὡς οὐδὲ τῆς παρ' αὐτῷ ἄξιον ἀναγραφῆς, τάχα ἐπεὶ μηδὲ ἤδει αὐτά, Πλάτωνος δὲ λέξεις ἐκτίθεται ἀπὸ τε τῶν ἐπιστολῶν καὶ τοῦ Φαίδρου ὡς τούτων μὲν ἐνθέως εἰρημένων οὐδὲν δὲ τοιοῦτον ἐχόντων τῶν ἡμετέρων γραμμάτων, φέρε ὀλίγα παραβάλωμεν Ταῦτα δ' ἡγήσασθαι βραχέα ἀπὸ πλείστων ὅσων τῶν περὶ θεοῦ τοῖς ἱεροῖς ἀνδράσι νενοημένων παραθέσθαι δεικνύς, ὅτι τῶν θαυμασθέντων ὑπὸ Κέλσου Πλατωνικῶν λόγων ἔχει τι σεμνότερον τοῖς ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς βλέπειν τὰ σεμνὰ τῶν γραφῶν δυναμένους τὰ ἱερὰ τῶν προφητῶν γράμματα. ^[5]
- 6 18 ἔχει δ' ἡ Πλάτωνος λέξις, ἣν ὁ Κέλσος ἐξέθετο, τοῦτον τὸν τρόπον· περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντ' ἐστὶ καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἷτιον ἀπάντων καλῶν. δεῦτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα. ἡ οὖν ἀνθρωπίνη ψυχὴ περὶ αὐτὰ ὀρέγεται μαθεῖν, ποῖα ἅττα ἐστὶ, βλέπουσα εἰς τὰ αὐτῆς συγγενῇ, ὣν οὐδὲν ἱκανῶς ἔχει. τοῦ δὲ βασιλέως πέρι καὶ ὧν εἶπον, οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον. Ἐξῆς δὲ τούτοις φησὶν ὁ Κέλσος παρακούσαντάς τινας Χριστιανούς Πλατωνικῶν λέξεων αὐχεῖν τὸν ὑπερουράνιον θεὸν ὑπεραναβαίνοντας τὸν Ἰουδαίων οὐρανόν. ^[10]
- 6 19b ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπογινώσκω τὰς ἀπὸ τοῦ Φαίδρου λέξεις ἀπὸ τινων Ἑβραίων μεμαθηκότα τὸν Πλάτωνα, ὡς δέ τινες ἀνέγραψαν, ἔτι καὶ τοῖς προφητικοῖς ἐντυχόντα λόγοις ἐκτεθεῖσθαι, ἐν οἷς ἔλεγεν· τὸν ὑπερουράνιον τόπον οὔτε τις ὕμνησε τῶν τῇδε ποιητῆς οὔτε ὑμνήσει κατ'

ἄξιαν· καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ ‘ἡ γὰρ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφῆς οὐσία ὄντως οὕσα ψυχῆς κυβερνήτη νῶ μόνῳ θεατῇ, περὶ ὃν τὸ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης γένος τοῦτον ἔχει τὸν τόπον’.. [5]

- 6 20a .. ἡμεῖς μετὰ τοὺς ἐνταῦθα πόνους καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐλπίζομεν πρὸς ἄκροις γενέσθαι τοῖς οὐρανοῖς καὶ ὅσον γε αἰνοῦμεν αὐτόν, οὐ περιαχθισόμεθα ἀπὸ τῆς τοῦ οὐρανοῦ περιφορᾶς, αἰεὶ δὲ πρὸς τῇ θεᾷ ἐσόμεθα τῶν ἀοράτων τοῦ θεοῦ .
- 6 20b ... Ἐπτά δὲ οὐρανούς ἢ ὅλως περιωρισμένον ἀριθμὸν αὐτῶν αἰ φερόμεναι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ οὐκ ἀπαγγέλλουσι γραφαί, ἀλλ’ οὐρανούς, εἴτε τὰς σφαίρας τῶν παρ’ Ἑλληνισι λεγομένων πλανήτων εἴτε καὶ ἄλλο τι ἀπορρητότερον εἰκόσκει διδάσκειν οἱ λόγοι.
- 6 21b καὶ τὸ ὁδὸν δὲ εἶναι ταῖς ψυχαῖς ἐς γῆν καὶ ἀπὸ γῆς Κέλσος μὲν κατὰ Πλάτωνά φησι γίνεσθαι διὰ τῶν πλανήτων. Μωϋσῆς δέ, ὁ ἀρχαιότατος ἡμῶν προφήτης, ἐν ὅψει τοῦ πατριάρχου ἡμῶν Ἰακώβ φησιν ἐωρᾶσθαι θεῖον ἐνύπνιον, κλίμακα ‘εἰς οὐρανὸν’ φθάνουσιν καὶ ἀγγέλους ‘τοῦ θεοῦ’ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ’ αὐτῆς, τὸν δὲ κύριον ἐπεστηριγμένον ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῆς, εἴτε ταῦτα εἴτε τινὰ μείζονα τούτων αἰνιττόμενος ἐν τῷ περὶ τῆς κλίμακος λόγῳ. [5]
- 6 22 Ἐξῆς δὲ τούτοις βουλόμενος ὁ Κέλσος πολυμάθειαν ἑαυτοῦ ἐπιδείξασθαι ἐν τῷ καθ’ ἡμῶν λόγῳ ἐκτίθεται τινα καὶ Περσικὰ μυστήρια ἐν οἷς φησιν· αἰνίττεται ταῦτα καὶ ὁ Περσῶν λόγος, καὶ ἡ τοῦ Μίθρου τελετή, <ἥ> παρ’ αὐτοῖς ἐστίν. ἔστι γάρ τι ἐν αὐτῇ σύμβολον τῶν δύο τῶν ἐν οὐρανῷ περιόδων, τῆς τε ἀπλανοῦς καὶ τῆς εἰς τοὺς πλανήτας αὖ νενεμημένης, καὶ τῆς δι’ αὐτῶν τῆς ψυχῆς διεξόδου. τοιόνδε τὸ σύμβολον· κλίμαξ ἐπτάπυλος, ἐπὶ δ’ αὐτῇ πύλη ὀγδόη. ἡ πρώτη τῶν πυλῶν μολίβδου, ἡ δευτέρα κασσιτέρου, ἡ τρίτη χαλκοῦ, ἡ τετάρτη σιδήρου, ἡ πέμπτη κεραστοῦ νομίσματος, ἡ ἕκτη ἀργύρου, χρυσοῦ δὲ ἡ ἑβδόμη. τὴν πρώτην τίθενται Κρόνου τῷ μολίβδῳ τεκμηριούμενοι τὴν βραδυτῆτα τοῦ ἀστέρος, τὴν δευτέραν Ἀφροδίτης παραβάλλοντες αὐτῇ τὸ φαῖδρον τε καὶ μαλακὸν τοῦ κασσιτέρου, τὴν τρίτην τοῦ Διὸς τὴν χαλκοβατῇ καὶ στερρᾷ, τὴν τετάρτην Ἑρμοῦ, τλήμονα γὰρ ἔργων ἀπάντων καὶ χρηματιστὴν καὶ πολὺκμητον εἶναι τὸν τε σίδηρον καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὴν πέμπτην Ἄρεος τὴν ἐκ τοῦ κράματος ἀνώμαλόν τε καὶ ποικίλην, ἕκτην Σελήνης τὴν ἀργυρᾶν, ἑβδόμην Ἥλιου τὴν χρυσοῦν, μιμούμενοι τὰς χροᾶς αὐτῶν. ἐξῆς ἐξετάζει τὴν αἰτίαν τῆς οὕτω κατειλεγμένης τάξεως τῶν ἀστέρων δηλουμένης διὰ συμβόλων ἐν τοῖς ὀνόμασι τῆς ποικίλης ὕλης, καὶ μουσικοὺς λόγους προσάπτει ἢ ἐκτίθεται Περσῶν θεολογίᾳ· προσφιλοτιμεῖται δὲ τούτοις καὶ δευτέραν ἐκθέσθαι διήγησιν πάλιν ἐχομένην μουσικῶν θεωρημάτων. ἔδοξε δέ μοι τὸ ἐκθέσθαι τὴν λέξιν ἐν τούτοις τοῦ Κέλσου ἄτοπον εἶναι καὶ ὁμοῖον ᾧ αὐτὸς πεποίηκεν εἰς τὴν περὶ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων κατηγορίαν ἀκαίρως παραλαβὼν οὐ μόνον τὰ Πλάτωνος, ὡς ἐκείνοις ἀρκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὡς φησι Περσῶν τοῦ Μίθρου μυστήρια καὶ τὴν διήγησιν αὐτῶν. Ὅψεται γὰρ θεωρήματα οὐκ εὐκαταφρόνητα ἐν τοῖς τόποις οὐδ’, ὡς Κέλσος οἶεται, μωρῶν τινῶν ἀκροατῶν καὶ ἀνδραπόδων δεόμενα. [25]
- 6 23b ἴστω δὲ Κέλσος καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες αὐτοῦ τῷ βιβλίῳ, ὅτι οὐδαμοῦ τῶν γνησίων καὶ θείων πεπιστευμένων γραφῶν ἐπτά εἴρηνται οὐρανοί· οὐτ’ ἀπὸ Περσῶν ἢ Καβείρων λαβόντες ἡμῶν οἱ προφῆται λέγουσιν οὐδ’ οἱ τοῦ Ἰησοῦ ἀπόστολοι οὐδ’ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Ἐξῆς δὲ τῷ ἀπὸ τῶν Μιθραϊκῶν ληφθέντι λόγῳ ἐπαγγέλλεται ὁ Κέλσος τελετὴν τινα Χριστιανῶν τελετῇ προειρημένη Περσῶν τὸν βουλόμενον συνεξετάσαι, ταῦτα ἀλλήλοις παραβαλόντα καὶ γυμνῶσαντα καὶ τὰ Χριστιανῶν, οὕτω θεάσεσθαι τὴν διαφορὰν αὐτῶν. [5]
- 6 24 καὶ ὅπου μὲν ἥδει ὀνόματα εἰπεῖν αἰρέσεων, οὐκ ὥκνησεν ἐκθέσθαι ἃς ἐδόκει εἰδέναι· ὅπου δὲ μᾶλλον ἐχρῆν, εἵπερ ἠπίστατο, τοῦτο ποιῆσαι καὶ διδάξαι, ποῖα αἵρεσις χρῆται τῷ

διατυπωθέντι διαγράμματι, τοῦτ' οὐ πεποίηκε. Ἐν ᾧ ἦν διαγραφὴ κύκλων ἀπολελυμένων μὲν ἀπ' ἀλλήλων δέκα συνδουμένων δὲ ὑφ' ἑνὸς κύκλου, ὃς ἐλέγετο εἶναι ἡ τῶν ὅλων ψυχὴ καὶ ὠνομάζετο Λευϊαθάν, . ^[5]

- 6 25a ... ἔτι δὲ ὁ Κέλσος μελαίνῃ γραμμῇ παχείᾳ φησὶ διειλημμένον εἶναι τὸ διάγραμμα, καὶ ταύτην ἔφασκεν εἰρησθαι αὐτῷ τὴν Γέενναν οὖσαν καὶ Τάρταρον.
- 6 27 Ἐξῆς δὲ τοῖς περὶ τοῦ διαγράμματος μηδὲ παρακούσας τῶν περὶ τῆς καλουμένης παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς σφραγίδος ἑαυτῷ τινα ἐκτίθεται ἀλλόκοτα καὶ ἀμοιβαίας φωνὰς ὡς τοῦ μὲν τὴν σφραγίδα περιτιθέντος καλουμένου πατρός, τοῦ δὲ σφραγιζομένου λεγομένου νέου καὶ υἱοῦ καὶ ἀποκρινομένου· κέχρισται χρίσματι λευκῷ ἐκ ξύλου ζωῆς, ὅπερ οὐδ' ἐν τοῖς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων ἠκούσαμεν γίνεσθαι. εἶτα καὶ ἀριθμὸν ὀρίζει λεγόμενον ὑπὸ τῶν παραδιδόντων τὴν σφραγίδα ἀγγέλων ἑπτὰ ἐκατέρωθεν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀπαλλαττομένου σώματος ἐφισταμένων, τῶν μὲν τοῦ φωτὸς ἐτέρων δὲ τῶν ὀνομαζομένων ἀρχοντικῶν, καὶ λέγει τὸν ἄρχοντα τῶν ὀνομαζομένων ἀρχοντικῶν λέγεσθαι θεὸν κατηραμένον. εἴτ' ἐπιλαβόμενος τῆς λέξεως εὐλόγως κατηγορεῖ τῶν τοῦτο τολμώντων λέγειν· τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡμεῖς συναγανακτοῦμεν τοῖς μεμφομένοις τοὺς τοιούτους, εἰ δὴ τινες εἰσὶ λέγοντες θεὸν κατηραμένον τὸν Ἰουδαίων τὸν ὄντα καὶ βροντῶντα καὶ τοῦδε τοῦ κόσμου δημιουργὸν καὶ Μωϋσέως καὶ τῆς κατ' αὐτὸν κοσμοποιΐας θεόν. Φύρων δὲ τὰ πράγματα καὶ τὴν αἰτίαν ἐκτίθεται τοῦ κατηραμένου λέγεσθαι τὸν τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιΐας θεὸν φάσκων ὅτι τοιοῦτός ἐστιν καὶ ἀρᾶς ἄξιος κατὰ τοὺς ταῦτα περὶ αὐτοῦ δοξάζοντας, ἐπεὶ περ τῷ ὄφει γινῶσιν καλοῦ καὶ κακοῦ τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις εἰσηγουμένῳ κατηράσατο. ^[5]
- 6 29 Εἴθ' ἐξῆς ὡς Χριστιανοῖς λοιδορούμενος καὶ κατηγορῶν τῶν κατηραμένων εἰπόντων τὸν Μωϋσέως καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν νόμου θεὸν καὶ οἰόμενος Χριστιανούς εἶναι τοὺς ταῦτα λέγοντάς φησι· τί ἂν ἡλιθιώτερον ἢ μανικώτερον ταύτης τῆς ἀναισθήτου σοφίας γένοιτο; τί γὰρ ἐσφάλῃ ὁ Ἰουδαίων νομοθέτης; καὶ πῶς τὴν ἐκείνου κοσμογένειαν σαυτῷ διὰ τινος, ὡς φῆς, τυπώδους ἀλληγορίας λαμβάνεις ἢ τὸν Ἰουδαίων νόμον, ἐπαινεῖς δὲ ἄκων, ᾧ δυσσεβέστατε, τὸν τοῦ κόσμου δημιουργόν, τὸν πάντα ὑποσχόμενον αὐτοῖς, τὸν τὸ γένος αὐτῶν ἀυξήσῃν μέχρι περάτων γῆς ἐπαγγειλάμενον καὶ ἀναστήσῃν ἐκ νεκρῶν αὐτῇ σαρκὶ καὶ αἵματι καὶ τοῖς προφήταις ἐμπνέοντα, καὶ πάλιν τοῦτον λοιδορεῖς; ἀλλ' ὅταν μὲν ὑπὸ τούτων βιάζῃ, τὸν αὐτὸν θεὸν σέβειν ὁμολογεῖς; ὅταν δὲ τὰ ἐναντία ὁ σὸς διδάσκαλος Ἰησοῦς καὶ ὁ Ἰουδαίων Μωϋσῆς νομοθετῇ, θεὸν ἄλλον ἀντὶ τούτου καὶ τοῦ πατρὸς ζητεῖς. Εἴθ' ἐξῆς ἐπαναλαμβάνει τὰ περὶ τῶν ἑπτὰ ἀρχόντων δαιμόνων μηδαμῶς μὲν ὑπὸ Χριστιανῶν ὀνομαζομένων, οἶμαι δ' ὑπὸ Ὀφριανῶν παραλαμβανομένων. ^[10]
- 6 30 καὶ εὐρομέν γε ἐν ᾧ καὶ ἡμεῖς δι' ἐκείνους ἐκτησάμεθα διαγράμματι τὴν τάξιν ὁμοίως ἐκκειμένην οἷς ὁ Κέλσος ἐξέθετο. ὁ μὲν οὖν Κέλσος ἔλεγε τὸν πρῶτον ἰδέα λέοντος μεμορφωμένον οὐκ ἐκθέμενος, τίνα αὐτὸν ὀνομάζουσιν οἱ ἀληθῶς δυσσεβέστατοι· πάλιν τ' αὖ ὁ μὲν Κέλσος ἔφασκε τὸν ἐξῆς καὶ δευτέρον εἶναι ταῦρον· εἶτα ὁ μὲν Κέλσος τρίτον ἀμφίβιον τινα καὶ φρικῶδες ἐπισυρίζοντα· πάλιν τε αὖ ὁ μὲν Κέλσος τὸν τέταρτον ἀετοῦ ἔφασκεν ἔχειν μορφὴν· εἴθ' ὁ μὲν Κέλσος τὸν πέμπτον ἔφασκεν εἶναι ἄρκου πρόσωπον ἔχοντα· εἴθ' ὁ μὲν Κέλσος τὸν ἕκτον κυνὸς πρόσωπον ἔλεγεν ἱστορεῖσθαι ἔχειν παρ' ἐκείνοις· εἴθ' ὁ μὲν Κέλσος τὸν ἑβδομον ἔφασκεν ὄνου ἔχειν πρόσωπον καὶ ὀνομάζεσθαι αὐτὸν Θαφαβαῶθ ἢ Ὀνοήλ· Εἴθ' ἐξῆς ἄλλους μύθους ὁ Κέλσος ἐκτίθεται, ὡς τινων εἰς τὰς ἀρχοντικὰς μορφὰς ἐπανερχομένων, ὥστε τινὰς μὲν γίνεσθαι λέοντας ἄλλους δὲ ταύρους καὶ ἄλλους δράκοντας ἢ ἀετοὺς ἢ ἄρκους ἢ κύνας. ^[10]

εὕρομεν δὲ ἐν ᾧ εἶχομεν διαγράμματι καὶ ὃ ὠνόμασε Κέλσος τετράγωνον σχῆμα καὶ τὸ ἐπὶ τῶν τοῦ παραδείσου πυλῶν λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἀθλίων ἐκείνων. Μετὰ δὲ τὸ ἐκθέσθαι τὰ προειρημένα . ^[5]

6 34 .. τοιαῦτά φησιν ὁ Κέλσος· οἱ δ' ἔτι προστιθέασιν ἄλλα ἐπ' ἄλλοις, προφητῶν λόγους καὶ κύκλους ἐπὶ κύκλοις καὶ ἀπορροίας ἐκκλησίας ἐπιγείου καὶ περιτομῆς καὶ Πруνικοῦ τινος ῥέουσιν δύνανται παρθένου καὶ ψυχὴν ζῶσαν καὶ σφαζόμενον οὐρανόν, ἵνα ζήσῃ, καὶ γῆν σφαζομένην μαχαίρᾳ καὶ πολλοὺς σφαζομένους, ἵνα ζήσωσι, καὶ παύομενον ἐν κόσμῳ θάνατον, ὅταν ἀποθάνῃ ἢ τοῦ κόσμου ἁμαρτία, καὶ κάθοδον αὐτῆς στενὴν καὶ αὐτομάτως ἀνοιγομένης πύλας· πανταχοῦ δὲ ἐκεῖ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον καὶ ἀνάστασιν σαρκὸς ἀπὸ ξύλου, διότι οἶμαι ὁ διδάσκαλος αὐτῶν σταυρῷ ἐνηλώθη καὶ ἦν τέκτων τὴν τέχνην. ὡς εἰ ἔτυχεν ἐκεῖνος ἀπὸ κρημνοῦ ἐρριμμένος ἢ εἰς βάραθρον ἐωσμένος ἢ ἀγχόνῃ πεπνιγμένος ἢ σκυτοτόμος ἢ λιθοξόος ἢ σιδηρεὺς, ἦν ἂν ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς κρημνὸς ζωῆς ἢ βάραθρον ἀναστάσεως ἢ σχοινίον ἀθανασίας ἢ λίθος μακάριος ἢ σίδηρος ἀγάπης ἢ σκυτὸς ἁγίων [ἐστίν]· ἢ τίς γραῦς ἐπὶ τῷ βαυκαλῆσαι παιδίον <μεθύουσα> μῦθον ἐπάδουσα τοιαῦτα ψιθυρίζει οὐκ ἂν ἡσχύνθη; Οὐκ ἄρκεσθεῖς δ' ὁ γεννάδας τοῖς ἀπὸ τοῦ διαγράμματος ἐβουλήθη ὑπὲρ τοῦ αὐξῆσαι τὰς καθ' ἡμῶν κατηγορίας, τῶν μηδὲν ἐχόντων κοινὸν πρὸς ἐκεῖνο, διὰ μέσου ἄλλ' ἅττα εἰπεῖν ἐπαναλαβὼν τὰ ἐκείνων ὡς περὶ <ἡμ> ἐτέρων. ^[15]

6 38a φησὶ γάρ· θαῦμα δ' αὐτῶν οὐχ ἥκιστα ἐκεῖνο· ἐξηγοῦνται γάρ τινα μεταξὺ τῶν ὑπερουρανίων ἀνωτέρω κύκλων ἐπιγεγραμμένα, ἄλλα τε καὶ δύο ἅττα, μεῖζόν τε καὶ μικρότερον υἱοῦ καὶ πατρὸς. εἰ δὲ καὶ ὑπισχνοῦνται οἱ ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις σεμνυνόμενοι μαγικὴν τινα γοητείαν, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς τὸ τῆς σοφίας κεφάλαιον, ἡμεῖς μὲν οὐ διαβεβαιούμεθα οὐδὲ γὰρ ἱστορήσαμεν τὸ τοιοῦτον. ^[5]

6 39a Εἴτα πρὸς τοὺς χρωμένους, ὥς φησι, μαγείᾳ τινὶ καὶ γοητείᾳ καὶ καλοῦντας ὀνόματα βαρβαρικά δαιμόνων τινῶν τοιαῦτα, ὅτι ὅμοιον οὗτοι πράττουσι τοῖς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὑποκειμένοις τερατευομένοις πρὸς τοὺς μὴ εἰδότας ἄλλα μὲν αὐτῶν εἶναι τὰ ὀνόματα παρ' Ἑλλήσιν ἄλλα δὲ παρὰ Σκύθαις. εἴτ' ἐκτίθεται ἀπὸ Ἡροδότου λαβὼν, ὡς τὸν μὲν Ἀπόλλωνα Γογγύσυρον καλοῦσι Σκύθαι, τὸν δὲ Ποσειδῶνα Θαγιμάσαδα, τὴν δ' Ἀφροδίτην Ἀργίμπασαν, Ἔστιαν δὲ Ταβιτί. τί με δεῖ καταριθμεῖν ὅσοι καθαρμούς ἐδίδασαν ἢ λυτηρίους ᾧδὰς ἢ ἀποπομπίμους φωνὰς ἢ κ <αινοῦς> τύπους ἢ δαιμονίους σχηματισμοὺς ἐσθήτων ἢ ἀριθμῶν ἢ λίθων ἢ φυτῶν ἢ ῥιζῶν καὶ ὅλως παντοδαπῶν χρημάτων παντοῖα ἀλεξιφάρμακα; . ^[5]

6 40 .. ἔφησεν ἑωρακέσθαι παρὰ τισι πρεσβυτέροις τῆς ἡμετέρας δόξης τυγχάνουσι βιβλία, βάρβαρα δαιμόνων ὀνόματα ἔχοντα καὶ τερατείας· καὶ ἔφασκε τούτους — τοὺς δὴθεν πρεσβυτέρους τῆς ἡμετέρας δόξης — οὐδὲν μὲν χρηστὸν ὑπισχνεῖσθαι, πάντα δ' ἐπ' ἀνθρώπων βλάβαις. Μετὰ ταῦτα ὡς περὶ ἐπιλαθόμενος, ὅτι κατὰ Χριστιανῶν αὐτῷ πρόκειται γράφειν, φησὶ Διονύσιόν τινα μουσικὸν Αἰγύπτιον συγγενόμενον αὐτῷ εἰρηκέναι περὶ τῶν κατὰ τὴν μαγείαν, ὅτι πρὸς ἀπαιδεύτους μὲν αὐτὴ δύναται καὶ πρὸς διαφθαρέντας τὰ ἦθη, πρὸς δὲ τοὺς φιλοσοφήσαντας οὐδὲν οἶα τε ἐστὶν ἐνεργεῖν ἅτε τῆς ὑγιεινῆς διαίτης προνοησαμένους. ^[5]

6 42 Ἐξῆς δὲ τούτοις ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς ὁ Κέλσος τοιαῦτά φησι καθ' ἡμῶν· σφάλλονται δὲ ἀσεβέστατα ἅττα καὶ περὶ τήνδε τὴν μεγίστην ἄγνοιαν, ὁμοίως ἀπὸ θεῶν αἰνιγμάτων πεπλανημένην, ποιοῦντες τῷ θεῷ ἐναντίον τινά, διάβολόν τε καὶ γλώττη Ἑβραῖα Σατανᾶν ὀνομάζοντες τὸν αὐτόν. ἄλλως μὲν οὖν παντελῶς θνητὰ ταῦτα καὶ οὐδ' ὅσα λέγειν, ὅτι δὴ ὁ μέγιστος θεὸς βουλόμενός τι ἀνθρώπους ὠφελῆσαι τὸν ἀντιπράττοντα ἔχει καὶ ἀδυνατεῖ. ὁ τοῦ θεοῦ παῖς ἄρα ἡττάται ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ κολαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ διδάσκει καὶ ἡμᾶς τῶν ὑπὸ τούτῳ κολάσεων καταφρονεῖν προαγορεύων, ὡς ἄρα ὁ Σατανᾶς καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανεῖς

ἐπιδείξεται μεγάλα ἔργα καὶ θαυμαστὰ σφετεριζόμενος τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν· οἷς οὐ χρῆναι πλανηθέντας ἀποτρέπεσθαι πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ μόνῳ πιστεύειν ἑαυτῷ. ταῦτα μὲν γε ἐστὶν ἄντικρυς ἀνθρώπου γόητος ἐργολαβοῦντος καὶ προφυλαττομένου τοὺς ἀντιδοξοῦντάς τε καὶ ἀνταγείροντας. εἴθ' ἐξῆς τούτοις <ἐκτίθεσθαι> βουλόμενος τὰ αἰνίγματα, ὧν οἶεται παρακηκούτας ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ Σατανᾶ εἰσάγειν, φησὶ θεῖόν τινα πόλεμον αἰνίττεσθαι τοὺς παλαιούς, Ἡράκλειτον μὲν λέγοντα ὧδε· εἰ <δέναι> δὲ χρὴ τὸν πόλεμον ἐόντα ξυνὸν καὶ δίκην ἔριν καὶ γινόμενα πάντα κατ' ἔριν καὶ χρεών· Φερεκύδην δὲ πολλῶ ἀρχαιότερον γενόμενον Ἡρακλείτου μυθοποιεῖν στρατείαν στρατεία παραταττομένην καὶ τῆς μὲν ἡγεμόνα Κρόνον διδόναι τῆς ἐτέρας δὲ Ὀφιονέα, προκλήσεις τε καὶ ἀμίλλας αὐτῶν ἱστορεῖν, συνθήκας τε αὐτοῖς γίνεσθαι, ἵν' ὁπότεροι αὐτῶν εἰς τὸν Ὠγηνὸν ἐμπέσωσι, τούτους μὲν εἶναι νενικημένους, τοὺς δ' ἐξώσαντας καὶ νικήσαντας τούτους ἔχειν τὸν οὐρανόν. τούτου δὲ τοῦ βουλήματός φησιν ἔχεσθαι καὶ τὰ περὶ τοὺς Τιτᾶνας καὶ Γίγαντας μυστήρια θεομαχεῖν ἀπαγγελλομένους καὶ τὰ παρ' Αἰγυπτίοις περὶ Τυφῶνος καὶ Ὠρου καὶ Ὀσίριδος. εἴτ' ἐκθέμενος τὰ τοιαῦτα καὶ μὴ παραμυθησάμενος, τίνα τρόπον ἐκεῖνα μὲν λόγου ἔχεται κρεῖττονος ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐκείνων παρακούσματα, διαλοιδορεῖται ἡμῖν λέγων μὴ εἶναι ἐκεῖνα ὅμοια τοῖς περὶ διαβόλου δαίμονος ἢ—ὅπερ φασὶν ἀληθέστερον—ἀνθρώπου γόητος ἀντιδοξοῦντος. οὕτω δ' ἀκούει καὶ Ὀμήρου, ὡς τὰ παραπλήσια τῷ Ἡρακλείτῳ καὶ Φερεκύδῃ καὶ τοῖς τὰ περὶ Τιτᾶνας καὶ Γίγαντας μυστήρια εἰσάγουσιν αἰνιττομένου ἐν τούτοις <τοῖς> τοῦ Ἡφαίστου πρὸς τὴν Ἥραν λόγοις, φάσκοντος ἤδη γάρ <με> καὶ ἄλλοι' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα ῥῖψε ποδὸς τεταγῶν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίῳ, καὶ τοῖς τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Ἥραν οὕτως ἢ οὐ μέμνη, ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖν ἄκμονας ἦκα δύω, περὶ χερσὶ δὲ δεσμὸν ἵηλα χρύσειον ἄρρηκτον, σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν ἐκρέμω· ἡλάστεον δὲ θεοὶ κατὰ μακρὸν Ὀλυμπον, λῦσαι δ' οὐκ ἐδύναντο παρασταδόν· ὃν δὲ λάβοιμι, ῥίπτασκον τεταγῶν ἀπὸ βηλοῦ, ὅφρ' ἂν ἴκοιτο γῆν ὀλιγηπελέων. καὶ διηγούμενός γε τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη φησὶ λόγους εἶναι τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ὕλην τοὺς λόγους τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Ἥραν, τοὺς δὲ πρὸς τὴν ὕλην λόγους αἰνίττεσθαι, ὡς ἄρα ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν πλημμελῶς ἔχουσιν διαλαβὼν ἀναλογίαις τισὶ συνέδησε καὶ ἐκόσμησεν ὁ θεός, καὶ ὅτι τοὺς περὶ αὐτὴν δαίμονας, ὅσοι ὑβρισταί, τούτους ἀπορριπτεῖ κολάζων αὐτοὺς τῇ δεῦρο ὁδῷ. ^[45]

6 42 (50) <κατὰ> ταῦτα δὲ τὰ Ὀμήρου ἔπη οὕτω νοηθέντα τὸν Φερεκύδην φησὶν εἰρηκέναι τό· κείνης δὲ τῆς μοίρας ἔνερθέν ἐστιν ἡ ταρταρή μοῖρα· φυλάσσουσι δ' αὐτὴν θυγατέρες Βορέου Ἄρπυιαι τε καὶ Θύελλα, ἔνθα Ζεὺς ἐκβάλλει θεῶν ὅταν τις ἐξυβρίσῃ. τῶν τοιούτων δὲ φησιν ἔχεσθαι νοημάτων καὶ τὸν περι <καλλῇ> τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων ὑπὸ πάντων θεωρούμενον. δηλοῦται γάρ, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι ἀμήτωρ τις καὶ ἄχραντος δαίμων ἐπικρατεῖ θρασυνομένων τῶν γηγενῶν. ἀποδεξάμενος δὲ τὰ Ἑλλήνων πλάσματα ἐπιλέγει κατηγορῶν τῶν ἡμετέρων τοιαῦτα, ὅτι <τὸ> θεοῦ υἱὸν ὑπὸ διαβόλου κολάζεσθαι καὶ ἡμᾶς διδάσκει, ὡς ἂν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κολαζόμενοι καρτεροῖμεν. καὶ ταῦτα τὰ πάντα καταγέλαστα· ἐχρῆν γὰρ οἶμαι κολάσαι τὸν διάβολον, ἀλλ' οὐ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διαβεβλημένοις ἀνθρώποις ἀπειλεῖν. Ἔλεγε δὲ μετὰ τὰ ἐκκείμενα τοιαῦτα ὁπόθεν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπῆλθεν αὐτοῖς θεοῦ υἱὸν καλεῖν, σημαίνω. ^[60]

6 47 ἄνδρες παλαιοὶ τόνδε τὸν κόσμον ὡς ἐκ θεοῦ γενόμενον παῖδά τε αὐτοῦ καὶ ἡμίθεον προσεῖπον. πάνυ γοῦν ὅμοιος οὗτός τε κάκεῖνος παῖς θεοῦ. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν οἷς μιᾷ λέξει ἀποφηνάμενος καὶ μηδὲ κατὰ τὸ πιθανόν τι λέγων κατηγορεῖ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιΐας εἰπών· ἔτι γε μὴν καὶ ἡ κοσμογένεια μάλα εὐηθική.

6 49b ἀπεφάνητο δὲ μάλα εὐηθικὴν εἶναι καὶ τὴν περὶ ἀνθρώπων γενέσεως γραφὴν μήτε τιθεῖς τὰς λέξεις μήτ' ἀγωνιζόμενος πρὸς αὐτάς· οὐ γὰρ εἶχεν οἶμαι λόγους ἀνατρέψαι δυναμένους τὸ

‘κατ’ εἰκόνα θεοῦ πεποιῆσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ’ οὐδὲ συνίει τὸν ὑπὸ θεοῦ φυτευθέντα ‘παράδεισον’ καὶ τὴν προηγουμένην ἐν αὐτῷ τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν καὶ τὴν ἐκ περιστάσεως γενομένην ἐκβληθέντος διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ κατοικισθέντος ἐναντίον τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς’. ὁ δὲ λέγων μάλα εὐηθικῶς ταῦτ’ εἰρῆσθαι πρῶτον ἐπιστησάτω καὶ ἐκάστῳ μὲν καὶ τῷ δέ ‘ἔταξε τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς’. εἰ δ’ ἄρα μηδὲν νοήσας Μωϋσῆς ἀνέγραψε ταῦτα ἀλλὰ παραπλήσιόν τι ποιῶν οἷς παίζοντες οἱ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ποιηταὶ ἀνεγράψαντο· Προῖτος ἔγρημε Βελλεροφόντην, ὁ δὲ Πήγασος ἦν ἐξ Ἀρκαδίας· ἀλλ’ ἐκεῖνοι μὲν γελωτοποιεῖν θέλοντες τοιαῦτα συνέταττον, Ἐξῆς δὲ τούτοις συμφορήσας ἐν ψιλαῖς ἀποφάσσει τὰς διαφορὰς τῶν περὶ κόσμου καὶ ἀνθρώπων γενέσεώς τιςι τῶν ἀρχαίων εἰρημένας φησὶ τοὺς τὰ ἡμέτερα συγγράμματα λιπόντας Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας οὐκ εἰδότας, ἥτις ποτέ ἐστιν ἢ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων φύσις, συνθεῖναι λῆρον βαθύν. ^[5]

- 6 60a Μακρῷ δ’ εὐηθέστερον τὸ καὶ ἡμέρας τινὰς ἐπιδιανεῖμαι τῇ κοσμογονίᾳ, πρὶν εἶναι ἡμέρας· οὐρανοῦ γὰρ οὕτω γεγονότος οὐδὲ γῆς πω ἐρηρυσμένης οὐδ’ ἡλίου πω τῇδε φερομένου, πῶς ἡμέραι ἦσαν; Οὐ γὰρ δὴ καθάπερ οἱ τοὺς λύχνους ἐκ γειτόνων ἐναυόμενοι φῶς ὁ δημιουργὸς ἄνωθεν ἐχρήσατο.
- 6 51 ...· εἰ μὲν ἐναντίος τις ἦν τῷ μεγάλῳ θεῷ θεὸς κατηραμένος ὁ ταῦτα ποιῶν παρὰ γνώμην τὴν ἐκείνου, τί αὐτῷ τὸ φῶς ἐκίχρα; Μετὰ δὲ ταῦτα Κέλσος φησὶν· ἐγὼ δὲ περὶ μὲν γενέσεως κόσμου καὶ φθορᾶς, ἢ ὡς ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος, ἢ ὡς γενητὸς μὲν ἄφθαρτος δέ, ἢ ὡς τὸ ἔμπαλιν, οὐδὲν περὶ τοῦδε νυνὶ λέγω.
- 6 52b ἀλλ’ οὐδὲ πνεῦμα τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ φαμεν ὡς ἐν ἀλλοτρίοις τοῖς τῇδε γεγονέναι κατὰ τὸ ‘πνεῦμα θεοῦ ἐπέφερετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος’, οὐδὲ κακῶς μηχανώμενά τινα ὡς ὑπὸ ἐτέρου τοῦ δημιουργοῦ παρὰ τὸν μέγαν θεὸν κατὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ φαμεν, ἀνεχομένου τοῦ ἀνωτέρου θεοῦ, δεδεῆσθαι καθαιρέσεως. οὐδ’ ὅτι δεδωκὼς ὁ μέγας θεὸς τῷ δημιουργῷ τὸ πνεῦμα ἀπαιτεῖ αὐτὸ ἀκηκόαμεν πώποτε. ^[5]
- 6 52d εἴθ’ ἐξῆς ἀσεβέσι λόγοις μωρῶς ἐγκαλῶν φησι· τίς θεὸς δίδωσί τι ὡς ἀπαιτήσων; δεομένου γὰρ τὸ ἀπαιτεῖν, δεῖται δὲ οὐδενὸς ὁ θεός. διὰ τί, ὀπηνίκα ἐκίχρα, κακῶ κιχρῶν ἡγνόει; λέγει δὲ καὶ τό· τί περιορᾷ πονηρὸν δημιουργὸν ἀντιπράττοντα ἑαυτῷ; Τί δὲ λάθρα πέμπει καὶ διαφθείρει τὰ τούτου δημιουργήματα; τί δὲ εἰσβιάζεται κρύφα καὶ παραπείθει καὶ πλανᾷ; τί δὲ τοὺς ὑπὸ τούτου κατεγνωσμένους ἢ κατηραμένους, ὡς φατε, ψυχαγωγεῖ καὶ δίκην ἀνδραποδιστοῦ τινος ὑπεξάγει; τί δὲ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ τοῦ κυρίου διδάσκει; τί δὲ φεύγειν τὸν πατέρα; τί δ’ αὐτὸς εἰσποιεῖται μὴ συγχωροῦντος τοῦ πατρός; τί δ’ ἐπαγγέλλεται τῶν ἀλλοτρίων εἶναι πατήρ; καὶ ἐπιφέρει γε αὐτοῖς οἷονεὶ θαυμαστικῶς τό· σεμνός γε ὁ θεὸς τῶν παρ’ ἄλλω καταδίκων ἁμαρτωλῶν καὶ ἀκλήρων καί, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, σκυβάλων ἐπιθυμῶν εἶναι πατήρ, καὶ ὃν γε ἐξέπεμψεν αὐτοὺς ὑπεξάξοντα, τοῦτον ἀλόντα ἐκδικῆσαι μὴ δυνάμενος. ^[10]
- 6 53 ἐξῆς δὲ τούτοις ὡσπερὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὁμολογοῦντας οὐκ ἀλλοτρίου τινὸς εἶναι καὶ ξένου θεοῦ τόνδε τὸν κόσμον τοιαῦτά φησιν· εἰ δὲ <αὐτοῦ> ταῦτ’ ἔστιν ἔργα, πῶς μὲν κακὰ ὁ θεὸς ἐποίει; πῶς δὲ πείθειν καὶ νουθετεῖν ἀδυνατεῖ; πῶς δ’ ἐπ’ αὐτοῖς ἀχαρίστοις καὶ πονηροῖς γενομένοις μεταμέλει καὶ τὴν ἑαυτοῦ τέχνην μέμφεται καὶ μισεῖ καὶ ἀπειλεῖ καὶ φθείρει τὰ ἴδια ἔκγονα; ἢ ποῖ ποτε ὑπεξάγει τοῦ κόσμου τοῦδε, ὃν ἐποίησεν αὐτός; Ἔτι δ’ ἄνωθεν λαβόντες ἐπισκεψώμεθα, πῶς οὐκ ἂν ἄτοπος εἴη θεὸς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μέγιστος κελεύων· γενέσθω τόδε καὶ ἕτερον τόδε ἢ τόδε, καὶ μιᾷ μὲν ἡμέρᾳ τοσόνδε τεκταινόμενος, τῇ δευτέρᾳ δ’

αὐθις τοσῶδε πλέον καὶ τρίτη καὶ τετάρτη καὶ πέμπτη καὶ ἕκτη; μετὰ τοῦτο μὴν ὥσπερ τις ἀτεχνῶς πονηρὸς χειροτέχνης ἐκκαμῶν καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν ἀργίας δεηθείς. ^[5]

6 61b εἶτα ὡς ἦτοι τῶν γραφῶν οὕτω λεγουσῶν ἢ καὶ ἡμῶν αὐτῶν οὕτως διηγουμένων περὶ θεοῦ, ὅτι καμῶν ἀνεπαύσατο, φησὶν ὅτι οὐ θέμις τὸν πρῶτον θεὸν κάμνειν οὔτε χειρουργεῖν οὔτε κελεύειν. Πάλιν τε αὖ ὁ Κέλσος .

6 62a .. φησὶν· οὐδὲ στόμα αὐτῷ ἐστὶν οὐδὲ φωνή. ἀλλ' οὐδ' ἄλλο φησὶν εἶναι τῷ θεῷ, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν.

6 63 Εἰτά φησιν ὁ Κέλσος ... τό· οὐδ' ἄνθρωπον ἐποίησεν εἰκόνα αὐτοῦ· οὐ γὰρ τοιόσδε ὁ θεὸς οὔτ' ἄλλω εἶδει οὐδενὶ ὅμοιος. Πάλιν δὲ αὖ ἑαυτῷ συνείρει πλείονα λέγων ὡς ὑφ' ἡμῶν διδόμενα, ἅπερ οὐδεὶς τῶν ἐν Χριστιανοῖς νοῦν ἔχόντων δίδωσιν.

6 64 οὐ γὰρ φησὶ τις ἡμῶν ὅτι μετέχει σχήματος ὁ θεὸς ἢ χρώματος, ἀλλ' οὐδὲ κινήσεως μετέχει ἀλλ' οὐδ' οὐσίας μετέχει ὁ θεός. Ὁ μὲν οὖν Κέλσος περὶ θεοῦ φησιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα .

6 65 ... ἀληθῶς δὲ ἐξ οὐδενὸς ὁ θεός. ... ψευδοποιήσομεν τὴν Κέλσου λέξιν φάσκοντος· οὐδὲ λόγῳ ἐφικτός ἐστιν ὁ θεός. καὶ τὸ οὐκ ὀνομαστός δὲ διαστολῆς δεῖται. οὕτω δὲ διαστελούμεθα καὶ τὸ οὐδὲν γὰρ πέπονθεν ὀνόματι καταληπτόν. ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ ἔξω παντὸς πάθους εἶναι τὸν θεόν. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὴν ἐξῆς αὐτοῦ λέξιν, δι' ἧς οἶονεὶ προσωποποιεῖται τινα μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τούτων τοιαῦτα λέγοντα· πῶς οὖν γινώσκοντες τὸν θεόν; καὶ πῶς τὴν ἐκείσε ὁδὸν μάθω; καὶ πῶς αὐτόν μοι δεικνύεις; ὡς νῦν γε σκότον μου τῶν ὀφθαλμῶν προβάλλεις καὶ οὐδὲν ἐναργὲς βλέπω. ^[5]

6 66 εἶτα πρὸς τὸν οὕτως ἐπαπορήσαντα οἶονεὶ ἀποκρίνεται καὶ [φησὶ] τὴν αἰτίαν τοῦ σκότον [εἶναι] τῶν ὀφθαλμῶν κατακεχύσθαι τοῦ εἰπόντος τὰ προειρημένα ἀποδιδόναι νομίζει φάσκων· οὐς ἂν τις εἰς λαμπρὸν φῶς ἐκ σκότους προαγάγῃ, τούτους μὴ δυναμένους ἀντέχειν ταῖς μαρμαρυγαῖς κολάζεσθαι τὴν ὄψιν καὶ βλάπτεσθαι καὶ νομίζειν πηροῦσθαι. . ^[10]

6 68 .. ἐὰν ἔρηται ἡμᾶς Κέλσος, πῶς οἰόμεθα γνωρίσειν τὸν θεόν καὶ πῶς πρὸς αὐτὸν σωθήσεσθαι, ἀποκρινόμεθα ὅτι Πλήν φησιν ὁ Κέλσος ἡμᾶς ἀποκρίνεσθαι εἰκότι στοχασμῷ ὁμολογῶν ἀναγράφειν ἡμῶν τὴν ἀπόκρισιν οὕτως ἔχουσαν· ἐπειδὴ μέγας ἐστὶ καὶ δυσθεώρητος ὁ θεός, πνεῦμα ἴδιον ἐμβαλὼν εἰς σῶμα ἡμῶν ὅμοιον δεῦρο κατέπεμψεν, ὡς ἂν δυνηθείμεν ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ καὶ μαθεῖν.

6 71 Ὡς μὴ νοήσας διὰ τὰ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ ὁ Κέλσος — ... —ἑαυτῷ συνάπτει οἰόμενος ἡμᾶς λέγοντας πνεῦμα εἶναι τὸν θεόν μηδὲν ἐν τούτῳ διαφέρειν τῶν παρ' Ἑλλησι Στωϊκῶν φασκόντων, ὅτι ὁ θεὸς πνεῦμά ἐστι διὰ πάντων διεληλυθὸς καὶ πάντ' ἐν ἑαυτῷ περιέχων. Διόπερ μάτην λέλεκται τῷ Κέλσῳ ὡς μὴ εἰδότες τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ ὅτι ἐπεὶ πνεῦμά ἐστιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς ἐν ἀνθρωπίνῳ γεγρονῶς σώματι, οὐδ' ἂν αὐτὸς εἴη ἀθάνατος ὁ τοῦ θεοῦ υἱός. ^[5]

6 72a εἶτα πάλιν ἑαυτῷ φύρει τὸν λόγον, ὡς τινῶν ἀφ' ἡμῶν οὐχ ὁμολογησόντων πνεῦμα εἶναι τὸν θεόν ἀλλὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ οἶεται ἀπαντᾶν λέγων ὅτι οὐδεμία τοιαύτη φύσις ἐστὶ πνεύματος, ὥστ' αἰεὶ διαμένειν. εἶτα πάλιν ἑαυτῷ τὸ μὴ λεγόμενον ὑφ' ἡμῶν λαμβάνει, ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ ἐκπεπνευκέναι τὸν θεόν. ^[5]

6 72b καὶ τούτῳ ἀκόλουθον τὸ μὴ δύνασθαι ἀναστῆναι μετὰ τοῦ σώματος τὸν Ἰησοῦν· οὐκ ἂν γὰρ ἀπειλήφει, ὃ δέδωκε, πνεῦμα ὁ θεὸς καταμεμολυσμένον τῇ τοῦ σώματος φύσει. Εἴθ' ἐξῆς ταυτολογῶν μετὰ τὸ πολλὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰπεῖν καὶ χλευάσαι τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν τοῦ θεοῦ, . ^[5]

6 73 ..., φησὶν· εἰ δ' ἐβούλετο πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ καταπέμψαι, τί ἐδεῖτο εἰς γυναικὸς γαστέρα ἐμπνεῖν; ἐδύνατο γὰρ ἤδη πλάττειν ἀνθρώπους εἰδῶς καὶ τούτῳ περιπλάσαι σῶμα καὶ μὴ τὸ ἴδιον

πνεῦμα εἰς τοσοῦτον μίasma ἐμβαλεῖν· οὕτως μέντ' ἂν οὐδ' ἠπιστεῖτο, εἰ ἄνωθεν εὐθὺς ἔσπαρτο. Εἴθ' ἑξῆς ἐπαναλαμβάνει πολλάκις ἤδη εἰπὼν τὰ περὶ τῆς γνώμης Μαρκίωνος καὶ πῇ μὲν ἀληθῶς τὰ Μαρκίωνος ἐκτίθεται πῇ δὲ κἀκείνων παρήκουσεν· πρὸς ἣν οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἀπαντᾶν ἢ καὶ ἐλέγχειν. ^[5]

6 74 εἴτα πάλιν ἑαυτῷ ἐπιφέρει τὰ ὑπὲρ Μαρκίωνος καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ λέγων, τίνα μὲν ἐκφεύγουσι τῶν ἐγκλημάτων <οἱ ἀπ' αὐτοῦ> τίσι δὲ περιπίπτουσι· καὶ ὅτε βούλεται συναγορεύειν τῷ φάσκοντι λόγῳ πεπροφητεῦσθαι αὐτόν, ἵνα κατηγορήσῃ Μαρκίωνος καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ, σαφῶς φησιν ὅτι πόθεν ἀποδειχθήσεται θεοῦ παῖς ὁ τοιαῦτα κολασθεὶς, εἰ μὴ περὶ τούτου προεῖρηται; εἴτα πάλιν παίζει καί, ὡς ἔθος αὐτῷ, χλευάζει δύο εἰσάγων υἱοὺς θεῶν τοῦ δημιουργοῦ ἓνα καὶ τοῦ κατὰ Μαρκίωνα θεοῦ ἕτερον καὶ ἀναζωγραφεῖ αὐτῶν μονομαχίας λέγων αὐτὰς εἶναι ὡς τῶν ὀρτύγων καὶ τῶν πατέρων θεομαχίας· ἢ διὰ γῆρας ἀχρήστους αὐτοὺς ὄντας καὶ ληροῦντας μηδὲν μὲν ἀλλήλους διατιθέναι, ἑᾶν δὲ τοὺς παῖδας μάχεσθαι. Ἐξῆς δὲ τούτοις λέγει ὅτι ἐπειδὴ θεῖον πνεῦμα ἦν ἐν σώματι, πάντως τι παραλλάττειν αὐτὸ τῶν λοιπῶν ἐχρῆν ἢ κατὰ μέγεθος ἢ κάλλος ἢ ἀλκὴν ἢ φωνὴν ἢ κατάπληξιν ἢ πειθῶ. ^[10]

6 75 ἀμήχανον γάρ, ὅτῳ θεῖόν τι πλεόν τῶν ἄλλων προσῇν, μηδὲν ἄλλου διαφέρειν· τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλου διέφερεν, ἀλλ', ὡς φασι, μικρὸν καὶ δυσειδὲς καὶ ἀγεννὲς ἦν. Ἐξῆς δὲ τοιαῦτά τινα λέγει ὁ Κέλσος· ἔτι μὴν εἴπερ ἐβούλετο ὁ θεὸς ὥσπερ ὁ παρὰ τῷ κωμῳδῷ Ζεὺς ἐκ τοῦ μακροῦ ὕπνου διϋπνίσας ῥύσασθαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐκ κακῶν, τί δὴ ποτε εἰς μίαν γωνίαν ἔπεμψε τοῦτο, ὃ φατε, πνεῦμα; δέον πολλὰ ὁμοίως διαφυσῆσαι σώματα καὶ κατὰ πᾶσαν ἀποστεῖλαι τὴν οἰκουμένην. ^[5]

6 78 ἀλλ' ὁ μὲν κωμῳδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ γελωτοποιῶν συνέγραψεν, ὅτι Ζεὺς ἐξυπνισθεὶς Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις τὸν Ἑρμῆν ἔπεμψε· σὺ δὲ οὐκ οἶμι καταγελαστότερον πεποιηκέναι Ἰουδαίοις πεμπόμενον τοῦ θεοῦ τὸν υἱόν; Ἐξῆς δὲ τούτοις ἐνθεώτατα ἐξ ἀρχῆς ἔδοξε Κέλσῳ λέγειν ἔθνη Χαλδαίους, .

6 80 ... ἀλλὰ καὶ Μάγους τοῖς ἐνθεωτάτοις κατατάττει ἔθνεσιν ὁ Κέλσος, καὶ Αἰγύπτιοι μὲν ἐν μὲν τοῖς ἀνωτέρῳ καὶ παρὰ τῷ Κέλσῳ ἐπλανῶντο ὡς σεμνοὺς μὲν ἔχοντες περιβόλους τῶν νομιζομένων ἱερῶν ἔνδον δὲ οὐδὲν ἄλλ' ἢ πιθήκους ἢ κροκοδείλους ἢ αἶγας ἢ ἀσπίδας ἢ τι τῶν ζώων· νῦν δὲ ἔδοξε Κέλσῳ ἐνθεώτατον εἰπεῖν καὶ τὸ Αἰγυπτίων ἔθνος, καὶ ἐνθεώτατον ἐξ ἀρχῆς, καὶ Πέρσαι δὲ ... ἐνθεον ἔθνος εἶναι τῷ Κέλσῳ δοκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ Ἰνδοί, ὧν τινες ἐν τοῖς προειρημένοις ἔλεγε καὶ ἀνθρωπείων γεγεῦσθαι σαρκῶν. ... Ἰουδαίους ... οὐ μόνον οὐκ εἶπεν ἐνθεωτάτους ἀλλὰ καὶ αὐτίκα ἀπολουμένους. Οὐκ οἶδα δ' ὅπως φησὶ περὶ τοῦ θεοῦ ὅτι ὁ πάντα εἰδὼς τοῦτο οὐκ ἠπίστατο, ὅτι κακοῖς ἀνθρώποις καὶ ἀμαρτησομένοις καὶ κολάσουσιν αὐτοῦ τὸν υἱὸν πέμπει. ^[10]

7 2 Ἴδωμεν ὅπῃ ἐφευρήσουσι παραίτησιν· οἱ μὲν ἄλλον εἰσηγούμενοι θεὸν οὐδεμίαν, οἱ δὲ τὸν αὐτὸν αὐθις τὸ αὐτὸ ἐροῦσιν, ἐκεῖνο δὴ τὸ σοφόν, ὅτι ἐχρῆν οὕτως γενέσθαι· τεκμήριον δέ, πάλαι γὰρ ταῦτα προεῖρητο. Τὰ μὲν ὑπὸ τῆς Πυθίας ἢ Δωδωνίδων ἢ Κλαρίου ἢ ἐν Βραγχίδαϊς ἢ ἐν Ἀμμωνος ὑπὸ μυρίων τε ἄλλων θεοπρόπων προειρημένα, ὅφ' ὧν ἐπιεικῶς πᾶσα γῆ κατωκίσθη, ταῦτα μὲν <ἐν> οὐδενὶ λόγῳ τίθενται· τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ τῷ ἐκείνων τρόπῳ λεχθέντα ἢ μὴ λεχθέντα, καὶ ὥσπερ εἰώθασιν ἔτι νῦν οἱ περὶ Φοινίκην τε καὶ Παλαιστίνην, ταῦτά γε θαυμαστὰ καὶ ἀπαράλλακτα ἡγοῦνται. ^[5]

7 9 Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῶν ἐν Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ μαντείων ἐπαγγέλλεται φράσειν ὁ Κέλσος ὡς ἀκούσας καὶ πάνυ καταμαθὼν, φέρε καὶ ταῦτα κατανοήσωμεν. πρῶτον δὴ λέγει πλείονα εἶναι εἶδη προφητειῶν μὴ ἐκτιθέμενος αὐτά· οὐδὲ γὰρ εἶχεν, ἀλλὰ ψευδῶς ἐπανετείνετο. ὁ δὲ φησιν εἶναι τελεώτατον παρὰ τοῖς τῇδε ἀνδράσιν Ἴδωμεν. πολλοί, φησί, καὶ

ἀνώνυμοι ῥᾶστα ἐκ τῆς προστυχούσης αἰτίας καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἔξω ἱερῶν, οἱ δὲ καὶ ἀγείροντες καὶ ἐπιφοιτῶντες πόλεσιν ἢ στρατοπέδοις, κινουῦνται δῆθεν ὡς θεσπίζοντες. πρόχειρον δ' ἐκάστω καὶ σύνηθες εἰπεῖν· ἐγὼ ὁ θεὸς εἰμι ἢ θεοῦ παῖς ἢ πνεῦμα θεῖον. ἦκω δέ· ἤδη γὰρ ὁ κόσμος ἀπόλλυται καὶ ὑμεῖς, ὧ ἄνθρωποι, διὰ τὰς ἀδικίας οἴχεσθε. ἐγὼ δὲ σῶσαι θέλω· καὶ ὄψεσθέ με αὐθις μετ' οὐρανοῦ δυνάμεως ἐπανιόντα. μακάριος ὁ νῦν με θρησκεύσας, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι πῦρ αἰώνιον ἐπιβαλὼν καὶ πόλεσι καὶ χώραις. καὶ ἄνθρωποι, οἳ μὴ τὰς ἑαυτῶν ποινὰς ἴσασι, μεταγνώσκονται μάτην καὶ στενάξουσιν· τοὺς δέ μοι πεισθέντας αἰωνίους φυλάξω. εἴτα τούτοις ἐξῆς φησὶ· ταῦτ' ἐπανατεινόμενοι προστιθέασιν ἐφεξῆς ἄγνωστα καὶ πάροιστρα καὶ πάντη ἄδηλα, ὧν τὸ μὲν γνῶμα οὐδεὶς ἂν ἔχων νοῦν εὐρεῖν δύναιτο· ἀσαφὴ γὰρ καὶ τὸ μηδὲν, ἀνοήτῳ δὲ ἢ γόητι παντὶ περὶ παντὸς ἀφορμὴν ἐνδίδωσιν, ὅπῃ βούλεται, τὸ λεχθὲν σφετερίζεσθαι. Δοκεῖ δέ μοι πάντη δῆλον εἶναι τὸ τοῦ Κέλσου ψεῦδος, ὅτι οἱ δῆθεν προφηταί, ὧν αὐτήκοος ἐγένετο, ἐλεγχθέντες ὑπὸ Κέλσου ὠμολόγησαν αὐτῷ, οὗ τινος ἐδέοντο, καὶ ὅτι ἐπλάττοντο λέγοντες ἄλλοπρόσαλλα. ^[20]

7 12 Οἶεται δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν προφητῶν ἀπολογουμένους περὶ τῶν κατὰ τὸν Χριστὸν μηδὲν μὲν δύνασθαι πρὸς ἔπος λέγειν, ἐπὶ φανερῶν τι πονηρὸν ἢ αἰσχρὸν ἢ ἀκάθαρτον λεγόμενον περὶ τοῦ θεοῦ ἢ μιαιρόν. Ἄλλ' οὐδὲ ποιεῖ ἢ πάσχει αἰσχιστὰ ὁ θεὸς οὐδὲ τῷ κακῷ διακονεῖται, ὡς οἶεται Κέλσος· οὐδὲ γὰρ προεῖρηται τι τῶν τοιούτων.

7 13 κἂν λέγῃ αὐτὸς προειρηθῆναι τὸν θεὸν τῷ κακῷ διακονεῖσθαι ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν αἰσχιστὰ, ἔμελλε παραθέσθαι τὰς ἀπὸ τῶν προφητῶν εἰς τοῦτο λέξεις πόθεν δ' ὅτι καὶ μιαιρώτατα καὶ ἀκαθαρτότατα ταῦτ' ἦν, ὡς φησιν ὁ Κέλσος; ἀλλὰ δόξει διδάσκειν, πῶς μιαιρώτατα καὶ ἀκαθαρτότατ' ἄττα ἦν, ἃ καὶ ὑπέμεινεν, ἐπεὶ φησὶ· τί γὰρ ἄλλο ἦν θεῷ τὸ προβάτων σάρκα ἐσθίειν καὶ χολὴν ἢ ὄξος πίνειν πλὴν σκατοφαγεῖν; Εἴτα μετὰ ταῦτα βουλόμενος ἀνατρέπει τὴν πίστιν τῶν διὰ τὸ πεπροφητεῦσθαι παραδεξαμένων τὰ τοῦ Ἰησοῦ φησὶ· φέρε ἔαν προεῖπωσιν οἱ προφηταὶ τὸν μέγαν θεόν, ἵνα μηδὲν ἄλλο φορτικώτερον εἴπω, δουλεύειν ἢ νοσήσειν ἢ ἀποθανεῖν, τεθνήξεσθαι δεῖσιν τὸν θεόν ἢ δουλεύειν ἢ νοσήσειν, ἐπειδὴ προεῖρητο, ἵνα πιστευθῇ ἀποθανόν, ὅτι θεὸς ἦν; ἀλλ' οὐκ ἂν προεῖποιεν τοῦτο οἱ προφηταὶ· κακὸν γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνόσιον. ^[5]

7 14 οὐκοῦν οὐτ' εἰ προεῖπον οὐτ' εἰ μὴ προεῖπον, σκεπτέον, ἀλλ' εἰ τὸ ἔργον ἄξιόν ἐστι θεοῦ καὶ καλόν. τῷ δ' αἰσχυρῷ καὶ κακῷ, κἂν πάντες ἄνθρωποι μαινόμενοι προλέγειν δοκῶσιν, ἀπιστητέον. πῶς οὖν τὰ περὶ τοῦτον ὡς περὶ θεὸν πρᾶχθέντα ἐστὶν ὅσια; Ἐπεὶ δ' ἀδύνατά τινα καὶ ἀπρεπῆ θεῷ καθ' ὑπόθεσιν τιθεῖς φησιν· εἰ ταῦτα προφητεῦοιτο περὶ τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ, ἄρ', ἐπεὶ προλέγεται, πιστεύεσθαι δεῖ τὰ τοιαῦτα περὶ θεοῦ; καὶ νομίζει κατασκευάζεσθαι ὅτι, κἂν ἀληθῶς ὧσι προειρηκότες οἱ προφηταὶ περὶ υἱοῦ θεοῦ τοιαῦτα, ἀδύνατον ἦν αὐτὸν παθεῖν <οὕτως> ἢ δρᾶσαι χρῆναι πιστεύειν τοῖς προειρημένοις, λεκτέον ὅτι. ^[5]

7 15 ... Ἐξῆς δὲ τούτοις τοιαῦτά φησιν ὁ Κέλσος· ἐκεῖνο δ' οὐκ ἐνθυμηθήσονται ἅλιν; εἰ προεῖπον οἱ τοῦ Ἰουδαίων θεοῦ προφηταὶ τοῦτον ἐκείνου παῖδα ἐσόμενον, πῶς ἐκεῖνος μὲν διὰ Μωϋσέως νομοθετεῖ πλουτεῖν καὶ δυναστεύειν καὶ καταπιμπλάναι τὴν γῆν καὶ καταφονεύειν τοὺς πολεμίους ἡβηδὸν καὶ παγγενεὶ κτείνειν, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν Ἰουδαίων, ὡς φησὶ Μωϋσῆς, ποιεῖ, καὶ πρὸς ταῦτα, ἂν μὴ πείθωνται, διαρρήδην αὐτοὺς τὰ τῶν πολεμίων δράσειν ἀπειλεῖ, ὁ δ' υἱὸς ἄρα αὐτοῦ, ὁ 'Ναζωραῖος' ἄνθρωπος, ἀντινομοθετεῖ μηδὲ παριτητὸν εἶναι πρὸς τὸν πατέρα τῷ πλουτοῦντι ἢ φιλαρχιῶντι ἢ σοφίας ἢ δόξης ἀντιποιοιμένῳ, δεῖν δὲ σίτων μὲν καὶ ταμείου μὴ μᾶλλον τι φροντίζειν ἢ 'τοὺς κόρακας', ἐσθῆτος δὲ ἦττον ἢ 'τὰ κρίνα', τῷ δ' ἅπαξ τυπτήσαντι παρέχειν καὶ αὐθις τύπτειν; πότερον Μωϋσῆς ἢ Ἰησοῦς ψεύδεται; ἢ ὁ πατήρ τοῦτον πέμπων ἐπελάθετο, τίνα Μωϋσεὶ διετάξατο; ἢ καταγνοὺς τῶν ἰδίων νόμων μετέγνων καὶ τὸν ἄγγελον [καὶ] ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ἀποστέλλει; Ἐξῆς δὲ τούτοις ὁ Κέλσος διὰ πλειόνων τὰ

μὴ λεγόμενα ὑφ' ἡμῶν τιθεῖς ὡς λεγόμενα ὑφ' ἡμῶν περὶ τοῦ θεοῦ ὡς σώματος τῇ φύσει τυγχάνοντος καὶ ἀνθρωποειδοῦς σώματος ἀνατρέπειν ἐθέλει τὰ μὴ τεθειμένα ὑφ' ἡμῶν, ἅπερ περισσὸν παραθέσθαι ἢ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν. ^[5]

7 28 Μετὰ δὲ τὰ περὶ θεοῦ, ἐν οἷς ἡμᾶς συκοφαντεῖ, πυνθάνεται ἡμῶν· ποῖ ἀπείναι μέλλομεν; καὶ τίνα ἐλπίδα ἔχομεν; καὶ ὡς ἀποκριναμένων τίθησι δῆθεν ἡμετέρας φωνὰς οὕτως ἐχούσας εἰς ἄλλην γῆν, ταύτης κρείττονα. καὶ πρὸς τοῦτό φησιν· ἱσθόρηται θείοις ἀνδράσι παλαιοῖς εὐδαίμων βίος ψυχᾷς εὐδαίμοσιν· ὠνόμασαν δὲ [οἱ δὲ] οἱ μὲν μακάρων νήσους, οἱ δὲ Ἑλύσιον πεδῖον· ἀπὸ τῆς λύσεως τῶν ἔνθεν κακῶν, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος· ἀλλὰ ς' ἐς Ἑλύσιον πεδῖον καὶ πείρατα γαίης ἀθάνατοι πέμπουσι, τῇ περ ῥήιστη βιοτῇ. Πλάτων δὲ ἀθάνατον τὴν ψυχὴν ἡγούμενος ἐκείνην τὴν χώραν, ἔνθα στέλλεται, ἄντικρυς 'γῆν' ὠνόμασεν οὕτως· 'πάμμεγά τι εἶναι' φήσας· αὐτό, καὶ ἡμᾶς οἰκεῖν τοὺς μέχρι Ἑρακλείων στηλῶν ἀπὸ Φάσιδος ἐν μικρῷ τινι μορίῳ, ὥσπερ περὶ τέλμα μύρμηκας ἢ βατράχους περὶ τὴν θάλατταν οἰκοῦντας, καὶ ἄλλους ἄλλοθι πολλοὺς ἐν τοιούτοις τόποις οἰκεῖν. εἶναι γὰρ πανταχῇ περὶ τὴν γῆν πολλὰ κοῖλα καὶ παντοδαπὰ καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ μεγέθη, εἰς ἃ συνερρυηκέναι τό τε ὕδωρ καὶ τὴν ὀμίχλην καὶ τὸν ἀέρα· αὐτὴν δὲ τὴν γῆν καθαρὰν ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ'. ^[15]

7 31 .. τὴν διήγησιν ἀνατίθεται τοῦ παρὰ Πλάτωνι μύθου κειμένου ἐν τῷ Φαίδωνι λέγων τάδε· τί δὲ διὰ τούτων ἐμφανίζει, οὐ παντὶ γινῶναι ῥάδιον· εἰ μὴ ὅστις ἐπαΐειν δύναίτο, τί ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ φησιν· 'ὑπ' ἀσθενείας καὶ βραδυτῆτος οὐχ οἴους τε εἶναι διεξελεθεῖν ἐπ' ἔσχατον τὸν ἀέρα· 'καὶ εἰ ἡ φύσις ἱκανὴ εἴη ἀνασχέσθαι θεωροῦσα, γινῶναι ἄν, ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀληθῶς οὐρανὸς καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς'. Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον— 'πολὺν' ὄντα· καὶ δυσερμήνευτον· καὶ δεόμενον σοφοῦ εἴπερ τι ἄλλο τῶν δογμάτων καὶ ἐπὶ πλεῖον διαβεβηκότος, ἵνα τὸ ἄξιον τοῦ θεοῦ παραστήσῃ καὶ τὸ μεγαλοφυὲς τοῦ δόγματος διδάσκοντος λόγον ἔχειν 'σπέρματος' τὸ καλούμενον κατὰ τὰς γραφὰς 'σκῆνος' τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ 'οἱ' δίκαιοι 'ὄντες' 'στενάζουσι βαρούμενοι' μὴ θέλοντες αὐτὸ 'ἐκδύσασθαι ἀλλ' ἐπενδύσασθαι'—μὴ νοήσας ὁ Κέλσος τῷ ἀπὸ ιδιωτῶν καὶ μηδενὶ λόγῳ παραστήσαι δυναμένων ἀκηκοέναι περὶ αὐτοῦ χλευάζει τὸ λεγόμενον, χρήσιμον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένους ἡμῖν περὶ τούτου τοῦτο μόνον ὑποσημειώσασθαι πρὸς τὸν λόγον, ὅτι οὐχ, ὡς οἶεται Κέλσος, τῆς μετενσωματώσεως παρακούσαντες τὰ περὶ ἀναστάσεώς φαμεν. ^[10]

7 32 ... Οἰόμενος δ' ἡμᾶς διὰ τὸ γινῶναι καὶ ἰδεῖν τὸν θεὸν πρεσβεύειν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως συνείρει ἑαυτῷ ἃ βούλεται καὶ τοιαῦτά φησιν· ὅταν δὴ πάντοθεν ἐξείργωνται καὶ διελέγχωνται, πάλιν ὥσπερ οὐδὲν ἀκηκοότες ἐπανίστανται ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐρώτημα· πῶς οὖν γινώμεν καὶ ἴδωμεν τὸν θεόν; καὶ πῶς ἴωμεν πρὸς αὐτόν; Καταψεύδεται. ^[5]

7 34 .. ἡμῶν Κέλσος λέγων προσδέχεσθαι ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς σώματος θεὸν ὄψεσθαι καὶ ὥσιν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσεσθαι καὶ χερσὶν αἰσθηταῖς ψαύσειν αὐτοῦ. Οὐ χρειὰ τοίνυν ἡμῖν ὡς οὕτω ζητοῦσι τὸν θεὸν ἀπιέναι, ὅπου ἡμᾶς πέμπει ὁ Κέλσος, εἰς Τροφωνίου καὶ εἰς Ἀμφιάρεω καὶ εἰς Μόψου, ἔνθα φησὶν ἀνθρωποειδεῖς θεωρεῖσθαι θεοὺς καί, ὡς λέγει ὁ Κέλσος, οὐ ψευδομένους ἀλλὰ καὶ ἐναργεῖς.

7 35b Μετὰ ταῦτα κακοήθως ὁ Κέλσος φησὶ περὶ τῶν προειρημένων ἀνθρωποειδῶν κατ' αὐτὸν θεῶν ὅτι ὄψεται τις αὐτοὺς οὐχ ἅπαξ παραρρυέντας ὥσπερ τὸν τούτους ἐξαπατήσαντα, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς βουλομένοις ὁμιλοῦντας. Μετὰ ταῦτα, .

7 36 .., τοιαῦτα πάλιν ὁ Κέλσος φησὶν· οἱ δὲ καὶ πάλιν ἐρήσονται· πῶς αἰσθήσει μὴ καταλαμβάνόμενοι γινώσκονται τὸν θεόν; τί χωρὶς αἰσθήσεως μαθεῖν ἐστὶ δυνατόν; εἴτα πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενός φησιν· οὐκ ἀνθρώπου μὲν οὐδὲ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ σαρκὸς ἢ φωνῆς. ὅμως δ' οὖν ἀκουσάτωσαν, εἴ τι καὶ ἐπαΐειν δύνανται ὡς δειλὸν καὶ φιλοσώματον γένος· ἐὰν αἰσθήσει

μύσαντες ἀναβλέψητε νῶ καὶ σαρκὸς ἀποστραφέντες ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἐγείρητε, μόνως οὕτως τὸν θεὸν ὄψεσθε. κἂν ἡγεμόνα <τῆς ὁδοῦ> ταύτης ζητῆτε, φευκτέοι μὲν ὑμῖν οἱ πλάνοι καὶ γόητες καὶ τὰ εἰδῶλα προμνόμενοι, ἵνα μὴ παντάπασιν ᾗτε καταγέλαστοι τοὺς μὲν ἄλλους τοὺς δεικνυμένους θεοὺς ὡς εἰδῶλα βλασφημοῦντες, τὸν δὲ καὶ αὐτῶν ὡς ἀληθῶς εἰδῶλων ἀθλιώτερον καὶ μηδὲ εἰδῶλον ἔτι ἀλλ' <ὄντ> ὡς νεκρὸν σέβοντες καὶ πατέρα ὅμοιον αὐτῷ ζητοῦντες. Ὅτι γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, τί μὲν Χριστιανοὶ λέγουσι τί δὲ οἱ τοιούτους μύθους ἀναπλάσσοντες, ἀλλ' οἰόμενος ἡμῖν προσεῖναι τὰ ἐκείνοις προσαγόμενα ἐγκλήματα ταῦτα λέγει πρὸς ἡμᾶς οὐ προσόντα ἡμῖν, δηλὸν ἐκ τοῦ <διὰ> τὴν μὲν δὴ τοιάνδε ἀπάτην καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους συμβούλους καὶ τὰ δαιμόνια ῥήματα τὰ πρὸς τὸν λέοντα καὶ τὸν ἀμφίβιον καὶ τὸν ὀνοειδῆ καὶ τοὺς ἄλλους [καὶ τοὺς] θεσπεσίους θυρωροὺς, ὧν τὰ ὀνόματα ἀθλίως ἐκμανθάνοντες οἱ δύστηνοι κακῶς δαιμοναῖτε, <ἀπάγεσθε> καὶ ἀνασκολοπίζεσθε. ^[5]

7 41 Τίνι δὲ καὶ ἔπεςθαι ἡμᾶς ὁ Κέλσος βούλεται ὡς οὐκ ἀπορήσοντας παλαιῶν ἡγεμόνων καὶ ἱερῶν ἀνδρῶν κατανοητέον. ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ ἐνθέους, ὡς λέγει, ποιητὰς καὶ σοφοὺς <καὶ> φιλοσόφους μὴ τιθεῖς αὐτοῖς ὀνόματα, καὶ τοὺς ὀδηγοὺς δείξιν ἐπαγγελλόμενος ἀορίστως ἀποφαίνεται τοὺς ἐνθέους ποιητὰς καὶ σοφοὺς καὶ φιλοσόφους. τίνες δὲ καὶ οἱ σοφοὶ ἢ οἱ φιλόσοφοι, παρ' ὧν βούλεται πολλὰ καὶ θεῖα ἀκοῦσαι ἡμᾶς ὁ Κέλσος ...; Εἴτα μετὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ ἐνεργέστερον διδάσκαλον τῶν θεολογίας πραγμάτων ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ τὸν Πλάτωνα παρατιθέμενος αὐτοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ Τιμαίου λέξεις οὕτως ἐχούσας· τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. ^[5]

7 42 εἴτ' ἐπιφέρει τούτοις λέγων· ὁρᾶτε, ὅπως ζητεῖται θεοπρόποις καὶ <φιλοσόφοις> ἀληθείας ὁδὸς καὶ ὡς ᾗδει Πλάτων, ὅτι ταύτη βῆναι πᾶσιν ἀδύνατον. ἐπειδὴ δὲ τούτου χάριν ἐξηύρηται σοφοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἂν τοῦ ἀκατονομάστου καὶ πρώτου λάβοιμέν τινα ἐπίνοιαν διαδηλοῦσαν αὐτὸν ἢ τῇ συνθέσει τῇ ἐπὶ τὰ ἄλλα ἢ ἀναλύσει ἀπ' αὐτῶν ἢ ἀναλογίᾳ, τὸ ἄλλως ἄρρητον θέλω <μὲ> ν διδάξαι, θαυμάσαιμι δ' ἂν, εἰ ἀκολουθῆσαι δυνήσεσθε παντελῶς τῇ σαρκὶ ἐνδεδεμένοι καὶ μηδὲν καθαρὸν βλέποντες. Οὐσία καὶ γένεσις, νοητόν, ὁρατόν· μετὰ οὐσίας μὲν ἀλήθεια, μετὰ δὲ γενέσεως πλάνη. ^[10]

7 45 περὶ ἀλήθειαν μὲν οὖν ἐπιστήμη, περὶ δὲ θάτερον δόξα· καὶ νοητοῦ μὲν ἐστὶ νόησις, ὁρατοῦ δὲ ὄψις. γινώσκει δὲ νοητὸν μὲν νοῦς, ὁρατὸν δὲ ὀφθαλμός. ὅπερ οὖν ἐν τοῖς ὁρατοῖς ἡλῖος οὐτ' ὀφθαλμός ὦν οὐτ' ὄψις ἀλλ' ὀφθαλμῷ τε τοῦ ὁρᾶν αἴτιος καὶ ὄψει τοῦ δι' αὐτὸν συνίστασθαι καὶ ὁρατοῖς τοῦ ὁρᾶσθαι, πᾶσιν αἰσθητοῖς τοῦ γίγνεσθαι καὶ μὴν αὐτὸς αὐτῷ τοῦ βλέπεσθαι, τοῦτο ἐν τοῖς νοητοῖς ἐκεῖνος, ὅσπερ οὐτε νοῦς οὐτε νόησις οὐτ' ἐπιστήμη, ἀλλὰ νῶ τε τοῦ νοεῖν αἴτιος καὶ νοήσει τοῦ δι' αὐτὸν εἶναι καὶ ἐπιστήμη τοῦ δι' αὐτὸν γινώσκειν καὶ νοητοῖς ἅπασι καὶ αὐτῇ ἀληθείᾳ καὶ αὐτῇ οὐσίᾳ τοῦ εἶναι, πάντων ἐπέκεινα ὧν, ἄρρητῳ τινὶ δυνάμει νοητός. ταῦτ' εἴρηται μὲν ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσιν· εἰ δέ τι αὐτῶν καὶ ὑμεῖς συνίετε, εὖ ὑμῖν ἔχει. καὶ πνεῦμα εἴ τι οἴεσθε κατιὸν ἐκ θεοῦ προαγγέλλειν τὰ θεῖα, τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πνεῦμα τὸ ταῦτα κηρύττον, οὗ δὴ πλησθέντες ἄνδρες παλαιοὶ πολλὰ κάγαθὰ ἡγγεῖλαν· ὧν εἰ μὴ δύνασθε ἐπαῖειν, σιωπᾶτε καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀμαθίαν ἐγκαλύπτετε καὶ μὴ λέγετε τυφλώττειν τοὺς βλέποντας καὶ χωλοὺς εἶναι τοὺς τρέχοντας αὐτοῖ πάντῃ τὰς ψυχὰς ἀποκεχωλεωμένοι καὶ ἡκρωτηριασμένοι καὶ τῷ σώματι ζῶντες, τουτέστι τῷ νεκρῷ. Πόσῳ δ' ἦν ὑμῖν ἄμεινον, ἐπειδὴ γε καινοτομησαί τι ἐπεθυμήσατε, περὶ ἄλλον τινὰ τῶν γενναίως ἀποθανόντων καὶ θεῖον μῦθον δέξασθαι δυναμένων σπουδάσαι; φέρε, εἰ μὴ ἤρεσκεν Ἡρακλῆς καὶ Ἀσκληπιὸς καὶ οἱ πάλοι δεδοξασμένοι, Ὅρφέα εἶχετε, ἄνδρα ὁμολογουμένως ὁσίῳ χρησάμενον πνεύματι καὶ αὐτὸν βιαίως ἀποθανόντα. ^[5]

7 53 ἀλλ' ἴσως ὑπ' ἄλλων προείληπτο. Ἀνάξαρχον γοῦν, ὃς εἰς ὄλμον ἐμβληθεὶς καὶ παρανομώτατα συντριβόμενος εὖ μάλα κατεφρόνει τῆς κολάσεως λέγων· ἔπίσσε, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου

θύλακον, αὐτὸν γὰρ οὐ πτίσσεισ'· θείου τινὸς ὡς ἀληθῶς πνεύματος ἢ φωνή. ἀλλὰ καὶ τούτῳ φθάσαντές τινες ἠκολούθησαν φυσικοί. οὐκοῦν Ἐπίκτητον; ὃς τοῦ δεσπότης στρεβλοῦντος αὐτοῦ τὸ σκέλος ὑπομειδιῶν ἀνεκπλήκτως ἔλεγε· 'κατάσσεισ', καὶ κατὰξαντος 'οὐκ ἔλεγον', εἶπεν, 'ὅτι κατάσσεις; τί τοιοῦτον ὁ ὑμέτερος θεὸς κολαζόμενος ἐφθέγγετο; ὑμεῖς δὲ κἂν Σίβυλλαν, ἥ χρῶνται τινες ὑμῶν, εἰκότως ἂν μᾶλλον προεστήσασθε ὡς τοῦ θεοῦ παῖδα· νῦν δὲ παρεγγράφειν μὲν εἰς τὰ ἐκείνης πολλὰ καὶ βλάσφημα εἰκὴ δύνασθε, τὸν δὲ βίῳ μὲν ἐπιρρητοτάτῳ θανάτῳ δὲ οἰκτίστῳ χρησάμενον θεὸν τίθεσθε. πόσῳ τοῦδε ἐπιτηδειότερος ἦν ὑμῖν Ἰωνᾶς 'ἐπὶ τῇ κολοκύντῃ' ἢ Δανιήλ ὁ ἐκ τῶν θηρίων ἢ οἱ τῶνδε ἔτι τερατωδέστεροι; Ἔστιν αὐτοῖς καὶ τοιόνδε παράγγελμα τὸν ὑβρίζοντα μὴ ἀμύνεσθαι· κἂν τύπτῃ, φησί, τὴν ἑτέραν γνάθον, σὺ δὲ καὶ τὴν ἄλλην παρέχε. ^[15]

7 58 ἀρχαῖον καὶ τοῦτο εὖ μάλα πρόσθεν εἰρημένον, ἀγροικότερον δ' αὐτὸ ἀπεμνημόνευσαν. ἐπεὶ καὶ Πλάτωνι πεποίηται Σωκράτης Κρίτωνι διαλεγόμενος τάδε· 'Οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν. Οὐ δῆτα. Οὐδὲ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται, ἐπειδὴ γε οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν. Οὐ φαίνεται. Τί δὲ δῆ; κακουργεῖν δεῖ, ὦ Κρίτων, ἢ οὐ; Οὐ δεῖ δῆπου, ὦ Σώκρατες. Τί δέ; ἀντικακουργεῖν καὶ κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοὶ φασι, δίκαιον ἢ οὐ δίκαιον; Οὐδαμῶς. Τὸ γάρ που κακῶς ποιεῖν ἀνθρώπους τοῦ ἀδικεῖν οὐδὲν διαφέρει. Ἀληθῆ λέγεις. Οὔτε ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν ὅτιοῦν πάσχη ὑπ' αὐτῶν'. ταῦτά φησιν ὁ Πλάτων καὶ αὖθις τάδε· 'Σκόπει οὖν δῆ καὶ σὺ εὖ μάλα, πότερον κοινωνεῖς καὶ συνδοκεῖ σοι, καὶ ἀρχώμεθα ἐντεῦθεν βουλευόμενοι, ὡς οὐδέποτε ὀρθῶς ἔχοντος οὔτε τοῦ ἀδικεῖν οὔτε τοῦ ἀνταδικεῖν οὔτε κακῶς πάσχοντα ἀμύνεσθαι ἀντιδρῶντα κακῶς, ἢ ἀφίστασαι καὶ οὐ κοινωνεῖς τῆς ἀρχῆς; ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ πάλαι οὕτως καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ'. Πλάτωνι μὲν οὖν οὕτως ἤρρεσεν, ἦν δὲ καὶ πρόσθεν ἔτι θείοις ἀνδράσι δεδογμένα. ἀλλὰ τῶνδε μὲν πέρι καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα παραφθείρουσιν, ἀρκείτω τὰ εἰρημένα· καὶ ὅτῳ φίλον ἐπὶ πλεῖόν τι αὐτῶν ζητεῖν, εἴσεται. Στῶμεν δ' ἐκεῖθεν· οὐκ ἀνέχονται νεὼς ὀρῶντες καὶ βωμοὺς καὶ ἀγάλματα. ^[20]

7 62 οὐδὲ γὰρ Σκύθαι τοῦτο οὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες οὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι οὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. ὅτι δὲ καὶ Πέρσαι οὕτως νομίζουσιν, Ἡρόδοτος ἐν τοῖσδε ἱστορεῖ· 'Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοῖσδε χρεωμένους ἀγάλματα μὲν καὶ βωμοὺς καὶ νηοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἰδρῦεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσιν· ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, διότι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς θεοὺς καθάπερ οἱ Ἕλληνες εἶναι'. καὶ μὴν καὶ Ἡράκλειτος ὧδέ πως ἀποφαίνεται· 'καὶ τοῖς ἀγάλμασι τουτέοισιν εὐχονται, ὁκοῖον εἴ τις τοῖς δόμοισι λεσχηνεύοιτο οὐ τι γιγνώσκων θεοὺς οὐδ' ἥρωας, οἵτινές εἰσι'. τί γοῦν σοφώτερον τοῦ Ἡρακλείτου ἡμᾶς διδάσκουσιν; ὁ μὲν γε μάλα ἀπορρήτως ὑποσημαίνει ἡλίθιον τὸ 'τοῖς ἀγάλμασιν' εὐχεσθαι, ἐὰν μὴ γιγνώσκη τις 'θεοὺς καὶ ἥρωας, οἵτινές εἰσιν'. Ἡράκλειτος μὲν οὕτως· οἱ δὲ ἀντικρυς τὰ ἀγάλματα ἀτιμάζουσιν. εἰ μὲν ὅτι λίθος ἢ ξύλον ἢ χαλκὸς ἢ χρυσός, ὃν ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα εἰργάσατο, οὐκ ἂν εἴη θεός, γελοία ἢ σοφία. τίς γὰρ καὶ ἄλλος εἰ μὴ πάντῃ νήπιος ταῦτα ἡγεῖται θεοὺς ἀλλὰ θεῶν ἀναθήματα καὶ ἀγάλματα; εἰ δ' ὅτι μὴδὲ θείας εἰκόνας ὑποληπτέον, ἄλλην γὰρ εἶναι θεοῦ μορφήν, ὥσπερ καὶ Πέρσαις δοκεῖ, λελήθασιν αὐτοὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐλέγχοντες, ὅταν φῶσιν ὅτι 'ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον'· ἰδίαν 'εἰκόνα' τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον ἑαυτῷ. ἀλλὰ συνθήσονται μὲν εἶναι ταῦτα ἐπὶ τιμῇ τινων ἢ ὁμοίων ἢ ἀνομοίων τὸ εἶδος, οὔτε δὲ θεοὺς εἶναι, οἷς ταῦτα ἀνάκειται, ἀλλὰ δαίμονας, οὐδὲ χρῆναι θεραπεύειν δαίμονας ὅστις σέβει θεόν. Διὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω πολλὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἡμῖν εἰρημένα οὐ χρὴ νῦν παλλιλογεῖν πρὸς τὸ ὅτι μὲν οὖν αὐτοὶ διελέγχονται σαφῶς οὐ θεὸν ἀλλ' οὐδὲ δαίμονα, ἀλλὰ νεκρὸν σέβοντες. ^[25]

7 68 τοῦτο μὲν αὐτίκα διὰ τοῦτο παραλιπόντες ἴδωμεν τὰς ἐξῆς τοῦ Κέλσου λέξεις, ἐν αἷς φησι· πρότερον δὲ ἐρήσομαι, διὰ τί δαίμονας οὐ θεραπευτέον; οὐ πάντα μέντοι κατὰ γνώμην

διοικεῖται τοῦ θεοῦ, καὶ πᾶσα ἐξ ἐκείνου πρόνοια; καὶ ὅ τι περ ἂν <ἧ> ἐν τοῖς ὅλοις εἴτε θεοῦ ἔργον εἴτ' ἀγγέλων εἴτ' ἄλλων δαιμόνων εἴτε ἡρώων, πάντα ταῦτα ἔχει νόμον ἐκ τοῦ μεγίστου θεοῦ, τέτακται δὲ ἐφ' ἐκάστῳ δύναμιν λαχὼν ὅστις ἡξίωται; τοῦτον οὖν τὸν ἐκεῖθεν ἐξουσίας τετυχηκότα οὐ θεραπεύσει δικαίως ὁ σέβων τὸν θεόν; οὗτοι γὰρ οἶόν τε, φησί, 'δουλεύειν' τὸν αὐτὸν πλείοσι 'κυρίοις'. Τοῦτο δ', ὡς οἶεται, στάσεως εἶναι φωνὴν τῶν, ὡς αὐτὸς ὠνόμασεν, ἀποτειχιζόντων ἑαυτοὺς καὶ ἀπορρηγνύντων ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. ^[10]

8 2 νομίζει δὲ τοὺς τοῦτο λέγοντας τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπομάττεσθαι τὸ σφέτερον πάθος εἰς τὸν θεόν. διὸ καὶ ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων χώραν ἔχειν οἶεται τὸν δουλεύοντά τινα μὴ ἂν εὐλόγως καὶ ἄλλῳ δουλεύειν ἀνθρώπῳ ὡς βλαπτομένου τοῦ ἐτέρου ἀπὸ τῆς διαφόρου δουλείας, μηδὲ τὸν φθάσαντα συνομωμοκέναι τινὶ συνομνύειν καὶ ἐτέρῳ ὡς βλάπτοντα, <καὶ> λόγον ἔχειν τὸ μὴ δουλεύειν ἅμα διαφόροις ἥρῳσι καὶ τοῖς τοιούτοις δαίμοσιν· ἐπὶ δὲ θεοῦ, πρὸς ὃν οὔτε βλάβη τις οὔτε λύπη φθάνει, ἄλογον νομίζει τὸ φυλάττεσθαι ὁμοίως τοῖς περὶ ἀνθρώπων καὶ ἡρώων καὶ τοιῶνδε δαιμόνων θεραπεύειν θεοὺς πλείονας. φησὶ δὲ καὶ τὸν θεραπεύοντα θεοὺς πλείονας τῷ ἔν τι τῶν τοῦ μεγάλου θεραπεύειν φίλον καὶ ἐν τούτῳ ἐκείνῳ ποιεῖν καὶ προστίθῃσιν ὅτι, εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν τοῖς ὅλοις θεραπεύσεις, οὐδ' ἔξεστι τιμᾶσθαι τινὶ, ᾧ μὴ ἐξ ἐκείνου τοῦτο δέδοται. ^[10]

8 2* διότι τιμῶν τις καὶ σέβων, φησί, τοὺς ἐκείνου πάντας οὐ λυπεῖ τὸν θεόν, οὐ πάντες εἰσὶν. Καὶ μὴν ὅ γε φάσκων ἓνα εἰρῆσθαι κύριον, περὶ θεοῦ λέγων, ἀσεβεῖ διαιρῶν τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν καὶ στασιάζων ὡς οὔσης αἰρέσεως καὶ ὄντος τινὸς ἐτέρου ἀντιστασιώτου αὐτῷ.

8 12 Δόξα δ' ἂν τις ἐξῆς τούτοις πιθανόν τι καθ' ἡμῶν λέγειν ἐν τῷ· εἰ μὲν δὴ μηδένα ἄλλον ἐθεράπευον οὗτοι πλήν ἓνα θεόν, ἣν ἂν τις αὐτοῖς ἴσως πρὸς τοὺς ἄλλους ἀτενὴς λόγος· νυνὶ δὲ τὸν ἑναγχος φανέντα τοῦτον ὑπερθησκεύουσι καὶ ὅμως οὐδὲν πλημμελεῖν νομίζουσι περὶ τὸν θεόν, εἰ καὶ ὑπέρτης αὐτοῦ θεραπευθήσεται. Ἐπεὶ δὲ φησι πάλιν ὁ Κέλσος ὅτι, εἰ διδάξαις αὐτούς, ὅτι οὐκ ἔστιν οὗτος ἐκείνου παῖς, ἀλλ' ἐκεῖνός γε πάντων πατήρ, ὃν μόνον ὡς ἀληθῶς δεῖ σέβειν, οὐκ ἂν ἔτι θέλοιεν, εἰ μὴ καὶ τοῦτον, ὅσπερ ἐστὶν αὐτοῖς τῆς στάσεως ἀρχηγέτης. ^[5]

8 14 καὶ ὠνόμασάν γε τοῦτον θεοῦ υἱόν, οὐχ ὅτι τὸν θεὸν σφόδρα σέβουσιν, ἀλλ' ὅτι τοῦτον σφόδρα αὔξουσιν, ἡμεῖς μὲν οὖν μαθόντες ... ἴσμεν, ὅτι Μετὰ ταῦτά φησιν ὁ Κέλσος· ὅτι δὲ οὐκ ἀποσκοποῦ ταῦ <τα δο> ξάζω, αὐτῶν ἐκείνων φωναῖς χρήσομαι. ^[5]

8 15 ἐν γάρ που τῷ οὐρανίῳ διαλόγῳ τῇδὲ που λέγουσι τοῖς ῥήμασιν· 'εἰ ἰσχυρότερός ἐστι θεοῦ υἱὸς καὶ κύριος αὐτοῦ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου— καὶ τίς ἄλλος κυριεύσει τοῦ κρατοῦντος θεοῦ;—πῶς πολλοὶ περὶ τὸ φρέαρ καὶ οὐδεὶς εἰς τὸ φρέαρ; διὰ τί τοσαύτην ἀνύων ὁδὸν ἄτολμος εἶ, λανθάνει σε· πάρεστι γάρ μοι θάρσος καὶ μάχαιρα'. οὕτως οὐ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς τὸ προκείμενον τὸν ὑπερουράνιον θεόν, ἀλλ' ὃν ὑπέθεντο τούτου πατέρα, περὶ ὃν συνῆλθον, σέβειν, ἵν' ἐπὶ προσχήματι μεγάλου θεοῦ τοῦτον, ὃν προΐστανται, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ἀποφαίνουσιν ἰσχυρότερον καὶ κύριον 'τοῦ κρατοῦντος θεοῦ', θρησκεύωσι μόνον. ἔνθεν αὐτοῖς ἐκεῖνο τὸ παράγγελμα, τὸ μὴ 'δουλεύειν' 'δύο κυρίοις', ἵν' ἡ στάσις περὶ ἓνα τοῦτον φυλάττηται. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Κέλσος φησὶν ἡμᾶς βωμοὺς καὶ ἀγάλματα καὶ νεῶς ἰδρῦεσθαι φεύγειν, ἐπεὶ τὸ πιστὸν ἡμῖν ἀφανοῦς καὶ ἀπορρήτου κοινωνίας οἶεται εἶναι σύνθημα. ^[10]

8 21 'Ὅ γε μὴν θεὸς ἅπασιν κοινός, ἀγαθός τε καὶ ἀπροσδεὴς καὶ ἔξω φθόνου· τί οὖν κωλύει τοὺς μάλιστα καθωσιωμένους αὐτῷ καὶ τῶν δημοτελῶν ἑορτῶν μεταλαμβάνειν; Εἰ μὲν οὐδὲν ταῦτά ἐστι τὰ εἶδωλα, τί δεινὸν κοινωνῆσαι τῆς πανθοινίας; εἰ δ' εἰσὶ τινες δαίμονες, δηλονότι καὶ οὗτοι τοῦ θεοῦ εἰσιν, οἷς καὶ πιστευτέον καὶ καλλιεργετέον κατὰ νόμους καὶ προσευκτέον, ἵν' εὖμενεῖς ᾧσι.

- 8 28 Εἰ μὲν δὴ κατὰ τι πάτριον ἱερείων τινῶν ἀπέχονται τῶν τοιῶνδε, πάντως ἀφεκτέον καὶ ζῶων ἀπάντων βρώσεως ἥπερ καὶ Πυθαγόρᾳ δοκεῖ ψυχὴν τιμῶντι καὶ τὰ ταύτης ὄργανα. εἰ δ', ὅπερ φασίν, ὅπως μὴ συνεστιῶνται δαίμοσι, μακαρίζω τῆς σοφίας αὐτούς, ὅτι βραδέως συνιᾷσιν ὄντες ἀεὶ συνέστιοι δαιμόνων· καὶ τότε δὴ μόνον φυλάττονται τοῦτο, ὅποταν ἱερεῖον θυόμενον βλέπωσιν· ὅταν δὲ σῖτον ἐσθίωσι καὶ οἶνον πίνωσι καὶ ἀκροδρῶν γεύωνται καὶ αὐτὸ ὕδωρ <ρόφῳσι> καὶ αὐτὸν ἀέρα ἀναπνέωσιν, οὐκ ἄρα παρά τινων δαιμόνων ἕκαστα τούτων λαμβάνουσιν, οἷς κατὰ μέρη τὸ ἐπιμελὲς ἐκάστων προστέτακται; Ἡ τοίνυν οὐδαμῇ οὐδαμῶς βιωτέον οὐδὲ τῇδε παριτητέον, ἢ τὸν ἐπὶ τοῖσδε παρελθόντα εἰς τὸν βίον δαίμοσι τοῖς τὰ ἐπὶ γῆς εἰληχόσιν εὐχαριστητέον καὶ ἀπαρχὰς καὶ εὐχὰς ἀποδοτέον, ἕως ἄν ζῶμεν, ὥς ἄν φιλανθρώπων αὐτῶν τυγχάνοιμεν. ^[10]
- 8 35 Ἡ ὁ μὲν τοῦ Περσῶν ἢ Ῥωμαίων βασιλέως σατράπης καὶ ὕπαρχος ἢ στρατηγὸς ἢ ἐπίτροπος ἔτι μὴν καὶ οἱ τὰς μικροτέρας ἀρχὰς ἢ ἐπιμελείας ἢ ὑπηρεσίας ἔχοντες μέγα δύναιнт' ἄν βλάπτειν ἀμελούμενοι, οἱ δ' ἐναέριοί τε καὶ ἐπίγειοι σατράπαι καὶ διάκονοι μικρὰ βλάπτοιεν ἄν ὑβριζόμενοι; . ^[5]
- 8 37 .. συμφύρων τὰ ἐτέρων καὶ ἀλόγως Χριστιανοῖς συνάπτων αὐτὰ φησιν· ἐὰν μὲν βαρβάρως αὐτοὺς ὀνομάζῃ τις, δύναμιν ἔξουσιν, ἐὰν δὲ Ἑλληνικῶς ἢ Ῥωμαϊκῶς, οὐκέτι; Εἴτα μετὰ ταῦτα ἦτοι μηδενὸς ἀκούσας Χριστιανοῦ ἢ τινος ἀπὸ τῶν πολλῶν παρανόμου καὶ ἀπαιδεύτου φησὶ τοὺς Χριστιανούς λέγειν· ἰδοὺ παραστὰς τῷ ἀγάλματι τοῦ Διὸς ἢ Ἀπόλλωνος ἢ ὅτου δὴ θεοῦ βλασφημῶ καὶ ῥαπίζω, καὶ οὐδέν με ἀμύνεται.
- 8 39 Περιθίεις δ' ἡμῖν τοιούτους λόγους καὶ συκοφαντῶν Χριστιανούς οὐ λέγοντας τὰ τοιαῦτα ἑαυτῷ ἀπολογίαν πορίζειν νομίζει παῖγνιον μᾶλλον ἢ ἀπολογίαν τυγχάνουσιν, ἐν ᾗ φησιν ὡς πρὸς ἡμᾶς· οὐχ ὁρᾷς οὖν, ὦ βέλτιστε, ὅτι καὶ τὸν σὸν δαίμονα καταστάς τις οὐ βλασφημεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης γῆς καὶ θαλάττης ἐκκηρύττει καὶ σὲ τὸν καθωσιωμένον ὥσπερ ἄγαλμα αὐτῷ δῆσας ἀπάγει καὶ ἀνασκολοπίζει· καὶ ὁ δαίμων ἦ, ὡς σὺ φῆς, ὁ τοῦ θεοῦ παῖς οὐδὲν αὐτὸν ἀμύνεται; Ὁ δὲ κατὰ τὸν Κέλσον ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Διὸς οἷα ἀποκρίνεται, κατανοήσωμεν· ὁψέ, φησί, θεῶν ἀλέουσι μύλοι, καὶ ἐς παίδων παῖδας, τοί κεν μετόπισθε γένωνται. ^[5]
- 8 41 Σὺ μὲν τὰ ἀγάλματα τούτων λαιδορῶν καταγελάς, ὡς αὐτόν γε τὸν Διόνυσον ἢ τὸν Ἡρακλέα παρόντα εἰ ἐλοιδόρησας, οὐκ ἄν ἴσως χαίρων ἀπήλλαξας· τὸν δὲ σὸν θεὸν παρόντα κατατείνοντες καὶ κολάζοντες οὐδὲν οἱ ταῦτα δράσαντες πεπόνθασιν ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἐν τοσοῦτῳ βίῳ. τί καινὸν ἐξ ἐκείνου γέγονεν, ὃ πιστεύσαι ἄν τις, ὡς οὐκ ἦν ἐκεῖνος ἄνθρωπος γόης ἀλλὰ θεοῦ παῖς; καὶ ὁ πέμψας ἄρα τὸν υἱὸν ἀγγελμάτων τινῶν εἵνεκα οὕτως ὡμῶς κολασθέντα, ὡς συνδιαφθεῖρεσθαι καὶ τὰ ἀγγέλματα, περιεῖδε καὶ τοσοῦτου χρόνου διελθόντος οὐκ ἐπεστράφη. τίς οὕτως ἀνόσιος πατήρ; ἐκεῖνος μὲν οὖν τυχὸν ἐβούλετο, ὡς φῆς, διὰ τοῦτο περιὑβρίζετο. οἶδε δέ, οὐς σὺ βλασφημεῖς, ἐνῆν μὲν εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτοὶ βούλονται καὶ διὰ τοῦτ' ἀνέχονται βλασφημούμενοι· τὰ γὰρ ἴσα τοῖς ἴσοις παραβαλεῖν κράτιστον· ἀλλ' οὗτοί γε καὶ σφόδρα ἀμύνονται τὸν βλασφημοῦντα ἦτοι φεύγοντα διὰ τοῦτο καὶ κρυπτόμενον ἢ ἀλίσκόμενον καὶ ἀπολλύμενον. Τί δεῖ καταλέγειν ὅσα ἐκ χρηστηρίων τοῦτο μὲν προφηται καὶ προφήτιδες τοῦτο δὲ ἄλλοι κάτοχοι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐνθέῳ φωνῇ προεῖπον; ὅσα δὲ ἐξ ἀδύτων αὐτῶν ἠκούσθησαν θαυμάσια; ὅσα δὲ ἐξ ἱερείων καὶ θυμάτων τοῖς χρωμένοις ἐδηλώθη, ὅσα δ' ἐξ ἄλλων τεραστίων συμβόλων; τοῖς δ' ἐναργῇ παρέστη φάσματα. ^[5]
- 8 45 μεστὸς τούτων ὁ πᾶς ἐστὶ βίος. πόσαι μὲν πόλεις ἐκ χρηστηρίων ὠρθώθησαν καὶ νόσους ἀπέθεντο καὶ λιμούς, πόσαι δ' ἀμελήσασαι τούτων ἢ ἐκλαθόμεναι κακῶς ἐφθάρησαν; πόσαι δ' εἰς ἀποικίαν ἐστάλησαν καὶ μετελθοῦσαι τὰ προσταχθέντα εὐδαιμόνησαν; πόσοι δυνάσται

πόσοι δ' ἰδιῶται παρὰ τοῦτο ἄμεινον ἢ χεῖρον ἀπήλλαξαν; πόσοι μὲν <ἐπὶ> ἀπαιδία δυσφοροῦντες ὧν ἐδεήθησαν σχόντες [πόσοι] δαιμόνων μῆνιν διέφυγον; πόσαι σωμαίων πηρώσεις ἰάθησαν; πόσοι δ' αὖ πρὸς τοῖς ἱεροῖς ὑβρίσαντες αὐτίκα ἐάλωσαν οἱ μὲν ἔκφρονες αὐτοῦ ταύτη κρατηθέντες οἱ δὲ ἐξαγγείλαντες ἃ ἔδρασαν οἱ δὲ σφᾶς αὐτοὺς διειργασμένοι οἱ δὲ νόσοις ἀνηκέστοις ἐνδεθέντες; ἤδη δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν ἀδύτων φωνὴ βαρεῖα καθεῖλέν τινας. Εἴτ' οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Κέλσος τὴν προθυμίαν τῶν μέχρι θανάτου ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξομόσασθαι χριστιανισμόν παρατιθέμενος ἐπιφέρει ὡς περὶ ἐξισῶν τὰ ἡμέτερα τοῖς ὑπὸ τῶν τελεστών καὶ μυσταγωγῶν λεγομένοις καὶ φησι· μάλιστα μὲν, ὦ βέλτιστε, ὥσπερ σὺ κολάσεις αἰώνιους νομίζεις, οὕτως καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἐξηγηταὶ τελεσταὶ τε καὶ μυσταγωγοὶ ἄς σὺ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀπειλεῖς, ἐκεῖνοι δὲ σοί. ^[5]

8 48 πότερα γὰρ αὐτῶν ἀληθέστερα ἢ ἐπικρατέστερα, ἔξεστι σκοπεῖν. λόγῳ μὲν γὰρ ἐξ ἴσου περὶ τῶν σφετέρων σφίσιν ἑκάτεροι διαβεβαιοῦνται· τεκμηρίων δὲ εἰ δέοι, πολλὰ ἐκεῖνοι καὶ ἐναργῆ δεικνύουσιν ἔργα τε δαιμονίων τινῶν δυνάμεων καὶ χρηστηρίων καὶ ἐκ παντοδαπῶν μαντείων προκομίζοντες. Ἔτι δὲ πῶς οὐκ ἄτοπα ὑμῶν ταῦτα, τὸ μὲν σῶμα ποθεῖν καὶ ἐλπίζειν ὅτι αὐτὸ τοῦτο ἀναστήσεται ὡς οὐδὲν ἡμῖν τούτου κρεῖττον οὐδὲ τιμιώτερον, πάλιν δ' αὐτὸ ῥίπτειν εἰς κολάσεις ὡς ἄτιμον; ἀλλὰ τοῖς μὲν τοῦτο πειθομένοις καὶ τῷ σώματι συντετηκόσιν οὐκ ἄξιον τοῦτο διαλέγεσθαι· οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ καὶ τὰ ἄλλα ἄγροικοι καὶ ἀκάθαρτοι καὶ χωρὶς λόγου τῇ στάσει συννοσοῦντες. ^[5]

8 49 τοῖς μέντοι γε τὴν ψυχὴν ἢ τὸν νοῦν—εἴτε πνευματικὸν τοῦτον ἐθέλουσι καλεῖν εἴτε πνεῦμα νοερὸν ἅγιον καὶ μακάριον εἴτε ψυχὴν ζῶσαν εἴτε θείας καὶ ἀσωμάτου φύσεως ἔκγονον ὑπερουράνιον τε καὶ ἄφθαρτον εἶθ' ὅ τι καὶ ὅ τι χαίρουσιν ὀνομάζοντες—, τοῖς τοῦτο ἐλπίζουσιν ἔξιν αἰώνιον σὺν θεῷ, τούτοις διαλέξομαι. τοῦτο μὲν γε ὀρθῶς νομίζουσιν, ὡς οἱ μὲν εὖ βιώσαντες εὐδαιμονήσουσιν, οἱ δὲ ἄδικοι ἀμπαν αἰωνίοις κακοῖς συνέξονται· καὶ τούτου δὲ τοῦ δόγματος μήθ' οὗτοι μήτ' ἄλλος ἀνθρώπων μηδεὶς ποτε ἀποστή [ἀποτείνοντες]. Ἐπειδὴ δὲ σώματι συνδεθέντες ἄνθρωποι γεγόνασιν εἴτ' οἰκονομίας τῶν ὅλων ἔνεκεν εἴτε ποινὰς ἀμαρτίας ἀποτίνοντες, εἶθ' ὑπὸ παθημάτων τινῶν τῆς ψυχῆς βαρυνθείσης, μέχρι ἂν <ἐν> ταῖς τεταγμέναις περιόδοις ἐκκαθαρθῇ· δεῖ γὰρ κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα τρεῖς μιν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι γιγνομένην παντοίαν διὰ χρόνου ἰδέαν θνητῶν· πειστέον οὖν, ὅτι παραδέδονταί τισιν ἐπιμεληταῖς τοῦδε τοῦ δεσμοτηρίου. ^[5]

8 54a Εἰ δ' ἐδύνατο ἀκοῦσαι τῆς βαθύτητος τῶν εὐαγγελίων ὁ Κέλσος καὶ οἱ παραπλησίως ἐκείνῳ καθ' ἡμῶν διακείμενοι, οὐκ ἂν ἡμῖν συνεβούλευσεν οἷς ὠνόμασεν ἐπιμεληταῖς τοῦ δεσμοτηρίου πείθεσθαι. οὐ λοιδορούμεθα οὖν τοῖς τῇδε δαίμοσιν, .

8 54b ... ἀλλ' οὐδ' εἰκὴ παρέχομεν τὸ σῶμα στρεβλοῦν καὶ ἀποτυμπανίζειν.

8 54d ἀγαθὸν δ' εἶναί φαμεν καὶ τὸ μὴ φιλοζωεῖν. κακούργοις δὲ εὐλόγως ὑπομένουσιν, ἃ διὰ ληστεῖαν πάσχουσιν, ἐξομοίων ἡμᾶς ὁ Κέλσος καὶ μὴ αἰδούμενος τὴν τηλικαύτην πρόθεσιν παραπλησίαν ἀποφαίνει τῇ τῶν ληστῶν διαθέσει Δυοῖν θάτερον αἰρεῖ λόγος.

8 55 εἰ μὲν ἀπαξιούσι θεραπεύειν τὰ εἰκότα τούτων τε ἐπιστάτας, μήτ' εἰς ἀνδρὸς ἰέναι μήτ' ἄγεσθαι γυναῖκα μήτ' ἀναιρεῖσθαι τέκνα μήτ' ἄλλο πράττειν μηδὲν ἐν τῷ βίῳ, χωρεῖν δ' ἔνθεν πασσοῦδι μηδὲν σπέρμα ἐλλειπομένους, ὡς ἂν ἐρημωθεῖν ἀμπαν ἐπὶ γῆς τὸ τοιοῦτον γένος· εἰ δὲ καὶ γυναῖκας ἄξονται καὶ παῖδας ποιήσονται καὶ καρπῶν γεύσονται καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ μεθέξουσι καὶ κακῶν τῶν ἐπιτεταγμένων ἀνέξονται—φύσις μὲν γὰρ αὕτη πάντας ἀνθρώπους πειράσθαι κακῶν· εἶναι μὲν γὰρ ἀνάγκη κακά, χώραν δ' ἄλλην οὐκ ἔχει—, ἀποδοτέον δὲ τὰς προσηκούσας τοῖς ταῦτ' ἐπιτετραμμένοις τιμὰς καὶ τῷ βίῳ λειτουργητέον τὰ πρέποντα, μέχρι ἂν τῶν δεσμῶν ἀπολυθῶσι, μὴ καὶ ἀχάριστοι πρὸς τούσδε εἶναι δοκῶσι. καὶ γὰρ ἄδικον μετέχοντας, ὧν οἶδε

ἔχουσι, μηδὲν αὐτοῖς συντελεῖν. Ὅτι μὴν ἐν τοῖσδε μέχρι τῶν ἐλαχίστων ἔστιν, ὅτῳ δέδοται ἐξουσία, μάθοι τις ἄν, ἐξ ὧν Αἰγύπτιοι λέγουσιν, ὅτι ἄρα τοῦ ἀνθρώπου τὸ σῶμα ἕξ καὶ τριάκοντα διειληφότες δαίμονες ἢ θεοὶ τινες αἰθέριοι εἰς τοσαῦτα μέρη νενεμημένον—οἱ δὲ καὶ πολὺ πλείους λέγουσιν—ἄλλος ἄλλο τι αὐτοῦ νέμειν ἐπιτέτακται. ^[5]

8 58 καὶ τῶν δαιμόνων ἴσασι τὰ ὀνόματα ἐπιχωρίῳ φωνῇ, ὥσπερ Χνουμὴν καὶ Χναχουμὴν καὶ Κνάτ καὶ Σικάτ καὶ Βιοῦ καὶ Ἐροῦ καὶ Ἐρεβίου καὶ Ῥαμανὸρ καὶ Ῥειανὸρ ὅσα τε ἄλλα τῇ ἑαυτῶν γλώττῃ ὀνομάζουσι· καὶ δὴ ἐπικαλοῦντες αὐτοὺς ἰῶνται τῶν μερῶν τὰ παθήματα. τί οὖν κωλύει τούτους τε καὶ τοὺς ἄλλους δεξιούμενον, ἂν χρήζη τις, ὑγιαίνειν μᾶλλον ἢ νοσεῖν καὶ εὐτυχεῖν μᾶλλον ἢ δυστυχεῖν καὶ βασανιστηρίων καὶ κολαστηρίων, ὡς οἶόν τε, ἀπηλλάχθαι; Ἐκεῖνο μέντοι φυλακτέον, ὅπως μὴ τις συνὼν τούτοις τῇ θεραπείᾳ τῇ περὶ αὐτὰ συντακῇ, φιλοσωματήσας τε καὶ τῶν κρειττόνων ἀποστραφεὶς λήθῃ κατασχεθῇ· χρή γὰρ ἴσως οὐκ ἀπιστεῖν ἀνδράσι σοφοῖς, οἳ δὴ φασι, διότι τῶν μὲν περιγείων δαιμόνων τὸ πλεῖστον γενέσει συντετηκὸς καὶ προσηλωμένον αἵματι καὶ κνίσσῃ καὶ μελωδίαις καὶ ἄλλοις τισὶ τοιούτοις προσδεδεμένον κρεῖττον οὐδὲν δύναται ἂν τοῦ θεραπεῦσαι σῶμα καὶ μέλλουσιν τύχην ἀνθρώπῳ καὶ πόλει προειπεῖν, καὶ ὅσα περὶ τὰς θνητὰς πράξεις ταῦτα ἴσασι τε καὶ δύνανται. ^[5]

8 62 Κἂν λέγῃ οὖν Κέλσος τούτοις ἀφοσιωτέον, ἐφ' ὅσον συμφέρει, πάντῃ γὰρ τοῦτο ποιεῖν οὐχ αἰρεῖ λόγος, οὐκ ἀφοσιωτέον δαιμονίοις Κέλσος μὲν οὖν οἶμαι μετὰ τοσούτους, οὓς εἶπε περὶ δαιμόνων δεομένων κνίσσης καὶ αἵματος λόγους, ὥσπερ ἐπὶ μοχθηρὰν ἐρχόμενος παλινωδῖαν φησὶν ὅτι μᾶλλον οἰητέον τοὺς δαίμονας μηδενὸς χρῆζειν μηδὲ δεῖσθαί τινος, ἀλλὰ χαίρειν τοῖς τὸ εὐσεβὲς δρῶσι πρὸς αὐτούς. ^[5]

8 63b θεοῦ δὲ οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἀπολειπτέον οὔτε μεθ' ἡμέραν οὔτε νύκτωρ οὔτ' ἐς κοινὸν οὔτ' ἰδίᾳ λόγῳ τε ἐν παντὶ καὶ ἔργῳ διηνεκῶς, ἀλλὰ γε καὶ μετὰ τῶνδε καὶ χωρὶς ἢ ψυχῇ αἰεὶ τετάσθω πρὸς τὸν θεόν. εἰ ὥδε ἔχοιεν, τί τὸ δεινὸν τοὺς τῇδε ἄρχοντας εὐμενίζεσθαι, τοὺς τε ἄλλους καὶ τοὺς ἐν ἀνθρώποις δυνάστας καὶ βασιλέας, ὡς οὐδὲ τούτους ἄνευ δαιμονίας ἰσχύος τῶν τῇδε ἡξιωμένους; Ἐνθα μέντοι οὐδὲν ἐναντίον πράττομεν νόμῳ καὶ λόγῳ θεοῦ, οὐ μεμήναμεν οὐδ' ὀρμῶμεν καθ' ἑαυτῶν ἐγείρειν βασιλέως ἢ δυνάστου θυμὸν ἐπὶ αἰκίας καὶ βασανιστήρια ἢ καὶ θανάτους ἡμᾶς φέροντα.

8 65b τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὁμνυμεν ὡς οὐδ' ἄλλον νομιζόμενον θεόν. Ἐὰν μέντοι γε κελεύῃ τις, εἰ τύχοις θρησκέυων θεόν, ἢ ἀσεβεῖν ἢ ἄλλο τι αἰσχρὸν εἰπεῖν, οὐδαμῇ οὐδαμῶς πιστευτέον, ἀλλὰ πρὸ τούτων πάσας βασάνους ἐγκαρτερητέον καὶ πάντας θανάτους ὑπομενετέον, πρὶν τι ἀνόσιον περὶ θεοῦ μὴ ὅτι γε εἰπεῖν ἀλλὰ μελετῆσαι· εἴτα πάλιν ἀπ' ἀγνοίας τῆς περὶ τοῦ ἡμετέρου λόγου καὶ πρὸς ταύτῃ ἀπὸ τοῦ φύρειν τὰ πάντα τοιαῦτα φησιν· ἐὰν δὲ κελεύῃ τις εὐφημῆσαι τὸν Ἥλιον ἢ τὴν Ἀθηνᾶν προθυμότατα μετὰ καλοῦ παιᾶνος εὐφημεῖν, οὕτω τοι σέβειν μᾶλλον δόξεις τὸν μέγαν θεόν, ἐὰν καὶ τούσδε ὕμνης· τὸ γὰρ θεοσεβὲς διὰ πάντων διεξιὸν τελεώτερον γίγνεται. ^[10]

8 67 Κἂν ἐν ἀνθρώποις βασιλέα κελεύῃ σέ τις ὀρκωμοτεῖν, οὐδὲ τοῦτο δεινόν. δέδοται γὰρ τούτῳ τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ ὃ τι ἂν λαμβάνῃς ἐν τῷ βίῳ, παρὰ τούτου λαμβάνεις. Εἴθ' ἔξῃς φησιν ὁ Κέλσος ὅτι οὐ χρὴ ἀπιστεῖν ἀνδρὶ ἀρχαίῳ πάλαι προειπόντι τὸ εἰς βασιλεύς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω.

8 68 καὶ ἐπιφέρει· ὡς, ἂν τοῦτο λύσης τὸ δόγμα, εἰκότως ἀμυνεῖται σε ὁ βασιλεύς. εἰ γὰρ τὸ αὐτό σοι ποιήσειαν ἅπαντες, οὐδὲν κωλύσει τὸν μὲν καταλειφθῆναι μόνον καὶ ἔρημον, τὰ δ' ἐπὶ γῆς ἐπὶ τοῖς ἀνομωτάτοις τε καὶ ἀγριωτάτοις βαρβάροις γενέσθαι καὶ μήτε τῆς σῆς θρησκείας μήτε τῆς ἀληθινῆς σοφίας ἐν ἀνθρώποις ἔτι καταλείπεσθαι κλέος. Οὐ μὲν δὴ τοῦτο φήσεις, ὡς, ἂν πεισθέντες σοι Ῥωμαῖοι καὶ τῶν νενομισμένων αὐτοῖς πρὸς θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους

ἀμελήσαντες τὸν σὸν Ὑψιστον, ἣ ὄντινα βούλει, προσκαλέσωνται, καταβὰς ὑπερμαχεῖται αὐτῶν, καὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀλκῆς δεήσει. ^[5]

- 8 69 καὶ γὰρ πρότερον ὁ αὐτὸς θεὸς τοῖς προσέχουσιν αὐτῷ ταῦτά τε καὶ πολὺ μείζω τούτων, ὡς ὑμεῖς φατε, ὑπισχνόμενος ὁρᾷτε ὅσα ὠφέλησεν ἐκείνους τε καὶ ὑμᾶς· ὧν τοῖς μὲν ἀντὶ τοῦ γῆς ἀπάσης εἶναι δεσπόταις οὐδ' ὅποια τις βῶλος οὐδ' ἐστία λείπεται, ὑμῶν δὲ κἂν πλανᾶται τις ἔτι λανθάνων, ἀλλὰ ζητεῖται πρὸς θανάτου δίκην. Εἴτα πάλιν, ὡς ἔθος τῷ Κέλσῳ, φύρει ἐν τοῖς ἐξῆς λέγων ἃ οὐδεὶς ἡμῶν ἀνέγραψε· φησὶ γὰρ τοιαῦτα· οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο ἀνεκτόν σου λέγοντος, ὡς, ἂν οἱ νῦν βασιλεύοντες ἡμῶν σοι πεισθέντες ἀλῶσι, τοὺς αὖθις βασιλεύοντας πείσεις εἴτ' ἄλλους, ἂν κάκεῖνοι ἀλῶσι, καὶ ἄλλους ἐπ' ἄλλοις, μέχρι πάντων τῶν σοι πειθομένων ἀλισκομένων μία τις ἀρχὴ σωφρονήσασα καὶ προειδομένη τὸ συμβαῖνον πάντας ὑμᾶς πρὶν αὐτὴ προαπολέσθαι παγγενεὶ διολέσει. ^[5]

- 8 72 Μετὰ δὲ ταῦτα εὐχὴν τινα εἰπὼν τὴν εἰ γὰρ δὴ οἶόν τε εἰς ἓνα συμφρονῆσαι νόμον τοὺς τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην καὶ Λιβύην Ἑλληνὰς τε καὶ βαρβάρους ἄχρι περάτων νενεμημένους, ἀδύνατον τοῦτο νομίσας εἶναι ἐπιφέρει ὅτι ὁ τοῦτο οἰόμενος οἶδεν οὐδέν. Εἴθ' ἐξῆς προτρέπεται ἡμᾶς ὁ Κέλσος ἀρήγειν τῷ βασιλεῖ παντὶ σθένει καὶ συμπονεῖν αὐτῷ τὰ δίκαια καὶ ὑπερμαχεῖν αὐτοῦ καὶ συστρατεύειν αὐτῷ, ἂν ἐπείγῃ, καὶ συστρατηγεῖν.

- 8 75 Προτρέπει δ' ἡμᾶς Κέλσος καὶ ἐπὶ τὸ ἄρχειν τῆς πατρίδος, ἐὰν δέῃ καὶ τοῦτο ποιεῖν ἕνεκεν σωτηρίας νόμων καὶ εὐσεβείας. Ἵσθι μέντοι ἐπαγγελλόμενον τὸν Κέλσον ἄλλο σύνταγμα μετὰ τοῦτο ποιήσιν, ἐν ᾧ διδάξιν ἐπηγγείλατο, ὅπῃ βιωτέον τοὺς βουλομένους αὐτῷ καὶ δυναμένους πεῖθεσθαι.